

«Αντικειμενοτρόπες σχέσεις: Από την αγάπη του εαυτού (ναρκισσισμός) στην αγάπη των άλλων. Η περιπέτεια μιας εξελικτικής διαδρομής»

ΤΡΙΗΜΕΡΟ ΒΙΩΜΑΤΙΚΟ ΣΕΜΙΝΑΡΙΟ (1-3 Νοεμβρίου 2013)

Σημειώσεις

Σάββας Μπακιρτζόγλου
Ψυχολόγος-Ψυχαναλυτής

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1.ΟΙ ΕΝΟΡΜΗΣΕΙΣ

2. ΤΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ

2.1. Γενικά

2.2. Η ψυχαναλυτική θεώρηση

2.3. Το αντικείμενο της ενόρμησης

2.4 Το μεταβατικό αντικείμενο

2.5 Το φετιχιστικό αντικείμενο

2.6. Το αντικείμενο ανάγκης ή εκφορτιστικό ή χρηστικό ή αντικείμενο πρώτο.

2.7. Το ναρκισσιστικό αντικείμενο

2.8 Το ανακλητικό αντικείμενο

3. ΤΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΤΗΣ ΕΠΙΘΥΜΙΑΣ.

4. Η ΣΧΕΣΗ ΜΗΤΕΡΑΣ-ΠΑΙΔΙΟΥ

5. ΕΡΩΤΙΚΗ ΔΙΕΓΕΡΣΗ ΚΑΙ ΕΡΩΤΙΚΗ ΕΠΙΘΥΜΙΑ

6.Η ΠΑΘΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟΤΡΟΠΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ

6.1Η παθολογία προερχόμενη από οιδιπόδειες συγκρούσεις

6.2 Η παθολογία του ναρκισσισμού

7.ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1.ΟΙ ΕΝΟΡΜΗΣΕΙΣ

Πρόκειται για δυναμικές διαδικασίες, με τη μορφή ώσεων. Οι ενορμήσεις κατά Freud σχετίζονται με το αντικείμενο, πάνε στο **αντικείμενο**.

Χαρακτηρίζονται από ένα **σκοπό** ο οποίος είναι ο κατευνασμός των εντάσεων (εσωτερικές τρικυμίες). Έχουν δε μια **οργανική** (σωματική) **πηγή** την οποία μπορεί να συνιστά η διέγερση ενός οργάνου π.χ. στοματικός βλεννογόνο. Κατά τον Freud ο σκοπός και το αντικείμενο της σεξουαλικής ενόρμησης (όπως και της επιθετικής) μεταβάλλονται κατά τη διάρκεια της ψυχοσεξουαλικής εξέλιξης. Υποστηρίζει ότι οι ενορμήσεις ενυπάρχουν από τη γέννηση και καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής όπου εξελίσσονται και ωριμάζουν. Είναι χάρη στο αντικείμενο που η ενόρμηση φτάνει στον σκοπό της.

Πιο συγκεκριμένα η ενορμητική διέγερση προέρχεται έσωθεν (εσωτερικό του οργανισμού) και αντιστοιχεί σε μια ανάγκη η οποία σβήνει με μόνο την ικανοποίηση της. Η ενορμητική διέγερση προέρχεται (πηγή) από το εσωτερικό του οργανισμού (ώση) και αντιστοιχεί σε μια ανάγκη που κορέγνυται, όταν υπάρχει το αντικείμενο. Υπάρχει πληθώρα ενορμήσεων στο μέτρο κατά το οποίο υπάρχει πληθώρα **ερωτογενών ζωνών**. Πρόκειται για τις **μερικές ενορμήσεις** π.χ. στοματική, πρωκτική, γενετήσια.

Μερικές ενορμήσεις: Επιχειρούν πρωτίστως κατά την προοιδιαπώδεια φάση της ψυχοσεξουαλικής εξέλιξης (το Εγώ δεν έχει ακόμα συγκροτηθεί). Πρόκειται για διάφορες

συνιστώσες του σεξουαλικού ενστίκτου, οι οποίες παίρνουν ως αντικείμενο για να ικανοποιούνται ένα **μερικό αντικείμενο** (π.χ. στήθος, κόπρανα, φετίχ).

Εν κατακλείδι: Οι μερικές σεξουαλικές ενορμήσεις των προοιδιπόδειων σταδίων της ψυχοσεξουαλικής εξέλιξης στοχεύουν στα μερικά αντικείμενα .

Παραδείγματα: Η στοματική (μερική) ενόρμηση έχει ως (μερικό) αντικείμενο ότι την κατευνάζει (ικανοποιεί) π.χ. τον μαστό. Η κοπροφιλική (μερική) ενόρμηση έχει ως (μερικό) αντικείμενο ότι την κατευνάζει , π.χ. τα κόπρανα. Η ηδονοβλεπτική (μερική) ενόρμηση έχει ως ικανοποιούν (μερικό) αντικείμενο τη θέα μιας ερωτικής πράξης κλπ.

Οι μερικές ενορμήσεις, προεξάρχουσες στη **ναρκισσιστική** φάση (προοιδιπόδεια) βρίσκουν ικανοποίηση, η καθεμιά για λογαριασμό της, στο ίδιο το σώμα του υποκειμένου.

Ναρκισσισμός : Πρόκειται για την αγάπη η οποία στρέφεται προς στην εικόνα εαυτού του υποκειμένου: Αφορά στις «επί εαυτώ» επενδύσεις των μερικών σεξουαλικών ενορμήσεων. Υπάρχουν 3 μορφές αγάπης του εαυτού οι οποίες διαδέχονται η μια την άλλη :

- Ο Αυτοερωτισμός
- Ο πρωτογενής ναρκισσισμός
- Ο δευτερογενής ναρκισσισμός

-Περίοδος του αυτοερωτισμού : αντιστοιχεί στην περίοδο της πολύ πρώιμης βρεφικής ηλικίας, κατά την οποία το βρέφος ζει το σώμα του ως κάτι σκόρπιο , κατακερματισμένο. Εδώ οι μερικές ενορμήσεις είναι σκόρπιες και αυτές. Ικανοποιούνται (μερικώς) μέσω των διαφόρων (μερικών) οργάνων π.χ. η στοματική μερική ενόρμηση ικανοποιείται μέσω του βλεννογόνου του στόματος. Το ίδιο το όργανο το οποίο αποτελεί την πηγή της ενόρμησης συνιστά και το αντικείμενο της ικανοποίησης . Οι μερικές ενορμήσεις στο στάδιο του αυτοερωτισμού ικανοποιούνται η καθεμιά για δικό της λογαριασμό χωρίς να υπάρχει μια συνολική οργάνωση. Είναι συγκεντρωμένες στο Εκείνο, το οποίο αποτελεί κατά Freud το σύνολο των πρωταρχικών μας ενορμήσεων οι οποίες υπακούουν στην αρχή της ευχαρίστησης (κάνω ότι με ανακουφίζει). Ακόμα δεν υπάρχει κανένα ίχνος σχηματισμού του Εγώ, επομένως λείπει η σχέση με την πραγματικότητα. Στο μέτρο κατά το οποίο εδώ το βρέφος ζει χωρίς μια συγκροτημένη αίσθηση εικόνας σώματος και χωρίς ένα σχηματισμένο Εγώ , δε μπορεί ούτε το σώμα του ούτε το Εγώ του να αποτελούν

αντικείμενα λιβιδινικών επενδύσεων. Στη διάρκεια αυτής της περιόδου το βρέφος δε μιλάει δεν έχει πρόσβαση στην ομιλία, δεν κάνει τη διάκριση ανάμεσα σε αυτό το ίδιο και τον εξωτερικό κόσμο (δεν διακρίνει Εγώ-μη Εγώ),δεν έχει ακόμα μια δομημένη ταυτότητα δεν είναι ένα πραγματικό υποκείμενο. Αυτοερωτισμός: χρόνος μηδέν του βρέφους κατά τον οποίο, λείπει το αληθινό υποκείμενο. Χαρακτηρίζεται από τη **πρωταρχική αγωνία** του βρέφους.

Η εν δυνάμει «επιστροφή» (παλινδρόμηση) σ'αυτήν τη φάση (αυτοερωτισμός) της ψυχοσεξουαλικής εξέλιξης αποτελεί πραγματική απειλή για την ψυχική ζωή μας.

-Ο πρωτογενής ναρκισσισμός: εμφανίζεται-και αυτός- πριν από το σχηματισμό του Εγώ Τα Εκείνο-Εγώ είναι ακόμα αδιαφοροποίητα. Η προοδευτική εμφάνιση του πρωτογενούς ναρκισσισμού προϋποθέτει την ενοποίηση των μερικών σεξουαλικών ενορμήσεων οι οποίες μέχρι τώρα δρούσαν ανεξάρτητα . Το σώμα του βρέφους από σκόρπιο οργάνωνεται ως ενοποιημένο αντικείμενο, ως σύνολο οργάνων μεμονωμένων οργάνων. Αυτό το σώμα θ'αποτελέσει το πρώτο αντικείμενο των λιβιδινικών επενδύσεων: πρόκειται για τον πρώτο (πρωτογενή) ναρκισσισμό, έναν σωματικό ναρκισσισμό. Πρωτογενής ναρκισσισμός: το σώμα ως **πρώτο αντικείμενο αγάπης**. Σε αυτήν τη φάση το βρέφος ανακαλύπτει το σώμα του.

Βλέπουμε εδώ την εμφάνιση του ναρκισσισμού με μια λειτουργία «ενοποιούσα» των μερικών σεξουαλικών ενορμήσεων : πρόκειται για την πρώτη ενοποίηση τους χάρη στην εμφάνιση του πρώτου ναρκισσισμού . Ίδου ο δομικός ρόλος του ναρκισσισμού για την ψυχική μας ζωή.

-Ο δευτερογενής ναρκισσισμός : εδώ το αντικείμενο αγάπης, το αντικείμενο στο οποίο στοχεύουν οι σεξουαλικές ενορμήσεις (λιβιδώς) για να ικανοποιηθούν δεν είναι ένα (μερικό) όργανο (όπως στον αυτοερωτισμό) ούτε ένα σύνολο οργάνων (όλο το σώμα όπως στον πρωτογενή ναρκισσισμό) αλλά το Εγώ το οποίο έχει τώρα σχηματιστεί. Στον δευτερογενή ναρκισσισμό το Εγώ επιβάλλεται στο Εκείνο (από το οποίο πηγάζουν οι σεξουαλικές μας ενορμήσεις) ως αντικείμενο αγάπης . Το Εγώ κρατάει (έχει) μια συνεχή λιβιδινική επένδυση η οποία δεν εξαντλείται ποτέ . Κατά τον Freud η ενόρμηση ψάχνει διαρκώς ένα αντικείμενο να επενδύσει (να αγαπήσει) και, όταν αρχίσει να σχηματίζεται το Εγώ, λέει το Εγώ στο Εκείνο: «τώρα μπορείς να με αγαπήσεις , το αντικείμενο το οποίο ήθελες είμαι εγώ» . Το Εγώ είναι το πρώτο όλο. Σε αυτήν τη φάση το βρέφος ιδιοποιείται το σώμα του (γίνεται δικό του).

Κατά το στάδιο του ναρκισσισμού (είτε πρωτογενούς είτε δευτερογενούς) το νεογέννητο ζει τα πάντα μ'ένα τρόπο μοναχικό αφού όλος ο κόσμος του γίνεται το Εγώ του (versus εξωτερικός κόσμος , εξωτερική πραγματικότητα) . Αυτό διαφέρει από μια ζωή αντικειμενοτρόπο η οποία βάζει στο «παιχνίδι» ένα σύντροφο.

Καθώς το Εγώ επενδύεται συνεχώς λιβιδινικά γίνεται μια τεράστια αποθήκη λιβιδούς : την ονομάζουμε **λιβιδώ του Εγώ** . Κατά τη διάρκεια της ψυχοσεξουαλικής εξέλιξης το Εγώ καλώς εχόντων των πραγμάτων δε μπορεί πλέον να «σηκώνει» το βάρος της ολοένα συσσωρευμένης σε αυτό λιβιδούς επειδή κάτι τέτοιο θα οδηγούσε σε νοσηρότητα (παθολογία του ναρκισσισμού) . Τότε η λιβιδώς έρχεται να δεθεί με αντικείμενα (λιβιδώς του αντικειμένου), οπότε έχουμε εγκατάλειψη της **ναρκισσιστικής παντοδυναμίας** του βρέφους, διαδικασία η οποία συνοδεύεται με ψυχικό πόνο (οδύνη).

Τω όντι, η σχέση μας με τους άλλους (με το αντικείμενο) και, εν τέλει, με την **πραγματικότητα**, προϋποθέτει την απώθηση, τη λήθη των αρχαϊκών μας (φαντασιακών) δεσμών τους οποίους είχαμε μαζί της Η ανακάλυψη (επένδυση) του αντικειμένου (ό,τι λαμβάνει χώρα πέρα και έξω από εμένα) σημαίνει την ανάπτυξη της έννοιας , του νοήματος της πραγματικότητας.

Έτσι διακρίνουμε ανάμεσα σε **λιβιδώ του Εγώ** (ναρκισσισμός) και **λιβιδώ του αντικειμένου**. Η πρώτη λιβιδινική επένδυση του αντικειμένου είναι ο μαστός. Υπάρχει κίνηση ισορροπίας ανάμεσα στις δυο λιβιδινικές καταστάσεις έτσι ώστε όταν η μία εμπλουτίζεται η άλλη «φτωχαίνει» και αντίστροφα. Μια σημαντική επένδυση επί εαυτού επιφέρει απόσυρση των δυνάμεων οι οποίες μας δένουν με τον εξωτερικό κόσμο. Πρόκειται για μια διπλή πολικότητα της λιβιδινικής οικονομίας η οποία επενδύει (η μάλλον θα όφειλε να επενδύει) ισόρροπα στο Εγώ και στον εξωτερικό κόσμο. Κατά την **ισόρροπη λειτουργία** των δυο αντιθέτων ενδορμητικών κινήσεων (λιβιδώς του Εγώ και λιβιδώς του αντικειμένου) προεξάρχει η εκδήλωση της ενόρμησης της ζωής (έρως) η οποία αποτελεί την πεμπουσία των **συνδέσεων** και της **συνοχής** στη ζωή μας . Πρόκειται για τη λιβιδινική (θετική) όψη του ναρκισσισμού.

Η σχέση της λιβιδούς του Εγώ και της λιβιδούς του αντικειμένου διέπεται από την αρχή των συγκοινωνούντων δοχείων . Στο οικουμενικό παράδειγμα της τρυφερότητας των γονιών για τα παιδιά τους οι πρώτοι έχουν εγκαταλείψει το ναρκισσισμό τους προς όφελος των ανυπεράσπιστων μικρών τους : εδώ το μεγαλύτερο μέρος (ποσότητα) της ναρκισσιστικής λιβιδούς έχει μετατραπεί σε αντικειμενοτρόπο λιβιδώ .

Ολοκλήρωση των ενορμήσεων: Λαμβάνει χώρα όταν οι ερωτογόνες ζώνες και οι μερικές ενορμήσεις θα υπαχθούν τελικά στην πρωτοκαθεδρία των γεννητικών οργάνων, στην υπηρεσία της αναπαραγωγής (δημιουργία λειτουργικών αντικειμενοτρόπων σχέσεων, όπου ο άλλος αναγνωρίζεται ως **αντικείμενο επιθυμίας** και όχι ως εκφορτιστικό αντικείμενο ανάγκης για να «αδειάζει» πάνω του το υποκείμενο).

Στον ενήλικα οι μερικές ενορμήσεις παρατηρούνται υπό τη μορφή των προκαταρκτικών ευχαριστήσεων (στην προκαταρκτική σεξουαλική δραστηριότητα πριν τη σεξουαλική πράξη) και στις **διαστροφές** (π.χ. επιδειξιμανία κλπ).

Κατά τον Holder (1970), όπως αναφέρεται στον Kernberg (1995) ο Freud γρήγορα διαφοροποίησε τις ενορμήσεις από τα ένστικτα. Είδε τις ενορμήσεις ως τα σταθερά και συνεχή ψυχολογικά ελατήρια της ανθρώπινης συμπεριφοράς. Αντιλήφθηκε τα ένστικτα ως βιολογικά, κληρονομικά και διαλείποντα (ασυνεχή) καθώς ενεργοποιούνται από φυσιολογικούς και περιβαλλοντολογικούς παράγοντες. Επί παραδείγματι η λιβιδώς είναι ενόρμηση ενώ η πείνα ένστικτο. Μολονότι ο Freud αναγνώριζε τις βιολογικές ρίζες των ενορμήσεων εντούτοις υπογράμμιζε την έλλειψη επαρκούς πληροφόρησης σχετικά με τη διαδικασία μετατροπής αυτών των βιολογικών προδιαθέσεων σε ψυχικά κίνητρα.

2. ΤΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ

2.1. Γενικά

- ΛΕΞΙΚΟ ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ: **Αντικείμενο:** «Παν πράγμα απέναντι ημών κείμενον και υποπίπτον εις την αίσθησιν».
- ΛΕΞΙΚΟΝ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ (Σκαρλάτου Δ. του Βυζαντίου):
Αντίκειμαι: «Είμαι τοποθετημένος αντίκρυ τινός, κατέχω την εναντίαν θέσιν, εναντιούμαι».
- ΛΕΞΙΚΟ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ (Μπαμπινιώτη): «Αυτός προς τον οποίο εκδηλώνεται ένα συναίσθημα, μια ενέργεια».
- ΝΕΟΝ ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΟΝ ΛΕΞΙΚΟΝ: «Παν το έναντι κείμενον το υποπίπτον εις τις αισθήσεις. Παν το προκαλούν αίσθημα».

Το αντικείμενο *αντίκειται, ανιστέκεται*.

Ολόκληρη η ελληνική τραγωδία από τον Αισχύλο ως τον Ευριπίδη έγινε για να αποκρυπτογραφηθεί ο άνθρωπος και ο κόσμος να χαραχτούν και να καθοριστούν τα κινητά όρια που τους χώριζαν.

2.2. Η Ψυχαναλυτική θεώρηση

Αυτό μέσω του οποίου η ενόρμηση ψάχνει κάποιου τύπου ικανοποίηση : μπορεί να είναι πρόσωπο, μερικό αντικείμενο(μέρος προσώπων), αντικείμενο πραγματικό, αντικείμενο φανταστικό, πραγματικά ή φανταστικά αντικείμενα. Κατά τον Freud το αντικείμενο της ενόρμησης δεν της είναι από την αρχή δοσμένο. Πρόκειται για μια σχέση που πρέπει να δομηθεί .

Ο Heidegger (φιλόσοφος) μίλησε για το “Dasein”(«το να είναι κανείς στον κόσμο») εννοώντας ότι ο εαυτός μας δεν είναι απλώς ένα υποκείμενο, αλλά αναπόσπαστο τμήμα ενός κόσμου αντικειμένων τα οποία είναι φτιαγμένα το ένα για το άλλο και δε μπορούν να νοηθούν το ένα χωρίς το άλλο. Η ιδέα των αντικειμένων με αυτήν την έννοια είναι θεμελιωμένη στην ουσία του εαυτού μας , αποτελώντας εγγενές στοιχείο της δομής του εαυτού και του νου μας. Ο εαυτός μας ως τμήμα του κόσμου των αντικειμένων (Dasein) είναι ένα με το χρόνο. Μόνο αν αναφερθούμε σ'ένα δίκτυο σχέσεων που κάθε οργανισμός δημιουργεί από τότε που γεννιέται μέχρι τότε που ολοκληρώνει τη ζωή του μπορούμε να κατανοήσουμε τον ψυχισμό.

Είναι αυτό το οποίο η ενόρμηση ψάχνει να ικανοποιήσει τον **σκοπό** της με αποτέλεσμα τη **λύση της έντασης**. Εδώ πρόκειται για το αντικείμενο της ενόρμησης.

Κάποιες μορφές **αϋπνίας** μπορεί να οφείλονται στο ότι δεν υπάρχει το αντικείμενο που θα κατευνάσει την ορμή.

Μπορεί επίσης το αντικείμενο να σχετίζεται με την επιθυμία (αγάπη) ή το μίσος. Εδώ πρόκειται για το αντικείμενο της επιθυμίας, δηλαδή το αντικείμενο με το οποίο το υποκείμενο σχετίζεται ολοκληρωτικά μαζί του.

Εν κατακλείδι: Διακρίνουμε ανάμεσα στο **αντικείμενο της ενόρμησης** και το **αντικείμενο της επιθυμίας**.

2.3. Το αντικείμενο της ενόρμησης

Είναι ποικιλόμορφο. Πολλά και διάφορα αντικείμενα δίνουν ικανοποίηση. Η σεξουαλικότητα, αρχικά τουλάχιστον, (πρώιμο ΕΓΩ) είναι **διστραμμένη (διαστροφική)**, δεν είναι επιλεκτική μπορεί δηλαδή ν' απευθύνεται σε οποιοδήποτε (ή σχεδόν) αντικείμενο ανθρώπινο ή μη για να ικανοποιηθεί.

Πρώιμη Σεξουαλικότητα: Πρόκειται για **αυτοερωτική σεξουαλικότητα**. Το αντικείμενο της ενόρμησης είναι το ίδιο το σώμα (λύσις της έντασης μέσω των ερωτογενών ζωνών). Κατά τον Freud το αντικείμενο δεν είναι κατ' ανάγκη ξένο :πρόκειται για οτιδήποτε μπορεί να επενδυθεί (σώμα, μέρη του σώματος κλπ).

Αρχικά η **λιβιδώς** ικανοποιείται (λύση της έντασης) μέσω των **ερωτογενών ζωνών**.

Λιβιδώς: Στα λατινικά η λέξη libido σημαίνει «επιθυμία», «πόθος». Η libido κατά τον Freud είναι η δυναμική εκδήλωση μέσα στην ψυχική ζωή της σεξουαλικής ενόρμησης. Εκδηλώνεται ως ενέργεια. Η παραγωγή της, η αύξηση της η μείωση της, ο κατακερματισμός της, η μετάθεση της προσδιορίζει τα ψυχοσεξουαλικά φαινόμενα. Πρόκειται για μια ενοποίηση των πρωτογενών **μερικών σεξουαλικών ενστίκτων**. Η λιβιδώς, ως ενόρμηση, χαρακτηρίζεται κι αυτή από μια όψη, ένα σκοπό και ένα αντικείμενο.

Ερωτογενής ζώνη : Πρόκειται για ευαίσθητες περιοχές του σώματος (γεννητικά όργανα στόμα, στήθος, πρωκτός) οι οποίες ερεθιζόμενες προκαλούν ερωτική διέγερση (στοματική ζώνη, πρωκτική ζώνη, ουρηθρογεννητήσια ζώνη κλπ). Κατά τον Freud οι βιολογικές πηγές των σεξουαλικών ενστίκτων ερείδονται επί της διεγερσιμότητας των ερωτογενών ζωνών.

Στην αυτοερωτική (παιδική) σεξουαλικότητα η ενόρμηση ονομάζεται **μερική** επειδή ικανοποιείται «επί τόπου» δηλαδή επάνω στο ίδιο το σώμα του ατόμου και όχι **έξω** απ' αυτό (ευχαρίστηση από το όργανο π.χ. τη στοματική κοιλότητα, τον βλεννογόνο της πρωκτικής περιοχής κλπ).

Στην αρχή της ζωής (ναρκισσιστικό στάδιο) το εξωτερικό αντικείμενο προξενεί μίσος στο υποκείμενο: η αναγνώριση του αντικειμένου (διαχωρισμός Εγώ – μη Εγώ) είναι μια **απώλεια** για το ναρκισσισμό του (την παντοδυναμία του βρέφους). Το αντικείμενο πρωτοαναγνωρίζεται μέσα από το μίσος. Αφού ξεπεραστεί το στάδιο του μίσους το αντικείμενο αναγνωρίζεται ως πηγή ευχαρίστησης, ως αντικείμενο αγάπης,

αγαπώμενο, ενσωματωμένο στο Εγώ. Το αντικείμενο πρωτοαναγνωρίζεται μέσα από το μίσος: το μίσος προηγείται της αγάπης (Freud).

Οι περισσότερες **μερικές ενορμήσεις** αναφέρονται και είναι συνδεδεμένες με μια ερωτογενή ζώνη (π.χ. η **πρωκτική μερική ενόρμηση** δηλαδή η ευχαρίστηση από τη δυσάρεστη οσμή και τα κόπρανα αναφέρεται στην πρωκτική ερωτογενή ζώνη). Οι μερικές ενορμήσεις ικανοποιούνται μέσω των **μερικών αντικειμένων**. Λειτουργούν αυτόνομα (άναρχα) πριν τη συγκρότηση του Εγώ. Είναι ασυγκρότητες. Εδώ το αντικείμενο είναι το ίδιο το σώμα του βρέφους (αυτοερωτισμός). Βρισκόμαστε στο στάδιο του **πρωτογενούς ναρκισσισμού** (δακτυλοleiχία, αυτοψηλάφιση, αυνανισμός κλπ.).

Κλινικό παράδειγμα

Γυναίκα πάσχουσα από χρονικό σωματικό νόσημα. Στα πλαίσια αντιστάσεως στη θεραπεία εκφράζει επιθυμία διακοπή της καθώς, όπως λέει η κατάσταση του ποδιού της επιδεινώθηκε και πρέπει να ασχοληθεί με αυτό. Φαίνεται ν'αποεπενδύει το αντικείμενο θεραπευτής και στη θέση του βάζει το σώμα (πόδι). Πρόκειται για παλινδρόμηση (καθήλωση) στο στάδιο του ναρκισσισμού.

Στο **στοματικό στάδιο** της ψυχοσεξουαλικής εξέλιξης **το αντικείμενο** είναι αυτό που θρέφει (τροφή), αυτό που ενσωματώνεται. Πρόκειται εδώ για μια στοματική ενόρμηση **αυτοσυντήρησης** (διαφέρει από τη σεξουαλική) η οποία έχει να κάνει με την ενδοβολή της τροφής.

Όλα τα παραπάνω επισυμβαίνουν στην **προοιδιπόδεια (αυτοερωτική-προγεννητική) περίοδο**, κατά το στοματικό στάδιο και πρωκτικό στάδιο ήτοι από της γεννήσεως έως τη συμπλήρωση του φλοιώδους ελέγχου των σφιγκτήρων. Εδώ, ακόμα οι ενορμήσεις είναι **μερικές** και στοχεύουν στα **μερικά αντικείμενα** ή προγεννητικά αντικείμενα (πριν το οιδιπόδειο στάδιο) σε αντιδιαστολή με το **αντικείμενο αγάπης (επιθυμίας)** που είναι ολόκληρο (σε μεθύστρες φάσεις της ψυχολογικής εξέλιξης). Τα μερικά αντικείμενα είναι κυρίως μέρη του σώματος πραγματικά ή φανταστικά (π.χ. στήθος, κόπρανα, πέος).

Παράδειγμα **μερικού αντικειμένου**: Μια γυναίκα περνάει -μέσω της ωρίμανσης -από την επιθυμία του πέους, στην οποία το αντικείμενο ταυτίζεται με το πέος (ο άλλος είναι το μερικό αντικείμενο πέος, κατά την εξίσωση άνδρας = πέος) στην επιθυμία του ανδρός, όπου ο άλλος αναγνωρίζεται ως ολόκληρο πρόσωπο (αντικείμενο αγάπη).

Μερικό αντικείμενο: Μολονότι είναι μερικό π.χ. στήθος ή κάποιο άλλο μέρος του σώματος οπότε διαφέρει από το ολόκληρο πρόσωπο, εντούτοις μπορεί να έχουν- στην φαντασία του υποκειμένου- τα χαρακτηριστικά ενός προσώπου π.χ. διωκτικό στήθος – καθησυχαστικό τροφοδοτικό στήθος κ.λ.π.

Εν κατακλείδι, τα **μερικά αντικείμενα** είναι τύποι αντικειμένων στα οποία στοχεύουν οι μερικές ενορμήσεις. Διαφέρουν από τα αντικείμενα επιθυμίας Μπορεί να είναι μέρη του σώματος πραγματικά ή φαντασιωμένα (π.χ. στήθος, κόπρανα, πέος κλπ). Επίσης κάποιος μπορεί να ταυτίζει ένα πρόσωπο (άτομο) και να το ζει ως ένα μερικό αντικείμενο (πχ περιπτώσεις ομοφυλόφιλων όπου ο σεξουαλικός σύντροφος είναι ταυτισμένος με το πέος). Η έννοια του μερικού αντικειμένου δόθηκε από τους Κλαϊνικούς ψυχαναλυτές. Βέβαια και ο Freud μίλησε για μερικό αντικείμενο: Το αντικείμενο της ενόρμησης (μερική ενόρμηση) είναι μερικό σε αντιδιαστολή με το αντικείμενο της επιθυμίας το οποίο είναι ολόκληρο. Ο Freud έδειξε και τους συμβολισμούς που υπάρχουν στα διάφορα μερικά αντικείμενα : παιδί= πέος= κόπρανα= χρήματα= δώρο.

Κατά την M.Klein (1932) το μερικό αντικείμενο π.χ. το στήθος **διχοτομείται** σε στήθος ιδεώδες (καλό αντικείμενο) το οποίο ικανοποιεί την επιθυμία του παιδιού και σε στήθος διωκτικό, αντικείμενο μίσους και φόβου. **Η πρώτη σχέση του βρέφους** (έξι πρώτοι μήνες της ζωής) είναι σχέση με μερικά (διχοτομημένα) αντικείμενα, πρωτίστως το στήθος της μητέρας, **διχοτομημένο** σε στήθος **ιδεώδες** και στήθος **διωκτικό**. Η πρώτη σχέση του βρέφους λαμβάνει στη σχιζοειδή- παρανοειδή θέση.

Το πρωτόγονο Εγώ δεν αντιλαμβάνεται τα αντικείμενα του εξωτερικού κόσμου ως ολόκληρα αντικείμενα τα οποία μπορεί να έχουν διαφορετικές πλευρές (για παράδειγμα όταν κάποιος αντιλαμβάνεται π.χ. τον πατέρα του ως ολόκληρο αντικείμενο μπορεί να τον ζει ταυτόχρονα και ως καλό και ως κακό). Το μωρό των πρώτων έξι μηνών ζει σ'ένα κόσμο αντικειμένων ή με κακές προθέσεις απέναντι του ή με καλές προθέσεις (κόσμος **χωρισμένος** σε καλά και κακά αντικείμενα) . Το Εγώ αγαπά το «καλό» αντικείμενο και μισεί το «κακό». Στη φαντασία του υποκειμένου τα αντικείμενα, καλό και κακό, δραστηριοποιούνται αντίστοιχα ευμενώς ή δυσμενώς εναντίον του Εγώ. Εδώ το αντικείμενο ως **διχασμένο** σε καλό ή κακό δεν είναι όλο (ολοκληρωμένο) . Πρόκειται για τα πρώτα στάδια της ψυχοσεξουαλικής εξέλιξης τα οποία χαρακτηρίζονται από **πρώιμη επιθετικότητα** (εναντίον του κακού αντικειμένου).

Η παρατήρηση των νεογέννητων και των νηπίων (Freud) έδειξε ότι σ' αυτά τα εξελικτικά στάδια, η δυσαρέσκεια συνδέεται και είναι συνυφασμένη με τον εξωτερικό κόσμο ενώ η ευχαρίστηση είναι συνυφασμένη με τον ίδιο τον εαυτόν: η έδρα της δυσφορίας τοποθετείται έξω από το σώμα. Έτσι τα βρέφη αποφεύγουν τα εξωτερικά ερεθίσματα επειδή αυτά τους προξενούν πόνο και δυσφορία. Αυτή η αντίληψη η οποία τοποθετεί τη δυσαρέσκεια εκτός εαυτού μας ακολουθεί σε όλη μας τη ζωή έτσι ώστε να διοχετεύουμε την επιθετικότητα εκτός εαυτού, και, κατ' αυτόν τον τρόπο να περιφρουρούμε το Εγώ μας. Ιδού εδώ ένα πρώτο στάδιο της ψυχικής διαδικασίας η οποία θα οδηγήσει στον σχηματισμό του «**κακού αντικειμένου**». Όταν το στήθος σταματά να τροφοδοτεί τότε συνιστά για το Εγώ του βρέφους ένα «δυσφορικό» εξωτερικό περιβάλλον οπότε το Εγώ ανακουφίζεται εκφορτίζοντας την επιθετική του ένταση. Η εκφόρτιση της επιθετικής έντασης στο αντικείμενο προξενεί ευχαρίστηση στο Εγώ. Η οποιαδήποτε διακοπή (παρεμπόδιση) μιας δραστηριότητας-τουλάχιστον στο βρέφος-μπορεί να προξενεί μια επιθετική αντίδραση. Άλλως ειπείν η μη ολοκλήρωση των πράξεων (δραστηριοτήτων) τόσο στο νήπιο όσο και στον ενήλικα προξενεί επιθετικότητα. Στις πρώιμες φάσεις της ψυχοσεξουαλικής εξέλιξης, πριν τη διαφοροποίηση Εγώ –Μη Εγώ, παρατηρούμε στα βρέφη κινητικές εκφορτίσεις οι οποίες ισοδυναμούν με επιθετικές εκδηλώσεις. Σε αυτά τα στάδια, επειδή δεν είναι ακόμα ξεκάθαρη η διάκριση εαυτού-εξωτερικού κόσμου, δε μπορούμε να γνωρίζουμε σε ποιόν βαθμό κάποιες επιθετικές εκδηλώσεις του βρέφους- π.χ. όταν ξύνεται-απευθύνονται στον εξωτερικό κόσμο (ετεροκαταστροφικές) ή είναι αυτοκαταστροφικές (αυτοτραυματικές) εκδηλώσεις. Πρόκειται εδώ για αδιαφοροποίητες μάλλον- ως προς το στόχο τους- εκφορτίσεις επιθετικών φορτίσεων. Όπως και να είναι- κατά τον Riviere- φαίνεται ότι οι αυτοκαταστροφικές εκδηλώσεις ενυπάρχουν από τα αρχαιότερα στάδια της ύπαρξης. Η αρχαϊκή σύγκρουση του βρέφους με τον εξωτερικό κόσμο (επιθετικότητα) αφορά στη σύγκρουση του Εγώ με την πραγματικότητα. Το αντικείμενο είναι η μαμά(ή τα υποκατάστατά της).

Είναι χαρακτηριστική (κατά Klein) η φαντασία του βρέφους της πρώτης ηλικίας της ζωής του: επιθυμία του να μπει (φαντασίωση) στην κοιλιά της μαμάς του για να κλέψει το «πολύτιμο» που υπάρχει μέσα της, δηλαδή το πέος το οποίο εκείνη έχει πάρει από τον πατέρα. Εδώ υπάρχουν και οι συνεπαγόμενες ενοχές και ο φόβος αντιποίνων που εκφράζονται στο βρέφος (ή στον ενήλικα ο οποίος καθλώνεται εδώ) με τη μορφή ασφυκτικού άγχους εγκλωβισμού (θα μπει και θα εγκλωβιστεί μέσα, δεν θα μπορέσει να βγει).

Κλινικά παραδείγματα

-η περίπτωση των κοριτσιών που καταφέρνουν να μένουν έγκυες , ενώ δε το θέλουν, παρά τη λήψη αντισύλληψης : «κλέβουν» τα παιδιά της μαμάς τους (κατά τη φροϋδική εξίσωση πέος = παιδί).

-γυναίκα σε ανάλυση, τρίτος χρόνος : « Όταν πήγαινα στο δημοτικό μια μέρα χάθηκαν τα πράγματα από ένα κοριτσάκι. Η δασκάλα έκανε έρευνες. Αγχώθηκα πολύ. Κοκκίνισα από την ντροπή μου, σαν να το είχα κάνει εγώ. Φοβήθηκα ότι θα μου το φορτώσουν εμένα». Η ασθενής εργάζεται ως ιδιωτική υπάλληλος. Όταν η «αφεντικίνα» της έμεινε έγκυος, η ασθενής σκέφτηκε σοβαρά μήπως είχε έρθει η ώρα να αλλάξει δουλειά. Το εκσεσημασμένο άγχος της ασθενούς στο σχολείο θα μπορούσε να παραπέμπει σε τυχόν φαντασίες κλοπής του μητρικού «πλούτου» υπόθεση που ενδεχομένως ενισχύεται από τη ρήξη της σχέσης με την «αφεντικίνα» όταν η τελευταία μένει έγκυος : σκέπτεται να φύγει (αμυντικά). Η άμυνα εδώ στην

υπηρεσία του «κρυψίματος» της επιθυμίας: για να μην επιτεθεί , όπως ασυνείδητα επιθυμεί, να «κλέψει» την «αφεντικίνα».

Κατά τον Freud αυτά τα πρώτα στάδια της ψυχοσεξουαλικής εξέλιξης θα καταλήξουν σε μια οργάνωση – συγκρότηση των ενορμήσεων υπό την πρωτοκαθεδρία της γενετήσιας λιβιδούς (οιδιπόδεια φάση της ψυχοσεξουαλικής εξέλιξης πέραν του στοματικού και του πρωκτικού σταδίου).

Η M.Klein υποστηρίζει ότι η πρόωγη συναισθηματική διάδραση του παιδιού με το περιβάλλον του είναι φορτισμένη με καχυποψία και επιθετικότητα . Διατείνεται ότι η ενστικτώδης βία μαζί με τις σεξουαλικές ενορμήσεις αποτελούν ένα γνήσιο δυναμικό που υπάρχει στο συναισθηματικό εξοπλισμό του κάθε νεογέννητου.

Η M.Klein εντυπωσιάστηκε από τον κόσμο των **μερικών ενορμήσεων** στα μικρά παιδιά, από την αντίθεση που χαρακτήριζε τις σχέσεις τους : σχέσεις **ἡ** αγάπης **ἡ** μίσους (έλειπαν οι «γκρίζες» περιοχές τα «δύο» σε «ένα») . Η Klein παρατήρησε ότι κάποια αντικείμενα του παιδιού ήταν **μισητά** εξαιτίας της βίας και της ωμότητας τους ενώ άλλα ήταν **αγαπητά** λόγω της καλοσύνης τους. Ο εσωτερικός κόσμος του μικρού παιδιού αποτελείται «κατοικείται» από καλά και κακά αντικείμενα (διχασμός του αντικειμένου σε καλό και κακό). Εντούτοις αυτήν την «πόλωση» καλό-κακό αντικείμενο τη βλέπουμε και σε πιο προηγμένα στάδια, στο κλασικό οιδιπόδειο σύμπλεγμα. Έχουμε από τη μια την πηγή των λιβιδινικών ικανοποιήσεων, δηλαδή το αιμομικτικό αντικείμενο επιθυμίας (καλό, συνήθως ετερόφυλος γονιός) και από την άλλη το μισητό κακό αντικείμενο (συνήθως ομόφυλος γονιός) που παρεμποδίζει την επιθυμία (αντικείμενο επικίνδυνο και ευνουχιστικό).

Η M.Klein ανέλυσε παιδιά με σοβαρές διαταραχές και είδε ότι τα αντικείμενα αυτά είχαν έναν χαρακτήρα συγκεκριμένο, δηλαδή το διαταραγμένο παιδί τα ζούσε σαν πραγματικές οντότητες (με «σάρκα και οστά») που υπήρχαν μέσα του. Αυτός ο συγκεκριμένος «πραγματικός» χαρακτήρας των αντικειμένων αφορά τα παιδιά και τους **σχιζοφρενείς ενήλικες** (π.χ. έννοια του διωκτικού αντικειμένου που παίρνει διαστάσεις μιας πραγματικής , υπαρκτής, υλικής οντότητας μέσα τους) αλλά είναι επίσης συνυφασμένος με τα βαθύτερα στρώματα του ασυνείδητου του κάθε ανθρώπου.

Κατά τους πρώτους έξι μήνες της ζωής του βρέφους (σχιζοπαρanoiειδής θέση κατά Klein) **η μητέρα** αποτελεί τίποτα περισσότερο από ένα στήθος : ένα **καλό στήθος** τροφοδοτικό (όταν τροφοδοτεί με γάλα) ή ένα **κακό στήθος** στερητικό (όταν δεν είναι εκεί για να δώσει) . **Ο πατέρας** γίνεται αντιληπτός κατά τους πρώτους μήνες ως «αυτό» που απασχολεί τη μητέρα και την κρατά μακριά από το ίδιο. Έτσι το πέος στο εσωτερικό της μαμάς είναι : ένα καλό πέος όταν προστατεύει τη μητέρα (το στήθος) για λογαριασμό του μωρού ή ένα κακό πέος όταν στερεί τη μαμά από το μωρό (την απασχολεί). Στην ίδια πρώτη περίοδο της

ζωής του το μωρό ζει τους γονείς του (στήθος και πέος) ως κακούς δηλαδή επικίνδυνους οι οποίοι απειλούν να καταστρέψουν ο ένας τον άλλο ή ενωμένους σε μια σχέση τρυφερή και δημιουργική.

Σε μεταγενέστερα στάδια της ψυχοσεξουαλικής εξέλιξης τα εξωτερικά αντικείμενα γίνονται αντιληπτά με πιο ρεαλιστικό τρόπο, σαν αντικείμενα με διάφορες και ποικίλες πλευρές αμφοτέρων των «προσήμων» οι οποίες συνυπάρχουν(ταυτόχρονα και καλές και κακές πλευρές). Βρισκόμαστε εδώ στη φάση της ψυχοσεξουαλικής εξέλιξης την οποία ονομάζουμε **καταθλιπτική θέση**. Εδώ προεξάρχουν η αγωνία και οι τύψεις λόγω της προηγηθείσας επιθετικότητας του υποκειμένου κατά του «κακού» αντικειμένου το οποίο κατά συνέπεια θα μπορούσε να έχει βλαφτεί ή πεθάνει από αυτήν τη βία του υποκειμένου. Στην καταθλιπτική θέση το Εγώ είναι μεν επαρκώς συγκροτημένο αλλά ζει συγκρουσιακές στιγμές δηλαδή αντιθετικές ενορμητικές ώσεις. Εδώ δε διχοτομεί το αντικείμενο αλλά νοιώθει ταυτόχρονα για το ίδιο όλο αντικείμενο και αγάπη και μίσος (αμφιθυμία) . Η συνισταμένη των δυο αντιθετικών ενορμητικών ώσεων (αντίθετου προσήμου) εκφράζεται από το Εγώ μέσω της σύγκρουσης. Η σύγκρουση με τη σειρά της εκφράζεται μέσω του νευρωσικού συμπτώματος

Εν κατακλείδι : Στη φαντασιακή ζωή του παιδιού το αντικείμενο διχοτομείται σε (μερικό) καλό ή κακό (π.χ. καλή μαμά, κακή μαμά) ανάλογα με το αν βιώνεται ως ικανοποιούν (ιδεώδες, αντικείμενο της επιθυμίας) ή στερητικό (διωκτικό, αντικείμενο μίσους και φόβου το οποίο γίνεται αντιληπτό ως κάτι κατακερματισμένο) . Αυτό το παιδικό φαντασιακό σύμπαν το οποίο «κατοικείται» από αγωνία , φρίκη, αγάπη και εξιδανίκευση το βρίσκουμε όχι μόνο στην **ψύχωση** αλλά και στην ομαλή ψυχοσεξουαλική εξέλιξη στο μέτρο κατά το οποίο, ο καθένας μας έχει διατρέξει την σχιζοπαρanoiική θέση (διωκτική κατάσταση –μερικά αντικείμενα) για να φτάσει στην καταθλιπτική θέση (όλο αντικείμενο). Ο ψυχωτικός δεν αντιλαμβάνεται τη μητέρα του ως αντικείμενο όλον (και καλό και κακό μαζί) αλλά εξακολουθεί (όπως το βρέφος), να το αντιλαμβάνεται διχοτομημένο εξ'ου και το ψυχωτικό μίσος. Πρόκειται για καθήλωση στην σχιζοειδή παρanoiική θέση (6 πρώτοι μήνες της ζωής). Η έννοια της **διχοτόμησης του αντικειμένου** είναι ένας αμυντικός μηχανισμός του Εγώ. Πρόκειται για τον πρωτογενέστερο αμυντικό μηχανισμό του μέσω του οποίου το Εγώ προστατεύεται από το άγχος. Σ' αυτήν τη θέση το Εγώ είναι ακόμα κατακερματισμένο (πρωτόγονο, ασυγκρότητο) και προστατεύεται από το άγχος του περιβάλλοντος διχοτομώντας το αντικείμενο. Το πεπρωμένο των καλών αντικειμένων θα είναι η ενδοβολή τους από το Εγώ (εισαγωγή εντός) ενώ η προβολή (πέταγμα προς τα έξω) αποτελεί το πεπρωμένο των κακών αντικειμένων. Έτσι περιφρουρείται η ασφάλεια και συγκρότηση του Εγώ (σχετίζομαι με τα «καλά» και επιτίθεμαι στα «κακά») με αποτέλεσμα τη διατήρηση του εξιδανικευμένου αντικειμένου το οποίο, μέσω της διχοτόμησης ξεχωρίζει από το στερητικό (κακό, ευνουχιστικό) αντικείμενο.

Η έννοια της **διχοτόμησης του αντικειμένου** (Klein) ερείδεται επί της έννοιας της **διχοτόμησης του Εγώ** η οποία εισήχθη από τον Freud για την κατανόηση πρωτίστως της **ψύχωσης**. Σε κάθε ψύχωση, ακόμα και την πιο βαθιά, συναντάμε την ύπαρξη **δυο ψυχικών τάσεων :**

-μια κανονική, φυσιολογική τάση η οποία λαμβάνει υπόψη της την πραγματικότητα (τη δέχεται)

-μια άλλη τάση η οποία «ξεκόβει» το Εγώ από την πραγματικότητα (**διάψευση**). Από αυτή την τάση προκύπτει μια καινούρια **παραληρητική πραγματικότητα** (ή νεοπραγματικότητα, δηλαδή το παραλήρημα του ψυχωτικού) . Οι δυο αυτές αντίθετες τάσεις συνυπάρχουν μέσω τηςσχάσης (διχοτόμησης) του Εγώ χωρίς η μια (διχοτομημένη) πλευρά του Εγώ να συγκρούεται με την άλλη. Πρόκειται δηλαδή για μια ασυγκρουσιακή και άρα ασυμπτωματική κατάσταση. Έχουμε εδώ δυο παράλληλες τάσεις οι οποίες συνυπάρχουν παράλληλα, ανεξάρτητα, χωρίς η μια να επηρεάζει την άλλη (η μια αγνοεί την ύπαρξη της άλλης) .

Λέγοντας ασυμπτωματική εννοούμε τη μη συγκρότηση του **νευρωτικού συμπτώματος** όπου αυτό προκύπτει ως το αποτέλεσμα της **σύγκρουσης ανάμεσα** σε δυο αντιφατικές φάσεις ενός Εγώ όλου και συγκροτημένου και όχι ενός διχοτομημένου (διπλού) Εγώ. Η διχοτόμηση και η διάψευση είναι προεξάρχοντες αμυντικοί μηχανισμοί στην ψύχωση: ο ένας φέρνει τον άλλον.

Το μικρό παιδί (αγόρι) όταν **αντιληφθεί** την **απουσία του πέους** στο κορίτσι (γυναικείος, μητρικός ευνουχισμός) κατακλύζεται από **άγχος** (άγχος ευνουχισμού) οφειλόμενο στη συνειδητοποίηση : «μπορεί κι εγώ κάποτε να το χάσω». Τότε το Εγώ του υπόκειται σε ένα καταγισμό διαταραχών και αμύνεται στο **άγχος της απώλειας** (του πέους) **διχαζόμενο** (διασχιζόμενο). Δυο πράγματα επιτυγχάνονται τότε σ'ένα επίπεδο ψυχικής οικονομίας :

-από τη μια πλευρά, η μια τάση (ή συνειδητή πλευρά του διχοτομημένου Εγώ) δέχεται και αναγνωρίζει την έλλειψη του πέους στη γυναίκα επομένως εν μέρει κρατιέται η επαφή με την πραγματικότητα.

-από την άλλη πλευρά, η άλλη τάση (η ασυνείδητη παράλληλη πλευρά του διχοτομημένου Εγώ) **διαψεύδει** την αντίληψη του αυτή καθαυτή η οποία δείχνει την έλλειψη του πέους στο γυναικείο γεννητικό όργανο, επομένως ικανοποιείται η ενόρμηση. Μέσω της διάψευσης αμβλύνεται το ενδεχομένου τιμωρίας στο αγόρι (άμβλυνση του άγχους) οπότε αυτό μπορεί να συνεχίσει π.χ. ν' αυνανίζεται.

Η **διχοτόμηση** του **Εγώ** είναι ένας **διχασμός** του Εγώ (του ατόμου) μπρος στην πραγματικότητα. Πρόκειται για μια **δυσαισχυντία του ΕΓΩ** μπρος στο **γυναικείο ευνουχισμό** ο οποίος , από τη μια αναγνωρίζεται πλήρως και την ίδια στιγμή (ταυτόχρονα)

διαψεύδεται εντελώς . Ανάμεσα στις δυο τάσεις δεν εγκαθίσταται διαλεκτική σχέση (δεν υπάρχει σύγκρουση). Κατά τον Freud πρόκειται για μια «πανουργία» του ΕΓΩ του μικρού αγοριού μέσω της οποίας βρίσκει τη λύση έτσι ώστε και να σέβεται την πραγματικότητα (η γυναίκα δεν έχει πέος) και να μπορεί ικανοποιεί την ενόρμηση (διάψευση του γυναικείου ευνουχισμού, η γυναίκα έχει πέος) οπότε προστατεύεται από το άγχος ευνουχισμού. Τότε είναι σε θέση να μπορεί να ικανοποιείται σεξουαλικά (έχει το πέος στη θέση του). Πρόκειται για μια επιτυχία του Εγώ με κόστος (τίμημα) τη διάσχιση του δε δυο. Μέσω τηςσχάσης του Εγώ η απώλεια του αντικειμένου ταυτόχρονα αναγνωρίζεται και διαψεύδεται.

Το μικρό παιδί βλέπει την έλλειψη του πέους στη γυναίκα. Η θέα των οργάνων της γυναίκας τον πείθει ότι πράγματι η **απειλή της τιμωρίας** είναι πραγματική : και αυτό το ίδιο θα μπορούσε να χάσει το πέος του αφού, όπως φαντάζεται, και εκείνη κάποτε το είχε και το έχασε. Αυτή θα μπορούσε να είναι η τιμωρία από τον πατέρα αν συνεχίσει π.χ. ν' αυτοϊκανοποιείται. Πρόκειται για μια «**λύση**» του υποκειμένου (του ατόμου) απέναντι στο νόμο.

Εν κατακλείδι η διχοτόμηση του Εγώ: είναι η προστασία του από το άγχος του ευνουχισμού μέσω τηςσχάσης του .

Ας σημειωθεί ότι το μικρό αγόρι ζει το άγχος του ευνουχισμού ακόμα και όταν ο πατέρας του είναι «ήπιων τόνων» και δεν «πειθεί» ως προς τις τιμωρητικές διαθέσεις του. Σε αυτές τις περιπτώσεις το **φοβικό αντικείμενο** (όπως στην περίπτωση της φοβίας του αλόγου του μικρού HANS) υπάρχει ως υποκατάστατο του «ήπιου» πατέρα.

Συμπερασματικά: Στον φαντασιωσικό κόσμο του μικρού παιδιού προεξάρχουν το άγχος, ο τρόμος, το μίσος, η εξιδανίκευση. Το βρέφος κατά τους πρώτους μήνες της ζωής του δεν κοιτάζει τη μαμά του ως *ολόκληρο αντικείμενο*, αλλά ως διχοτομημένο (καλό – κακό). Πρόκειται για την *παρanoiική* θέση (έξι πρώτοι μήνες της ζωής κατά Klein) την οποία βρίσκουμε στη ψύχωση.

Σημειώνουμε ότι κατά την εξελικτική περίοδο των μερικών ενορμήσεων και των μερικών αντικειμένων, το αντικείμενο υπάρχει μόνο για την ικανοποίηση των αναγκών του υποκειμένου. Αρχικά η λιβιδώς επενδύει το Εγώ (**λιβιδώς του Εγώ**). Βρισκόμαστε στη φάση του πρωτογενούς ναρκισσισμού όπου το Εγώ καθίσταται το πρώτο αντικείμενο λιβιδινικής επένδυσης. Πρόκειται για την έννοια του *ναρκισσιστικού αντικειμένου*.

Εδώ πρόκειται για μια **υπαρξιακή ανάγκη** η οποία απευθύνεται σε ένα πραγματικό αντικείμενο, το γάλα για το βρέφος. Η ανάγκη αυτή εκφράζεται μέσα από την πείνα. Πρόκειται για μια βασική, **ενστικτώδη ανάγκη**, την ανάγκη να πιεί γάλα. Όμως κάποιος

μπορεί να έχει **στοματικές σεξουαλικές φαντασιώσεις** (πχ «θα σε φάω») οπότε οργανώνει μια στοματική αντικειμενοτρόπο σχέση .

Ο Freud διακρίνει μεταξύ των ενορμήσεων αυτοσυντήρησης (ανάγκες) και των σεξουαλικών ενορμήσεων (αληθινές ενορμήσεις). Οι σεξουαλικές ενορμήσεις ερείδονται επί των ενορμήσεων αυτοσυντήρησης. Ο θηλασμός αφορά σε μια βασική ενστικτώδη ανάγκη. Η διαδικασία του θηλασμού είναι ευχάριστη (ευχαρίστηση της θερμότητας του σώματος, της υγρής υφής του γάλακτος, της γεύσης του) . Η ανάμνηση παραμένει στα χείλη και έτσι δημιουργούνται ερωτικά σημεία, ερωτογενή, που προκαλούν ερωτική ικανοποίηση. Αυτή η ανάμνηση και η ικανοποίηση που ανακαλεί αυτονομείται, αποσυνδέεται από την ενστικτώδη όρεξη, την (ανάγκη) του θηλασμού. Έτσι το βρέφος πιπιλάει μολονότι δεν πεινάει. Επιθυμεί τη (σεξουαλική) ευχαρίστηση που του προσφέρει ο μαστός ενώ δεν έχει ανάγκη να πει γάλα. Σιγά-σιγά η σεξουαλικότητα διαφοροποιείται από το ένστικτο. Η σεξουαλική ευχαρίστηση συνδέεται με αυτήν που προκύπτει από το πιπίλισμα του μαστού. Το βρέφος αναζητά με κάθε τρόπο την επανάληψη αυτής της ευχαρίστησης την οποία θυμάται. Μπορεί να πιπιλάει οτιδήποτε ή ακόμα και να φαντάζεται την ύπαρξη μαστού. Κοντολογίς ο Freud διαχωρίζει την ανάγκη από τη σεξουαλική ευχαρίστηση.

Εν κατακλείδι, η σεξουαλική δραστηριότητα στηρίζεται καταρχήν σε μια από τις λειτουργίες αυτοσυντήρησης αλλά πολύ αργότερα η σεξουαλική ευχαρίστηση διαχωρίζεται απ' αυτήν. Όταν βλέπουμε ένα παιδί που έχει χορτάσει, αφήνει τον μαστό γέρνει προς τα πίσω και αποκοιμείται με κόκκινα μάγουλα και ευτυχισμένο χαμόγελο αυτή η εικόνα είναι το πρότυπο της σεξουαλικής ευχαρίστησης στη μετέπειτα ζωή.

2.4 Το μεταβατικό αντικείμενο

Η έννοια αυτή εισήχθη από τον P.W. Winnicott. Αφορά σ'ένα αντικείμενο πραγματικό, συγκεκριμένο, ένα κάποιο πράγμα το οποίο έχει μια εκλεκτική αξία για το βρέφος και το μικρό παιδί (π.χ. ένα αρκουδάκι, κουκλίτσα, κομμάτι της κουβέρτας, μια πετσετούλα την οποία χαϊδεύει, γλύφει κλπ) ιδιαίτερα την στιγμή που αποκοιμείται. Μπορεί όμως να είναι μια μελωδία ή μια ιδιαίτερη χαρακτηριστική χειρονομία. Συχνά το μεταβατικό αντικείμενο βρωμίζει με το χρόνο ή βρωμάει αλλά το παιδί το κουβαλάει μαζί του πάντα. Οι γονείς του αναγνωρίζουν την αξία του για το παιδί και του επιτρέπουν να είναι βρώμικο. Αν το έπλεναν αυτό θα αποτελούσε ρήγμα στη συνέχεια της εμπειρίας του παιδιού και θα καταστρεφόταν ο συμβολισμός και η αξία του (άμυνα κατά της καταθλιπτικού τύπου αγωνίας). Το παιδί ανακαλύπτει από μόνο του το αντικείμενο χωρίς να του το δώσει ή υποδείξει κάποιος άλλος: το μεταβατικό αντικείμενο δεν παρέχεται ούτε δωρίζεται.

Αποτελεί αποκλειστική επιλογή και ανακάλυψη του παιδιού. Συνιστά την **πρωταρχική ανακάλυψη του ανθρωπίνου είδους**. Σε αυτήν θα στηριχτεί όλη η μετέπειτα δυνατότητα του ανθρώπου για δημιουργικότητα. Η ανακάλυψη αυτή συνδέεται με την ικανότητα του παιδιού να αποδίδει σ' ένα παιδί με ένα **συμβολικό** τρόπο **ιδιότητες που δεν έχει**. Το αντικείμενο αυτό το ονομάζουμε μεταβατικό γιατί το παιδί το ανακαλύπτει προκειμένου να πραγματοποιήσει μια **μετάβαση** από τη συγχωνευτική σχέση με τη μαμά στην απουσία της.

Για παράδειγμα, το παιδί διαλέγει ένα αρκουδάκι που βρίσκει στο περιβάλλον του και το οποίο θέλει να έχει μαζί του σε μια προσπάθεια να αναπληρώσει το κενό που αφήνει η μητέρα τις στιγμές που απουσιάζει. Το αντικείμενο αυτό μπορεί να γίνει το υποκατάστατο του μητρικού αντικειμένου σε κάποιες φάσεις της ζωής του. Σε αυτά τα πρώιμα στάδια το να φτάσει ο ψυχισμός να κάνει αυτό το άλμα, να αρχίσει δηλαδή να αποδίδει συμβολικά ιδιότητες σ' ένα αντικείμενο τις οποίες αυτό δεν έχει, αποτελεί την απαρχή μιας ικανότητας. Πρόκειται για τη δυνατότητα του ψυχισμού να ανακαλύπτει και να αποδίδει συμβολικά στα πράγματα **ιδιότητες που δεν έχουν**: πρόκειται για την απαρχή της ανθρώπινης δημιουργικότητας. Δεν είναι το (μεταβατικό) αντικείμενο που ενδιαφέρει, αλλά η εμφάνιση αυτής της λειτουργίας του παιδιού να **αποδίδει σε αντικείμενα συμβολικές ή μεταφορικού τύπου ιδιότητες**.

Κατά τον Winnicott το παιδί καταφεύγει σ' αυτά τα αντικείμενα για να το βοηθήσουν στην μετάβαση του από την πρώτη (στοματική) σχέση με τη μητέρα στην πραγματική αντικειμενοτρόπο σχέση (η μητέρα ως αντικείμενο επιθυμίας). Πρόκειται για ένα φυσικό φαινόμενο. Μιλάμε για **σχέση με το μεταβατικό αντικείμενο** το οποίο εμφανίζεται νωρίς στην ηλικία μεταξύ 2-3 ετών και κρατάει μέχρι τα 6-7. Συχνά μπορούμε να δούμε το παιδί μεταξύ **4 και 12 μηνών** να είναι δεμένο μ' ένα τέτοιο αντικείμενο (συχνά «χνουδωτό» πχ μάλλινο πανί) το οποίο πιπιλάει, το σφίγγει και το οποίο του είναι απαραίτητο τη στιγμή κατά την οποία πάει να αποκοιμηθεί σαν άμυνα ενάντια σε αγωνία καταθλιπτικού τύπου. Αυτό το «μεταβατικό αντικείμενο» κρατάει για πολύ καιρό την αξία του την οποία χάνει προοδευτικά. Μπορεί να επανεμφανιστεί αργότερα κυρίως σε μια φάση κατάθλιψης .

Μεταβατικό αντικείμενο : πρόκειται για κάτι σχεδόν αδιαχώριστο από παιδί. Την ίδια στιγμή όμως αποτελεί για το παιδί την πρώτη κατοχή κάποιου πράγματος που δεν είναι Εγώ (not-me possession). Από πλευράς λιβιδινικής η σχέση του μωρού με το μεταβατικό αντικείμενο είναι στοματικού τύπου. Εξελκτικά είναι μια περίοδος περάσματος στη νοηματοδότηση του μη Εγώ (του άλλου) , της ετερότητας (διαφοροποίηση Εγώ-μη Εγώ) κίνηση προς τις αντικειμεντρόπες σχέσεις. Είναι ένα αντικείμενο (μεταβατικό) το οποίο τοποθετείται στη **μέση** (ενδιάμεσο) **ανάμεσα** στο υποκειμενικό (στο Εγώ) και το

αντικειμενικό (Μη-Εγώ). Πρόκειται για ένα **ενδιάμεσο πεδίο** το οποίο δεν ανήκει ούτε στην εσωτερική πραγματικότητα (δεν είναι ψευδαίσθηση) ούτε στην εξωτερική (το παιδί δεν το καταλαβαίνει ως ερχόμενο απ'έξω). Αφορά στην ικανότητα του παιδιού ν'αναγνωρίζει ένα αντικείμενο ως Μη-Εγώ και να το τοποθετεί στο «μέσα» του, στο «έξω» του ή στις παρυφές (στο όριο) του. Σημασία δεν έχει τόσο το μεταβατικό αντικείμενο αυτό καθαυτό όσο η (μεταβατική) λειτουργία του. Έτσι το μεταβατικό αντικείμενο (μεταβατικό φαινόμενο) κομίζει, από την αρχή της ζωής μας, κάτι το οποίο θα μείνει για πάντα σημαντικό για εμάς: Πρόκειται για την ικανότητα μας να παραμένουμε σε μια **ενδιάμεση** σφαίρα ανάμεσα στο όνειρο και στην πραγματικότητα, **ενδιάμεση** περιοχή εμπειρίας ανάμεσα στο πιπίλισμα του δακτύλου (Εγώ) και το γούνινο αρκουδάκι (μη Εγώ), ανάμεσα στον στοματικό ερωτισμό και την αντικειμεντρόπο σχέση. Το μεταβατικό αντικείμενο αναπαριστά αυτήν ακριβώς τη μετάβαση.

Μεταβατικός (ενδιάμεσος) χώρος: Χώρος ο οποίος αφορά στην ικανότητα του παιδιού να φαντάζεται, να επινοεί, να αντιλαμβάνεται ένα αντικείμενο και να οργανώνει μαζί του μια στοργική σχέση. Το παιδί αγαπά με πάθος αυτό το αντικείμενο το οποίο (αντικείμενο) χρειάζεται και να επιβιώσει από το μίσος του. Το μεταβατικό αντικείμενο επενδύεται τόσο από ναρκισσιστική λιβιδώ (επένδυση στο Εγώ) όσο και από αντικειμενοτρόπο (επένδυση στο μεταβατικό αντικείμενο).

Το παιδί χρησιμοποιεί το μεταβατικό αντικείμενο μόνο όταν το εσωτερικευμένο αντικείμενο (μαμά) είναι ζωντανό, πραγματικό και επαρκώς καλό (τροφοδοτικό). Αυτό εξαρτάται από την ποιότητα της μητρικής φροντίδας. Αν το εξωτερικό αντικείμενο είναι κακό ή ελλιπές, το εσωτερικευμένο αντικείμενο γίνεται διωκτικό. Το παιδί το χρειάζεται ως υποκατάστατο του στήθους. Εντούτοις δεν το αναγνωρίζει ως ανήκον στην εξωτερική πραγματικότητα. Έτσι αισθάνεται ότι «γεφυρώνει» την έλλειψη του στήθους (απογαλακτισμός) μέσω του παιχνιδιού (μεταβατικό αντικείμενο) και αυτό συντηρεί την ψευδαίσθηση της **παντοδυναμίας** του: στην έλλειψη του στήθους βάζει το (μεταβατικό αντικείμενο) και δεν ζει την απώλεια. Καθώς το παιδί εξελίσσεται ψυχοσεξουαλικά το μεταβατικό αντικείμενο αποεπενδύεται προοδευτικά αλλά τα μεταβατικά φαινόμενα διατηρούνται και διασκορπίζονται στον **ενδιάμεσο χώρο** ανάμεσα στην εσωτερική υποκειμενική πραγματικότητα και την εξωτερική. Βρισκόμαστε εδώ στον τομέα της **κουλτούρας**: τέχνη, θρησκεία, φαντασιακή ζωή, επιστημονική δημιουργία. Το μεταβατικό αντικείμενο (ενδιάμεσο πεδίο) δεν ανήκει ούτε στην εξωτερική ούτε στην εσωτερική

πραγματικότητα. Πρόκειται για το χώρο στον οποίο ερείδεται ο συμβολισμός (συμβολική σκέψη).

Το έργο τέχνης καθίσταται ο μεταβατικός χώρος ανάμεσα στο ατομικό και το συλλογικό ανάμεσα στην ενόρμηση και το μύθο (Green, 1990).

Εν κατακλείδι : Το μικρό παιδί κατά τη φάση του διαχωρισμού Εγώ – μη Εγώ, κατά τη φάση του αποχωρισμού (από τη στοματική σχέση με τη μητέρα στη «πραγματική σχέση αντικειμένου») βιώνει απώλεια. Η αναγνώριση του αντικειμένου (ετερότητα, ο άλλος) είναι ένα πλήγμα για το ναρκισσισμό του και την παντοδυναμία του. Όταν έρθει αυτή η απώλεια, το παιδί μου μέσω του μεταβατικού αντικειμένου (π.χ. κουβέρτα, μαξιλάρι, αρκουδάκι, μαλακά αντικείμενα) θα προσπαθήσει να τη γεφυρώσει. Ξαναχτίζει τη σχέση με το μητρικό αντικείμενο με τη βοήθεια του μεταβατικού αντικειμένου, το οποίο καλύπτει τον ενδιάμεσο χώρο (ή μεταβατικό ή δυνητικό). Το μεταβατικό αντικείμενο έρχεται να γεφυρώσει την απώλεια. Είναι ταυτόχρονα Εγώ και μη Εγώ, ένα στήριγμα, ένας ενδιάμεσος χώρος μεταξύ του Εγώ και μη Εγώ, μεταξύ του υποκειμένου και του αντικειμένου: μπαίνει **ανάμεσα** στις σχέσεις. Είναι μια φυσιολογική διαδικασία στις νευρωτικές οργανώσεις (το Εγώ είναι μάχιμο).

Η λειτουργία του μεταβατικού αντικειμένου γίνεται κατανοητή γύρω από τρεις άξονες :

-Ως ένα στάδιο της φυσιολογικής ψυχοσεξουαλικής εξέλιξης του παιδιού

-Ως μια άμυνα κατά του άγχους αποχωρισμού. Είναι μια διαδικασία **διαφοροποίησης Εγώ –μη Εγώ** . Πρόκειται για το πέρασμα του παιδιού από μια κατάσταση όπου είναι ενωμένο στο σώμα της μητέρας προς μια κατάσταση όπου μπορεί ν'αναγνωρίζει τη μητέρα ως διαφορετική απ'αυτό και να διαχωρίζεται από εκείνη. Έχουμε εδώ **μετάβαση** της συγχωνευτικής σχέσης (Εγώ-μη Εγώ είναι ένα) προς μια συμβολοποίηση της αντικειμενικής (εξωτερικής πραγματικότητας) μέσω του μεταβατικού αντικειμένου

- Ως ένα πεδίο παιχνιδιού και φαντασιακής ζωής

Κλινικά παραδείγματα:

1.Νεαρός σε θεραπεία (4η συνεδρία): «Ήμουν στο κρεβάτι όλη την ημέρα. Κοιμάμαι πολύ, με τα μαξιλάρια... Αυτό είναι ένα πρόβλημα. Την Κυριακή κοιμήθηκα. Το Σάββατο έπεσα στο κρεβάτι στη μία και ξύπνησα την Κυριακή το μεσημέρι στη μία... Ξύπνησα κατά τις 11, αλλά ξανακοιμήθηκα αμέσως» Τα μαξιλάρια του ασθενούς είναι ένας ενδιάμεσος χώρος (απόσταση). « Έψαχνα να σας βρω. Γιατί δεν έχετε

κινητό τηλέφωνο;» Το κινητό είναι ένα ενδιάμεσο ανάμεσα σ' αυτόν και τον αναλυτή για να πάρει κάποιον αέρα να μην είναι κολλώδης.

2.Γυναίκα σε ανάλυση (πρώτος χρόνος): Συχνά βγάζει από την τσάντα της ένα χαρτί και διαβάζει αυτό που έχει γράψει (αντί να κάνει συνειρμικές αλυσίδες). Πρόκειται για ένα ενδιάμεσο ανάμεσα στους δύο.

Το **παιχνίδι** είναι μια συνιστώσα της ψυχικής ζωής-συμπεριλαμβάνει και το σώμα-σοβαρή και απαραίτητη για την ψυχοσεξουαλική εξέλιξη των παιδιών αλλά αποτελεί εξίσου ζωτικό μέρος της ζωής και της παιδείας των ενηλίκων. Είναι ένα μέσο έκφρασης και θεμελιωτή κάποιων λειτουργιών οι οποίες θα στηρίζουν την ικανότητά του για δημιουργικότητα. Το ελεύθερο παιχνίδι είναι συνάρτηση και προέκταση των μεταβατικών λειτουργιών: από ένα άμορφο υλικό όπως ένα κομμάτι λευκό χαρτί θα αρχίσει να δημιουργεί νέα πράγματα. Εδώ είναι που εκκολάπτεται συν τω χρόνω η φαντασία (αυταπάτη) και η δημιουργική τους δεινότης η οποία εκφράζεται στους τομείς της τέχνης, της θρησκείας, της επιστημοσύνης κ.λ.π. Είναι ένας ενδιάμεσος χώρος ο οποίος αφορά στην ικανότητα του Εγώ να επινοεί, να αντιλαμβάνεται ένα αντικείμενο και να οργανώνει μαζί του μια στοργική σχέση. Πρόκειται για το χώρο στον οποίο ερείδεται ο συμβολισμός (συμβολική σκέψη). Έχει αποδειχτεί ότι τα παιδιά έχουν μια ομαλότερη ψυχοσεξουαλική εξέλιξη όταν στα πρώτα χρόνια αφιερώνουν περισσότερο χρόνο στο ελεύθερο παιχνίδι (παρά σε οργανωμένου τύπου δραστηριότητες)

Κατά τον Winnicott η δημιουργικότητα του ενήλικου αντιστοιχεί-είναι ανάλογη- με το δημιουργικό παιχνίδι του παιδιού. Η ικανότητα για το **παιχνίδι** προεκτείνεται στη συνέχεια μέσα στην φαντασιακή ζωή και τη δημιουργική δουλειά. Ο Freud υποστήριζε ότι συνεισφέρει εξαιρετικά στην ενορμητική διεργασία και αποφόρτιση των εντάσεων. Το παιχνίδι υπακούει στην αρχή της ευχαρίστησης (αρχή της ηδονής) σε αντιδιαστολή με την κριτική σκέψη η οποία ερείδεται στην πραγματικότητα. Το αντίθετο του παιχνιδιού δεν είναι η σοβαρότητα αλλά η πραγματικότητα. Η **σημασία** του έχει επίσης τονιστεί από κλασσικούς διανοητές. Κατά τον Schiller «ο άνθρωπος παίζει όταν είναι στην κυριολεξία άνθρωπος και είναι ολοκληρωμένος άνθρωπος όταν παίζει». Στην παιδαγωγική και στην ψυχοθεραπεία συνιστάται το παιχνίδι κυρίως για την ενίσχυση της μάθησης και την αλλαγή της συμπεριφοράς. Πρόκειται επίσης για μια δραστηριότητα των ζώων με πρωτεργάτες τα ανώτερα θηλαστικά.

2.5 Το φετιχιστικό αντικείμενο

Η έννοια του **φετιχιστικού αντικειμένου** και του φετιχισμού γίνεται κατανοητή υπό το πρίσμα της **διχοτόμησης** του **Εγώ**. Περιλαμβάνεται στις **σεξουαλικές διαστροφές**. Ομιλούμε για διαστροφή στο μέτρο κατά το οποίο το φετιχιστικό αντικείμενο αποτελεί μια απόλυτη συνθήκη. Ακόμα και όταν μπορεί να έχει «φυσιολογικές» σεξουαλικές

σχέσεις, ο φετιχιστής δεν ευχαριστιέται παρά μόνον όταν η ερωμένη του συμφωνεί να εμφανίζεται πχ σε μια συγκεκριμένη περιβολή. Έτσι ο σεξουαλικός σκοπός δεν είναι η ολοκληρωμένη σεξουαλική πράξη αλλά σχετίζεται με μια **υπερεκτιμημένη** πλευρά του σώματος ή μ'ένα αντικείμενο σε στενή σχέση με κάποια πλευρά του σώματος (π.χ. εσώρουχο). Ας σημειωθεί ότι κάποιος βαθμός «φετιχισμού» απαντάται και στη φυσιολογική σεξουαλική ζωή.

Feitico : πορτογαλική λέξη η οποία σημαίνει μαγεία, γοητεία, το άψυχο αντικείμενο στο οποίο αποδίδονται υπερφυσικές ιδιότητες.

Πρόκειται για την παρορμητική προσφυγή σ'ένα αντικείμενο μη σεξουαλικό (π.χ γυναικεία γόβα) το οποίο γίνεται αναγκαία συνθήκη (απαραίτητο) ώστε κάποιος να φτάνει σε οργασμό μ'έναν ερωτικό σύντροφο. Άνευ του (φετιχιστικού) αντικειμένου ο φετιχιστής άνδρας καθίσταται ανίκανος. Αυτή η διαστροφή αφορά τους άνδρες.

Η γυναίκα φετιχίστρια δε μπορεί να δεχθεί δεν έχει πέος, οπότε διαψεύδει την έλλειψη αυτή με το φετιχιστικό αντικείμενο: στη θέση της απώλειας (έλλειψη) βάζει κάτι άλλο για να πει ότι δε λείπει. Ιδού η διάψευση του ευνουχισμού της. Το σκεπτικό της είναι «κάποτε είχα κι εγώ, αλλά το έχασα». Δεν μπορεί να συμβιβαστεί με τη σεξουαλικότητα που προϋποθέτει την απουσία του πέους, οπότε διαψεύδει το τετελεσμένο (διάψευση της πραγματικότητας). Το άγχος της είναι ότι έχει χάσει (άγχος της έλλειψης) και δε μπορεί να το δεχθε.ί. Διαψεύδει ότι έχει γίνει.

Κλινικό παράδειγμα: Νεαρός ασθενής σε ψυχωσική παλινδρόμηση. Κολλώδης σχέση με τη μητέρα. Η μητέρα είναι υπερπροστατευτική (υπερπαρούσα, υπερδιεγείρουσα). Ο ασθενής προσπαθεί να διαδεχθεί τον πατέρα του στην επιχείρηση («να πάρει τα ινία») που αφορά σε εισαγωγές τροφίμων. Η ψυχωσική κάμψη έλαβε χώρα μετά από επαγγελματικό του ταξίδι, με τον πατέρα του, στο εξωτερικό. Κατά την αεροπορική πτήση προς τον προορισμό τους, η μητέρα είχε δώσει ένα τάπερ με κεφτεδάκια . Ασθενής: «μύριζε σκόρδο όλο το αεροπλάνο». Ο γιός είναι ο ναρκισσιστικός φαλλός της μητέρας του, η προέκταση της. Αν ο γιός είχε πάρει τα ινία της επιχείρησης, η μητέρα δεν θα είχε ποιόν να ταΐζει (στοματική σχέση). Θα τον αφήσει ποτέ να συνέλθει δηλαδή ν' αποκτήσει τη δική του σχέση με το φαί που συμβολίζεται από τη σχέση του με τα εισαγόμενα τρόφιμα του πατέρα;. Από τις συνεδρίες του ασθενούς (κλινικό υλικό) φαίνεται ότι η μητέρα του δε μπορεί να δεχθεί την έλλειψη του πέους. Πρέπει να έχει στον εξωτερικό χώρο ένα αντικείμενο (γιός) που **δε θα συμβολίζει** αλλά θα **ισοδυναμεί** με το πέος που γίνεται τότε φετιχ: δεν αφήνει το γιό να πάρει απόσταση. Αν είχε μπει στη συμβολική τάξη των πραγμάτων (στη νεύρωση), τότε θα υποκαθιστούμε **μέσα** της την έλλειψη του πέους με το παιδί το οποίο τότε θα συμβόλιζε το πέος που δεν έχει (το παιδί ως αναπαράσταση του πέους, το παιδί **σαν** το πέος). Θα υπήρχε τότε απόσταση ανάμεσα στο σύμβολο και το πράγμα (αυτό διαφέρει από το **παιδί ως ισοδύναμο του πέους**) και θα επέτρεπε στο γιό της να αποστασιοποιηθεί αντί να συντηρεί την κολλώδη σχέση μαζί του (πρώτη σχέση μάνας παιδιού) μέσω της ψυχωτικής του παλινδρόμησης.

Στην περίπτωση των γυναικών ο φετιχισμός των ρούχων (τα ρούχα γίνονται φετίχ) είναι φυσιολογικές στο μέτρο κατά το οποίο «φετιχοποιείται» το σύνολο του σώματος, ολόκληρο το σώμα και όχι ένα (μερικό) αντικείμενο. Θα λέγαμε ότι, στην περίπτωση των γυναικών, η λατρεία των ρούχων αφορά σε μια «ναρκισσοποίηση» του σώματος. Κατά την Robert Stoller (εξειδικευμένη στις διαταραχές της σεξουαλικής ταυτότητας) οι γυναικείος φετιχισμός αφορά σε μια «φετιχοποίηση» της σχέσης αυτής καθ' αυτής ενώ ο ανδρικός φετιχισμός (ομοφυλόφιλος ή ετεροφυλόφιλος) αφορά σε φετιχοποίηση **του (μερικού) αντικειμένου (του οργάνου)**. Έτσι μια νεκρόφιλη γυναίκα ερωτεύεται το πτώμα που επιθυμεί και γίνεται ο ερωτικός της σύντροφος ενώ ένας νεκρόφιλος άντρας ιδιοποιείται το πτώμα ως ένα **(μερικό) κομμάτι** του σώματος. Γενικά ο γυναικείος φετιχισμός και γυναικεία διαστροφή αμφισβητείται από πολλούς ψυχαναλυτές τουλάχιστον με την έννοια της κατασκευής ενός φετιχιστικού αντικειμένου όπως στους άνδρες. Έχει υποστηριχτεί ότι η γυναίκα μέσα από την ερωτομανιακή σχέση με το παιδί της δομείται αυτή η ίδια ως ένα παντοδύναμο είδωλο δηλαδή ως ένα φετίχ : γίνεται αυτή η ίδια το δικό της φετίχ.

Στις ασυνείδητες φαντασίες του φετιχιστή το φετιχιστικό αντικείμενο αποτελεί μέρος του γυναικείου σώματος συμπληρώνοντας το πέος που λείπει στη γυναίκα : συμπληρώνει τη γυναίκα (στη φαντασία του άνδρα) καθιστώντας την φαλλική.

Στα μάτια του φετιχιστή μέσω του φετίχ τα σεξουαλικά όργανα της γυναίκας χάνουν τη σεξουαλικότητα τους η οποία τότε συγκεντρώνεται όλη στο φετιχιστικό αντικείμενο. Μόνο αυτό αποτελεί για εκείνον πηγή (σεξουαλικής) διέγερσης. Ο φετιχιστής εξιδανικεύει το φετιχιστικό αντικείμενο όπως εξιδανικευμένο είναι και το πέος του.

Κατά τον Freud η ψυχοπαθολογική λειτουργία του φετιχιστή αποτελεί παροξυσμική έκφραση μιας οικουμενικής αγωνίας. Πηγάζει (στον άνδρα) από ένα παροξυσμικό άγχος ευνουχισμού Πρόκειται για τη δυσκολία που δοκιμάζουν όλοι οι άνδρες στο να δεχθούν την διαφορά των φύλων (άνδρας-γυναίκα) στο μέτρο κατά το οποίο η θέα των γυναικείων γεννητικών οργάνων τους προξενεί άγχος ευνουχισμού (κινδυνεύω και εγώ να χάσω το πέος μου αφού εκείνη δεν έχει, δηλαδή το 'χασε). Αν η γυναίκα δεν έχει πέος αυτό σημαίνει ότι ο ευνουχισμός είναι κάτι δυνατό να του συμβεί (άγχος ευνουχισμού) οπότε είναι επιτακτικό να **επανορθώσει** αυτήν την αναφομοίωτη πραγματικότητα αποδίδοντας (μέσω του φετιχιστικού αντικειμένου) ένα πέος στη γυναίκα. Το αγόρι όταν βλέπει ότι το κοριτσάκι δεν έχει πέος (αντιληπτική εντύπωση) διαψεύδει αυτά που βλέπει και στη θέση του (αντικατάσταση της πραγματικότητας) βάζει ένα φανταστικό πέος (φετιχιστικό αντικείμενο π.χ. γοβάκι) που είναι το υποκατάστατο του πέους. Το σκεπτικό του είναι «αφού το κοριτσάκι δεν έχει, θα μπορούσα και εγώ κάποτε να το χάσω».

Εν κατακλείδι, στον φετιχισμό έχουμε καθήλωση της (μερικής) σεξουαλικής ενόρμησης σ'ένα μερικό αντικείμενο (το φετιχιστικό αντικείμενο) π.χ., ένα σύμβολο του πέους (το γοβάκι είναι ένα μερικό αντικείμενο ένα συμβολικό ισοδύναμο του πέους). Ο φετιχισμός είναι μια (ασυνείδητη) αμυντική λειτουργία ώστε το υποκείμενο να διαψεύσει τον ευνουχισμό (της γυναίκας) και έτσι να τον εξαλείψει ως ένα εν δυνάμει απειλητικό συμβάν στη ζωή του. Έτσι ο ευαίσθητος ψυχισμός του προστατεύεται από την κατακλυστική επιστροφή των διαταρακτικών σεξουαλικών ιδεών (περί έλλειψης πέους στη γυναίκα). Γι αυτό διαλέγει μονίμως κάποιο διαθέσιμο αντικείμενο (π.χ παπούτσι με ψηλό τακούνι). Ιδού η μαρτυρία ενός φετιχιστή : *«Κάθε φορά που βρίσκομαι με μια γυναίκα γυμνή, φαντάζομαι ένα ψηλό τακούνι. Δεν ξέρω, δεν έχω ιδέα πως είναι φτιαγμένο ένα αιδούο»*. Το fetich καθιστά τη γυναίκα αποδεκτή (ανεκτή) ως αντικείμενο επιθυμίας.

Φετιχιστικά αντικείμενα μπορεί να είναι και μέρη του σώματος του ερωτικού συντρόφου (πόδι, στόμα, στήθος, μαλλιά). Γενικά επίσης αντικείμενα τα οποία σχετίζονται με το σώμα του ερωτικού συντρόφου (παπούτσια, σκουφάκι κλπ) . Προκύπτει έτσι ο φετιχισμός του πέλματος του ποδιού, του ρούχου, της μυρωδιάς, της θέασης κλπ. Έτσι το φετιχιστικό αντικείμενο αφορά σε **μετάθεση** μιας **ερωτογενούς** ζώνης στο φετιχιστικό (μερικό) αντικείμενο.

Μέσω του φετιχιστικού αντικειμένου και τα δυο φύλα-άνδρας και γυναίκα- διαθέτουν πέος γεγονός που αποκλείει την έννοια του ευνουχισμού και την πιθανότητα να συμβεί.

Συμπερασματικά: Ο φετιχιστής αντικαθιστά την πραγματικότητα με το φετιχιστικό αντικείμενο και αυτό είναι κοντά στην ψύχωση. Ο άνδρας φετιχιστής: διαψεύδει για να μην χάσει. Διαψεύδει για να μην γίνει. Πρόκειται για την διάψευση της πραγματικότητας (ότι το κοριτσάκι δεν έχει πέος). Είναι καταρχάς μια άμυνα στο άγχος ευνουχισμού. Διαψεύδει την έλλειψη του πέους στο κορίτσι: Σα να λέει «να το πέος» (φετιχιστικό αντικείμενο). Όταν ο φετιχιστής κάνει έρωτα, θέλει να έχει , π.χ. το γοβάκι γιατί έτσι απαλλάσσεται από το άγχος ευνουχισμού οπότε μπορεί να λειτουργήσει σεξουαλικά. Το Εγώ του φετιχιστή διχάζεται (διχοτόμηση του Εγώ) : μέσα του είναι (διατηρούνται) συγχρόνως δυο τάσεις . Η **μια τάση** μένει στη θέση «δεν υπάρχει πέος» (τρόμος του ευνουχισμού). Η **δεύτερη τάση** έρχεται να καλύψει το κενό με το φετιχιστικό αντικείμενο (υπάρχει πέος).

Κατά τον Freud ο φετιχισμός ως παθολογική δομή επιτρέπει την προσέγγιση και κατανόηση των δυο σημαντικών αμυντικών μηχανισμών του Εγώ που περιγράψαμε πρωτύτερα: της σχάσης και της διάψευσης και του Εγώ (διάψευση του ευνουχισμού, της απώλειας του πέους, της διαφοράς των φύλων). Στο μέτρο

κατά το οποίο η σχέση του Εγώ και η διάψευση είναι προεξάρχοντες αμυντικοί μηχανισμοί στην ψύχωση, ο φετιχισμός μπορεί να ειπωθεί και σαν προστασία του Εγώ κατά της ψύχωσης. Γενικά ο φετιχισμός αποτελεί το κατ'εξοχήν παράδειγμα της διαστροφής. Ιδού η βασική διαφορά ανάμεσα στην ψύχωση και το φετιχισμό (διαστροφή): Ο **φετιχιστής** (διαστροφικός) αντικαθιστά την πραγματικότητα (η γυναίκα δεν έχει πέος) με το φετιχιστικό αντικείμενο στη θέση αυτού που λείπει (πέος) από την πραγματικότητα. Βάζει στη θέση της πραγματικότητας το αντικείμενο. Το φετίχ είναι υποκατάστατο του ελλείποντος αντικειμένου . Ο **ψυχωτικός** αντικαθιστά την πραγματικότητα μέσα από το παραλήρημα. Βάζει στη θέση της πραγματικότητας το παραλήρημα . Διαψεύδει την πραγματικότητα μέσω του παραληρήματος

Ο φετιχισμός (διαστροφή) είναι πολύ κοντά στην ψύχωση. Ο φετιχιστής αμύνεται κατά της ψύχωσης βάζοντας στο «παιχνίδι» το φετιχιστικό αντικείμενο αντί για το παραλήρημα. Πρόκειται για ένα **ήμι-παραλήρημα** το οποίο σώζει το Εγώ από το παραλήρημα (ψύχωση).

Υποστηρίχθηκε επίσης ότι ο φετιχισμός είναι μια άμυνα κατά της ομοφυλοφιλίας στο μέτρο κατά το οποίο δίχως το φετιχιστικό αντικείμενο που καθιστά φανταστικά τη γυναίκα «φαλλοφόρο» ο φετιχιστής δε μπορεί να λειτουργεί σεξουαλικά. Άλλως ειπείν ο φετιχιστής επιθυμεί γυναίκα με πέος. Αυτό δε σημαίνει ότι είναι ομοφυλόφιλος. Από πλευράς σεξουαλικής ταυτότητας αντιλαμβάνεται τον εαυτό του ως άντρα σε σχέση με μια γυναίκα αν εξαιρέσουμε το ότι αυτή η γυναίκα «οφείλει» να έχει πέος (το φετιχιστικό αντικείμενο). Σε κάποιες σπάνιες περιπτώσεις ο φετιχιστής μπορεί να εναλλάσσεται με φάσεις ομοφυλοφιλίας

Μολονότι διάφορες εξαιρέσεις δείχνουν το αντίθετο οι travesties είναι πιο κοντά στην ομοφυλοφιλία από τους φετιχιστές.

Ο φετιχισμός ανήκει στην **παθολογία του ναρκισσισμού**. Εδώ οι αμυντικές διαδικασίες είναι αρχαϊκές. «Προικίζοντας» ο φετιχιστής τη γυναίκα (τη μητέρα στο ασυνείδητο του) με πέος είναι το δικό του πέος το οποίο περιφρουρεί ταυτιζόμενος με τη μητέρα (πρωτογενής ταύτιση- ναρκισσιστική ταύτιση). Κατέχει έτσι τη φαλλοφόρο-και άρα εξιδανικευμένη- γυναίκα.

Μπορούμε να δούμε τη λειτουργία και τη δομή του φετιχισμού ως μια μαζική παλινδρόμηση από τη φάση του οιδιπόδειου συμπλέγματος. Το Εγώ ζει τραυματικά την οιδιπόδεια πραγματικότητα οπότε παλινδρομεί σε όλα τα προοιδιπόδεια επίπεδα πρωτίστως στο πρωκτικό και στοματικό.

Στην διάρκεια της ψυχανάλυσης η παλινδρόμηση στο στοματικό στάδιο εκφράζεται σε άγχος αποσύνθεσης και αποδιοργάνωσης. Ο φετιχισμός του ποδιού έχει συχνά να κάνει και με μια οσφρητική διάσταση (πόδι δύσοσμο) και αυτό σχετίζεται με την ικανοποίηση μιας μερικής (πρωκτικής) σεξουαλικής ενόρμησης.

Υπό το πρίσμα της παλινδρομήσεως ο φετιχισμός προστατεύει το Εγώ από το τραύμα και την προσήκουσα κατάθλιψη. Επίσης μέσω του φετιχισμού το άτομο μπορεί να αποφεύγει την έκφραση μιας ανοιχτής περιφρόνησης προς τη γυναίκα (επειδή εκείνη δεν έχει πέος). Αποφεύγει επίσης τυχόν ψυχοσωματικά συμπτώματα: αν δεν έβαζε στο «παιχνίδι» το φετιχιστικό αντικείμενο μπορεί να έβαζε το σώμα (ψυχοσωματική οργάνωση). Εδώ θα ήταν το σώμα στη θέση του αντικειμένου(ασθένεια) .

Εν κατακλείδι, το φετιχιστικό (μερικό) αντικείμενο έρχεται να καλύψει ένα τρόμο μπρος την έλλειψη (τον ευνουχισμό). Εγκαθίσταται μετά από 6 χρόνια (μετά το μεταβατικό αντικείμενο) και αφορά στην υπερεκτίμηση του μη πραγματικού. Είναι υπερεκτιμημένο ως «μαγικό». Είναι σαν το φετίχ των πρωτόγονων στο οποίο αυτοί βλέπουν ενσαρκωμένο το θεό τους. Γίνεται η απόλυτη (αναγκαία) συνθήκη της επιθυμίας, ο τόπος του οργασμού.

Η κατασκευή του φετιχιστικού αντικειμένου ερείδεται στην **παιδική σεξουαλική θεωρία** (παιδική σεξουαλικότητα) σύμφωνα με την οποία όλοι οι άνθρωποι (άνδρες και γυναίκες) είναι προικισμένοι μ'έναν φαλλό(αυτό πιστεύουν τα μικρά παιδιά). Και πως γίνεται **επιλογή** ενός συγκεκριμένου αντικειμένου ως «φετιχιστικού» ; Ο Freud υποστηρίζει ότι το φετιχιστικό αντικείμενο μπορεί να εμπεριέχει αντιληπτικά στοιχεία από το τελευταίο **πραγματικό** αντικείμενο που είχε το υποκείμενο στην αντίληψη του, πριν δει την έλλειψη, το κενό, π.χ. αν το τελευταίο **πραγματικό** αντικείμενο που είδε ήταν ένα ρούχο αυτό μπορεί να γίνεται αντιληπτικό ως φετίχ. Πρόκειται για την τελευταία οπτική αντίληψη που είχε (π.χ. ένα ζευγάρι μποτάκια, η άκρη μιας φούστας) κατά την πρώιμη παιδική ηλικία πριν την τραυματική «θέαση» η οποία αφορά στη μαμά χωρίς πέος. Καθώς η μαμά του πχ γδυνόταν, πριν δει ότι της έλειπε το πέος ποιο ήταν το τελευταίο αντικείμενο που αντίκρισε; Ποίο ήταν το τελευταίο αντικείμενο που αντίκρισε σε μια στιγμή (την τελευταία) κατά την οποία ακόμα πίστευε ότι η γυναίκα είναι φαλλική; Η γούνα ως φετίχ, επί παραδείγματι, θα μπορούσε ν'αποτελεί, να παραπέμπει στο γυναικείο τρίχωμα («πέτασμα») πίσω από το οποίο θα μπορούσε ακόμα να σκέπτεται ότι η γυναίκα είναι φαλλική (ότι έχει πέος).

Η παιδική σεξουαλικότητα έχει να κάνει με το **αντικείμενο της ενόρμησης**. Το μικρό παιδί ψάχνει να σβήσει τις ανάγκες του. Το αντικείμενο της ενόρμησης προσφέρει ικανοποίηση (ανακούφιση) της ενόρμησης (της έντασης) με την έννοια της εκφόρτισης (εκτόνωσης). Μπορεί να είναι ένα πρόσωπο αλλά εδώ η ικανοποίηση δίδεται πρωτίστως από ένα μέρος του σώματος.

Αυτό δε σημαίνει ότι οποιοδήποτε αντικείμενο μπορεί να ικανοποιεί την ενόρμηση. Το πιο την ικανοποιεί εξαρτάται από την παιδική ιστορία του καθενός (καθηλώσεις). Επί παραδείγματι όταν κάποιος είναι καθλωμένος στην ηδονοβλεπτική μερική ενόρμηση το ικανοποιούν αντικείμενο είναι η θέαση ερωτικών συνευρέσεων

Η ενόρμηση μετακινείται από το ένα αντικείμενο στο άλλο. Αυτό είναι το «πεπρωμένο» της. **Η ενόρμηση έχει ως πεπρωμένο την περιπλάνηση της από αντικείμενο σε αντικείμενο.** Μπορεί επίσης να **καθλώνεται** πρωτίστως σε ένα αντικείμενο. Ακόμα μπορεί τελικά να **επιστρέφει** στο ίδιο το πρόσωπο : περίπτωση της επιδειξιμανίας. Αρχικά η ενόρμηση (βλέμμα) στρέφεται σ'ένα έτερο αντικείμενο (ηδονοβλεπτική ενόρμηση). Στη συνέχεια το έτερο αντικείμενο εγκαταλείπεται και η ενόρμηση επιστρέφει σε ένα μέρος του ίδιου του σώματος (η ευχαρίστηση «να βλέπω» μετατρέπεται σε ευχαρίστηση να με «βλέπουν»).

2.6. Το αντικείμενο ανάγκης ή εκφορτιστικό ή χρηστικό ή αντικείμενο πρώτο.

Εδώ γίνεται λόγος για **πρωτογενές αντικείμενο**. Αφορά στο αντικείμενο της ικανοποίησης των αναγκών οι οποίες προκύπτουν από την **πρώτη συνάντηση μητέρα-βρέφους** (εξελικτικά πριν τη διαφοροποίηση του μέσα-έξω, υποκείμενο-αντικείμενο, Εγώ-μη Εγώ). Κατά τον Freud το πρωτογενές ψυχικό όργανο (του βρέφους) είναι αδιαφοροποίητο, ανώριμο (κατάσταση απόγνωσης) οπότε απαιτούνται οι μητρικές φροντίδες. Το **αντικείμενο-στήθος** ικανοποιεί τις ανάγκες του βρέφους δημιουργώντας την ερωτογενή ζώνη στόμα.

Στην πρώτη σχέση του παιδιού με το αντικείμενο προεξάρχει η ικανοποίηση των αναγκών του (στοματικών). Βρισκόμαστε στο στοματικό στάδιο της ψυχοσεξουαλικής εξέλιξης, το οποίο εκτείνεται από τη γέννηση ως το τέλος του 1^{ου} έτους. μέσω της πρώτης συνάντησης μητέρας (μαστός) – βρέφους. Το Εγώ και το Μη Εγώ είναι σε κατάσταση ενωμένη. Το αντικείμενο δεν είναι ακόμα διαμορφωμένο. Οι εμπειρίες ικανοποίησης – μη ικανοποίησης εγγράφουν τα ίχνη τους στον πρωτογενή ψυχικό χώρο του βρέφους.

Πρώτη σχέση με τη μητέρα: Γίνεται λόγος για στοματική στήριξη. Το παιδί είναι **κολλημένο** στο αντικείμενο (κολλώδης σχέση). Η Μαμά- τροφός συγκροτεί το πρωτογενές αντικείμενο (βύζαγμα.).

Κατά τον H.Sachs, το βρέφος αποκτά το νόημα του χρόνου στα διαστήματα από το ένα τάισμα στο άλλο. Ο Yates (1935) έγραψε για σωματικούς ρυθμούς (στο στοματικό στάδιο) οι οποίοι συνδέονται με την περιοδικότητα των ματαιώσεων και ικανοποιήσεων των αναγκών του βρέφους (πρωτίστως διατροφικών), παρέχοντας τη βάση για την ανάπτυξη της αίσθησης του χρόνου. Κατά τον Meerloo (1954) η αίσθηση του «χρόνου και της προσδοκίας» αναπτύσσεται από τη βρεφική εμπειρία της πείνας. Παρομοίως κατά τον Erikson (1956) η εμπειρία των χρονικών κύκλων και των ιδιοτήτων του χρόνου είναι έμφυτη και αναπτύσσεται από τα προβλήματα της αυξανόμενης έντασης των αναγκών που δημιουργεί η καθυστέρηση της ικανοποίησης και της τελικής «ενοποίησης» με το αντικείμενο που προσφέρει ικανοποίηση.

Κατά τους Hartmann, Kris και Lowenstein (1946) η διαδικασία της ωρίμανσης περιλαμβάνει την ικανότητα να αναβάλλεται η άμεση ικανοποίηση της ανάγκης και την ανάπτυξη της λειτουργίας της προσμονής: μετάβαση από την αρχή της ηδονής στην αρχή της πραγματικότητας. Αυτές οι αλλαγές επισυμβαίνουν κατά το δεύτερο μισό του πρώτου έτους και προσφέρουν στο βρέφος μεγαλύτερο έλεγχο.

Το **πρώτο αντικείμενο** δεν είναι **γεννητικό** (επιθυμίας), αλλά μερικό αντικείμενο ανάγκης, χάρις στο οποίο θα επιβιώσω: να ζήσω, να υπάρξω (ναρκισσιστικό αντικείμενο). Γίνεται λόγος για **στοματική σχέση με το άλλο**. Εδώ το υποκείμενο δεν ενδιαφέρεται για το αντικείμενο, δεν το αναγνωρίζει, δεν είναι κάτι χώρια απ' αυτό, δεν το λαμβάνει υπ' όψιν του (ποιο είναι, τι είναι κλπ.). Αρκεί να του δώσει, να ικανοποιηθεί άμεσα, επί τόπου (τοξικομανείς, ψυχωτικοί κ.α έχουν αδυναμία μετάθεσης της επιθυμίας στο μέλλον). Το υποκείμενο θέλει εδώ και τώρα π.χ. να φάει κάτι να το κατευνάσει (εκφόρτιση). Έχει το αντικείμενο για να το «ταμπονάρει» να του κλείνει τις «τρύπες». Πρόκειται για ένα χρηστικό αντικείμενο. Δεν υπάρχει η λειτουργία του «δίνω – παίρνω».

Εν κατακλείδι, η μερική ενόρμηση χρησιμοποιεί το αντικείμενο (μερικό αντικείμενο) απλά και μόνον για να ανακουφίζεται το υποκείμενο (χειριστική διαστροφική σχέση με το αντικείμενο). Πρόκειται για τη μερική ενόρμηση της ωμότητας. Όταν αυτή δρα δεν με ενδιαφέρει τι αισθάνεται το αντικείμενο πάνω στο οποίο «ξεσπάω». Δεν το αναγνωρίζω, δεν το λαμβάνω υπόψη μου. Εκείνο που με ενδιαφέρει είναι η αποφόρτιση (άδειασμα) : βγάξω (προβάλλω) τις κακές μου διεγέρσεις πάνω στο αντικείμενο και θέλω να το καταστρέψω. Γίνεται λόγος εδώ για τυφλή βία (πρωτογενής βία) ή καταστροφικότητα (ενόρμηση καταστροφής): δεν με ενδιαφέρει αν πρόκειται π.χ για τη μάνα μου ή τον πατέρα μου κ.λ.π, αρκεί να «φύγει από πάνω μου το βάρος» με σκοπό την ανακούφιση της έντασης εκφορτιστικά. Είναι ένα επίπεδο (βίαιης) συμπεριφοράς και πράξης. Επομένως η πρώτη (αρχική) κίνηση είναι αδιάφορη ως προς το αντικείμενο, δε λαμβάνει υπόψη της τις ζημιές που θα μπορούσαν να προκληθούν σε αυτόν ο οποίος αποτελεί εξωτερική

απειλή. Το αντικείμενο δεν αναγνωρίζεται, δεν υπάρχει. Οι πρώτες επιθέσεις του παιδιού κατά την προοιδιπόδεια βία σχετίζονται με την αυτοσυντήρηση (ναρκισσιστική, υπαρξιακή διάσταση) και δεν σκοπεύουν στην πρόκληση πόνου. Το φαινόμενο του σαδομαζοχισμού (ερωτικοποίηση του πόνου) δεν έχει ακόμα εμφανιστεί κατά την ψυχοσεξουαλική του εξέλιξη.

Όταν και στη μετέπειτα ζωή μας προεξάρχουν τα μερικά αντικείμενα (σχάση του αντικειμένου) και οι σχέσεις μαζί τους, τότε προκύπτουν προκαταλήψεις και αντιλήψεις περί ανισότητας, ιδέες διαφυλικές, διαφυλικές, κοινωνικές που καθιστούν καλύτερη την τάδε ή δεινά πλευρά ή το στοιχείο, π.χ μιας φυλής, και εξοβελίζουν άλλες (λόγου χάριν η προκατάληψη πως οι λευκοί είναι εξυπνότεροι από τους έγχρωμους). Βρίθουν τότε τα φαινόμενα βίας ενάντια στους ξένους, τις μειονότητες, τις περιθωριακές ομάδες και οι φυλετικές και εθνικές διώξεις (δικτατορίες, απολυταρχικά καθεστώτα)..

Στις **προοιδιπόδειες φάσεις** της ψυχοσεξουαλικής εξέλιξης μπορώ να αναλώσω το αντικείμενο :

α) στοματικά : στάδιο στοματικό (ή κανιβαλικό). Ο Karl Abraham το διαιρεί σε δύο χρόνους: στην πρώτη στοματική φάση (πρώιμο στοματικό στάδιο) με πρωτοκαθεδρία της ευχαρίστησης του θηλασμού (βύζαγμα, πιπίλισμα) και στη δεύτερη στοματική φάση (μεθύτερο στοματικό στάδιο, δεύτερο εξάμηνο ζωής με προεξάρχουσα την οδοντοφυΐα και πρωτοκαθεδρία της ευχαρίστησης να δαγκώσω και να ενσωματώσω το αντικείμενο, να το φάω, να το εξαφανίσω (οι κανιβαλικές ενορμήσεις του παιδιού ξυπνάνε τις ανάλογες ενορμήσεις της μαμάς). Έχουμε εδώ τη στοματική καταστροφικότητα: το υποκείμενο να ρουφήξει το αντικείμενο (στήθος). Πρόκειται για τη στοματική απληστία (φθόνος του στήθους).

β) πρωκτικά: στο πρωκτικό στάδιο η σχέση με το αντικείμενο είναι χειριστική (κατά τη διάρκεια του δεύτερου έτους της ζωής). Είναι μια χρονική περίοδος αφιερωμένη στην κυριαρχία (έλεγχο) του αντικειμένου, στο μέτρο που δρα η ενόρμηση κατίσχυσης. Επειδή σε αυτό το στάδιο η μαμά αρχίζει να διαφοροποιείται, το παιδί θέλει να τη χειρίζεται και να την ελέγχει (διαστροφική σχέση μαζί της).

Εν κατακλείδι , οι ενστικτώδεις ώσεις μας είναι άγριες και δυνάμει φορείς ωμότητας προς το αντικείμενο. Καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής μας ψάχνουμε να βρούμε ένα συμβιβασμό ανάμεσα στην ικανοποίηση του ναρκισσιστικού πόλου των ενστικτωδών διεγέρσεων και στην αγάπη μας για το αντικείμενο : πράγματι, ήδη το μικρό παιδί μπορεί να παραιτηθεί από την ικανοποίηση (εκφόρτιση) των ώσεων του λόγω της ανάγκης του να αγαπιέται από το λιβιδινικό του αντικείμενο.

Το χρηστικό είναι ένα αντικείμενο άμεσης ικανοποίησης. Το χρησιμοποιώ όποτε το έχω ανάγκη για να το «πετάξω» στη συνέχεια και να το χρησιμοποιήσω όποτε το ξαναχρειαστώ. Δεν υπάρχει το αντικείμενο (δεν το έχω βρει ακόμα) ούτε μ' ενδιαφέρει. Εκείνο που μ' ενδιαφέρει είναι μόνο η αποφόρτιση. Δεν πρόκειται για ένα αντικειμένου συνδιαλλαγής. Το παιδί βγάζει τις κακές ενορμήσεις πάνω στο αντικείμενο και θέλει να το καταστρέψει. Επομένως το αντικείμενο κρατάει τα «κακά» του. Αφού είναι για να κρατάει τα «κακά» του, το πρώτο αντικείμενο δεν μπορεί παρά να είναι κακό.

Κλινικά παραδείγματα:

1. Άνδρας με έντονο άγχος (αγχώδης νευρώση) και έκδηλα συμπτώματα αγοραφοβίας ζητάει ψυχοθεραπευτική βοήθεια. Μόλις τα συμπτώματα αρχίζουν να υποχωρούν ζητά να σταματήσει τη θεραπεία (αντίσταση) θεωρώντας ότι είχε νόημα να ζητάει βοήθεια μόνο στικτικά, δηλαδή κάθε φορά που υποτροπιάζε (άμεση ικανοποίηση της ανάγκης του με σκοπό την εκφόρτιση και τη χρησιμοποίησε του αντικείμενου «θεραπευτής» ως αντικείμενου ανάγκης, ως χρηστικού αντικείμενου κατευνασμού).

2. Γυναίκα με χρόνια σωματική νόσο: «όταν ήμουν μικρή, θυμάμαι τη μαμά μου που έπεφτε πάνω μου και μου έγλειφε το σαγόνι». Ιδού η κολλώδης σχέση με το πρωτογενές αντικείμενο.

Τεχνική στην ψυχοθεραπεία: Η στέρηση του ασθενούς.

Νευρωτικός ασθενής: ο ψυχοθεραπευτής στερεί και αυτό οδηγεί σε σύγκρουση του αναλυόμενου μαζί του.. Διαφορετικά, αν τον ικανοποιεί άμεσα συντείνει στην επιστροφή του ασθενούς στην πρώτη σχέση όπου το αντικείμενο ήταν ανάγκης (ικανοποίηση «εδώ και τώρα), με αποτέλεσμα να τον κρατάει παιδί. Απλά του «βουλώνει τρύπες» και τα πράγματα «φρακάρουν», δεν εξελίσσονται αλλά υποτροπιάζουν εις βάρος της ανάπτυξης της σχέσης με τον άλλο.

Κατά τη θεωρία των αντικειμενοτρόπων σχέσεων (Fairbrain, Winnicott, Balint, Erikson, Jacobson Kernberg) η ικανότητα να **προβλέπει** την ικανοποίηση των αναγκών του προστατεύει το βρέφος από την τραυματική εμπειρία του αισθήματος του αβοήθητου που μπορεί να δημιουργήσουν:

-η ματαίωση επειγουσών αναγκών

-ο κατακλυσμός του Εγώ από διεγέρσεις

Η δυνατότητα να **προβλέπει** την ικανοποίηση των αναγκών του προκαλεί στο βρέφος ένα ψευδαισθητικό βίωμα που περιλαμβάνει την ανάμνηση του «καλού» μαστού ή της «καλής» μητέρας, βίωμα που σύμφωνα με τον Freud (1925) σημαδεύει την αρχή της διεργασίας της σκέψης και σύμφωνα με τον **Erikson** συνεισφέρει στο σχηματισμό της βασικής εμπιστοσύνης. Καθώς η ένταση αυξάνεται και η μητέρα δεν είναι ακόμα παρούσα η «καλή» εικόνα ή αναπαράσταση του αντικείμενου εμφανίζεται προστατευτικά στη φαντασία και ενώνεται με την εικόνα εαυτού σε μια ψευδαισθητική εμπειρία που ικανοποιεί την ανάγκη. Αν όμως η άφιξη της μητέρας καθυστερήσει περισσότερο η ψευδαισθητική εμπειρία αρχίζει να σβήνει πολύ γρήγορα. Ενόσω το βρέφος προσπαθεί να γαντζωθεί απ' αυτήν και η δυσαρέσκεια αυξάνεται, η αβέβαιη «καλή» εικόνα του αντικείμενου αρχίζει να μετατρέπεται σε «κακή». Ενώ η ένταση είναι ακόμα ανεκτή, η κατάσταση βιώνεται σαν άγχος. Εφόσον όμως η ένταση αρχίζει να αυξάνεται τείνει να επικρατήσει η εικόνα του «κακού» αντικείμενου. Η «καλή» εικόνα σβήνει και το άγχος μετατρέπεται σε θυμό και ανήμπορη οργή. Αν η άφιξη της μητέρας καθυστερήσει κι άλλο, ο εύθραυστος μηχανισμός του Εγώ του βρέφους πλημμυρίζει από διεγέρσεις και τότε παλινδρομεί στο επίπεδο μιας αδιαφοροποίητης «κακής» εικόνας εαυτού-αντικείμενου που ισοδυναμεί με μια εμπειρία καταστροφικών διαστάσεων η οποία είναι **αχρονική**. Τελικά και καθώς αναπτύσσεται η **σταθερότητα του αντικείμενου** αυξάνεται η ικανότητα του βρέφους να **προβλέπει την ικανοποίηση των αναγκών του** δηλαδή η εμπιστοσύνη στην πιθανότητα ότι το «καλό αντικείμενο» θα έρθει και πάλι (για μια ακόμα φορά) κάνοντας την εμφάνισή του μέσα από τη συγχωνευμένη καλή και κακή εικόνα του αντικείμενου. Η ικανότητα του Εγώ να προβλέπει μια καλή κατάληξη συντείνει στη **νοηματοδότηση του χρόνου ως συνεχές, ως διάρκεια** (ποιότητα του χρόνου ως προοπτική, ως μέλλον).

Εν κατακλείδι: για να έχει το βρέφος κάποια αίσθηση του χρόνου πρέπει να βρεθεί σε μια **κατάσταση σχετικής ανάγκης-έντασης**. Εφόσον μπορεί να διατηρήσει μια **γεμάτη εμπιστοσύνη προσδοκία της παρουσίας της μητέρας**

ενώ αυτή είναι απύσπαστα θα έχει την εμπειρία του χρόνου ως διάρκειας, το ισοδύναμο της ενήλικης φυσιολογικής εμπειρίας του χρόνου που περνά, που ρέει. Καμία αίσθηση του χρόνου δε θα ήταν δυνατή χωρίς τη συνείδηση του εαυτού μας ξεχωριστά από τον άλλον και λαχταρώντας τον (συνείδηση του εαυτού μας και του απόντος άλλου). Ένα «άδειασμα της γεμάτης εμπιστοσύνης προσμονής» (Mahler 1966) μια συνακόλουθη μείωση της αυτοεκτίμησης στην φάση του αποχωρισμού-εξατομίκευσης κατά την παιδική ανάπτυξη προδιαθέτουν σε ορισμένες συναισθηματικές αντιδράσεις της μετέπειτα ζωής: σύντομα διαστήματα κατάθλιψης και άγχους, ξεσπάσματα θυμού και ανία.

Κατά την Jacobson (1964) έννοια της **σταθερότητας του αντικειμένου** (τρίτος ή τέταρτος μήνας της ζωής κατά Kernberg 1976) είναι εκείνη που καθορίζει την έννοια του εαυτού ως οντότητας με συνέχεια και κατεύθυνση καθιστώντας την ικανή να βιώνει το χρόνο (δεύτερο μισό του πρώτου χρόνου όταν η ύπαρξη της **σταθερότητας του αντικειμένου** γίνεται εμφανής) και να βιώνει επίσης συγκεκριμένα συναισθήματα.

Ο Piaget (1937) κάνει λόγο για τη **μονιμότητα του αντικειμένου** (μεταξύ του 12^{ου} και του δέκατου όγδοου μήνα της ζωής) η οποία εγκαθιδρύεται γνωστικά βάσει των νέων ανακαλύψεων που πραγματοποιεί το βρέφος σχετικά με το χώρο και το χρόνο σχετικά με ένα επιθυμητό αντικείμενο που δεν είναι πια ορατό, προσιτό, ή με κάποιον τρόπο αντιληπτό. Κατά τον Piaget το σχήμα του **«μόνιμου αντικειμένου»** προκαλείται από συναισθήματα και σχέσεις αντικειμένου (συναισθηματικές σχέσεις του παιδιού με τη μητέρα-αντικείμενο ή άλλα πρόσωπα. Κατά τον Fraiberg (1969) η έννοια της μονιμότητας του αντικειμένου φαίνεται να μην είναι ισότιμη με την **ψυχαναλυτική έννοια της σταθερότητας του αντικειμένου** η οποία εγκαθιδρύεται συναισθηματικά μάλλον παρά γνωστικά σε μικρότερη ηλικία.

2.7. Το ναρκισσιστικό αντικείμενο

Πρόκειται για αντικείμενο ώστε να **βρω τον εαυτό μου**. Εξωτερικό αντικείμενο, για να έχω τον καθρέφτη μου. Χρειάζομαι τον καθρέφτη μου για να καθρεφτίζομαι (προέκτασή μου). Σε ορισμένες περιπτώσεις ανδρικής ομοφυλοφιλίας (π.χ. η περίπτωση του Leonardo Da Vinci) η επιλογή αντικειμένου είναι ναρκισσιστική: το υποκείμενο ψάχνει να βρεί ένα αντικείμενο άνδρα: επιλέγει ένα αντικείμενο σαν τον εαυτό του (ναρκισσισμός) για να το αγαπήσει όπως η μητέρα του αγαπά το ίδιο το υποκείμενο ή όπως επιθυμεί να το αγαπά (εδώ χωλαίνει η σχέση με τη μητέρα).

Κλινικά παραδείγματα

1. Άνδρας με μανιακές υποτροπές (σε φαρμακοθεραπεία). Συζητιέται η ημερομηνία της επόμενης συνεδρίας μετά τις διακοπές των Χριστουγέννων. Συμπίπτει να είναι του αγίου Ιωάννη (7/1).

-Ασθενής: «την ημέρα της ονομαστικής μου εορτής»;

-Ψυχοθεραπευτής: «ναι».

-Ασθενής: θα σας πω χρόνια πολλά.

Πρόκειται για ναρκισσιστικό που «παίζεται» ανάμεσα στους δύο. Θα πει στο θεραπευτή του «χρόνια πολλά», επειδή είναι ο θεραπευτής που γιορτάζει ως το ναρκισσιστικό του αντίγραφο.

Ασθενής: «...προηγουμένως είχα πολύ άγχος. Φαινόταν ε; Τρομάξατε;...». Πάνω στο θεραπευτή του βλέπει εν μέρει (προβάλλει) το φοβισμένο μέρος του εαυτού του. Ο θεραπευτής του είναι ένα προβεβλημένο μέρος του εαυτού του.

2.Γυναίκα σε θεραπεία στην αρχή της συνεδρίας: «... δεν μπορώ ν' αρχίσω να μιλάω. Πρέπει πρώτα, για να σπάσει ο πάγος ν' ακούσω τη φωνή μου...». Η φωνή της φαίνεται να έχει λειτουργία αντικειμένου (ναρκισσιστικό). Είναι σαν να λέει: «δεν περιμένω ν' ακούσω τη φωνή σου. Κοίτα μπορώ να κάνω και χωρίς εσένα. εκεί που δεν μου δίνεις εσύ μπορώ να τροφοδοτούμαι μόνη μου».

Ο **υποχονδριακός** έχει ναρκισσιστικό αντικείμενο (υπερεπένδυση του σωματικού οργάνου). Πρόκειται για μια ερωτικοποίηση του σώματος. Το υποκείμενο δεν φεύγει έξω από το σώμα του, π.χ. υπεραπασχούμαι με τη κοιλιά μου. Είναι ένας δεσμός, μια σχέση με το ναρκισσιστικό αντικείμενο (σώμα).

Υπάρχει κάτι κοινό ανάμεσα στην ψύχωση και εκείνη την ερωτική σχέση, όπου το αντικείμενο δεν είναι άλλος αλλά η προέκταση μου, δηλαδή ναρκισσιστικό. Και στις δυο περιπτώσεις χάνεται η πραγματικότητα. Όταν η επιλογή του αντικειμένου είναι ναρκισσιστική, δε λαμβάνω υπόψη την πραγματικότητα.

2.8 Το ανακλητικό αντικείμενο

Πρόκειται για αντικείμενο επί του οποίου στηρίζομαι. Είναι το μοντέλο των γονεϊκών φιγούρων. Εξασφαλίζουν στο παιδί τροφή, φροντίδα, προστασία. Η γυναίκα τροφός – ο άνδρας προστάτης.

Το ανακλητικό (προσωρινό) αντικείμενο είναι ένα αντικείμενο για να στηριχτώ επάνω του, για να με κρατήσει (αλλά και αντίστροφα), ένα στήριγμα. Έχω ανάγκη, ζητώ βοήθεια, **και η βοήθεια αυτή συνοδεύεται από αναγνώριση**. Είναι το «σκαλοπάτι» πάνω στο οποίο θα πατήσω για να ορθωθώ να ανακλίνω. Χρειάζομαι το εξωτερικό αντικείμενο, χρειάζομαι την παρουσία του εξωτερικού αντικειμένου.

Όταν π.χ. τη φροντίδα της μάνας μου δεν μπορώ να την πάρω και να την κάνω φροντίδα για τον εαυτό μου (να τη δώσω εγώ στον εαυτό μου), χρειάζομαι τη βοήθεια της μάνας μου. Η φροντίδα της δεν έχει γίνει φροντίδα από εμένα για εμένα.

Κλινικό παράδειγμα:

Ασθενής: *θέλω να με καθοδηγήσετε, ώστε να έχω κάποια βάση.*

(Στην επόμενη συνεδρία): *και εν πάση περιπτώσει θα πρέπει να έρχομαι όλη μου τη ζωή; που σταματάει αυτό;*

Το ερώτημά της φαίνεται να έχει να κάνει:

α) με το **φόβο** της

β) με την **επιθυμία** της να είναι μαζί με το θεραπευτή της. Άξονας της επιθυμίας: η ασθενής ζητάει ενδεχομένως (λανθάνον νόημα του ερωτήματος της) ανάκληση για να μπορέσει να κάτσει μαζί του.

Τεχνική στην ψυχοθεραπεία: όταν ο ασθενής είναι σε περίοδο κρίσης (π.χ. χωρισμός, αρρώστια σε έξαρση κλπ.) έρχεται στο θεραπευτή για να «γραπωθεί», (ανακλητικό, προσωρινό αντικείμενο) και μετά, ενδεχομένως χάνεται. Δεν κάνουμε παρεμβάσεις ερμηνευτικές διότι, σε περίοδο κρίσης, οι επενδύσεις βρίσκονται στο Εγώ (είναι ναρκισσιστικές), οπότε δεν επιτρέπουν σχέση με το αντικείμενο (θεραπευτής).

3. ΤΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΤΗΣ ΕΠΙΘΥΜΙΑΣ.

Συνήθως είναι πρόσωπο. Η επένδυσή του οδηγεί στη σύναψη αντικειμενοτρόπων σχέσεων. **Σχετίζομαι** σημαίνει ότι έχω αντικείμενο στο οποίο επενδύω λιβιδινικά, παίρνω ευχαρίστηση που με οδηγεί σε χαλάρωση σε αντιδιαστολή με καταστάσεις υπερδιέγερσης. Πρόκειται εδώ για **λειτουργική αντικειμενοτρόπο σχέση**, όπου υπάρχει συνδιαλλαγή με το αντικείμενο, ένα πάρε-δώσε.

Εδώ η λιβιδώς που αρχικά επένδυε στο Εγώ (λιβιδώς του Εγώ-πρωτογενής ναρκισσισμός) απευθύνεται προς τα έξω, προς τα άλλα αντικείμενα. Πρόκειται για τη **λιβιδώ του αντικειμένου**.

Στην ψύχωση, η λιβιδώς που είχε επενδύσει στα αντικείμενα (λιβιδώς του αντικειμένου) αποσύρεται και επενδύει στο Εγώ (υπερεπένδυση του Εγώ). Πρόκειται για τον δευτερογενή ναρκισσισμό ο οποίος οδηγεί στο μεγαλομανιακό παραλήρημα.

Ο Andre Green κάνει λόγο για αποαντικειμενοποιούσα λειτουργία (desobjectalisante) μέσω της οποίας αποσύρονται οι λιβιδινικές επενδύσεις (του Εγώ) από το αντικείμενο. Εδώ οι αντικειμενοτρόπες επενδύσεις γίνονται ναρκισσιστικές γεγονός το οποίο συνεπάγεται έναν περιορισμό του περιβάλλοντος πεδίου.

Οι αντικειμενοτρόπες σχέσεις προϋποθέτουν την ευκαμψία (κινητικότητα) μεταξύ της λιβιδούς του Εγώ και της λιβιδούς του αντικειμένου ώστε η λιβιδώς να μην είναι κολλημένη ούτε πάνω στο Εγώ ούτε στο αντικείμενο.

Όταν δεν υπάρχει ζωντανή ενόρμηση (ενορμητικό σβήσιμο) π.χ. σε περιόδους κατάθλιψης, δεν μπορεί να υπάρχει (να συγκροτείται) αντικείμενο.

Στην περίπτωση έλλειψης αντικειμένου στο οποίο θα επενδύσει λιβιδινικά (έλλειψη αντικειμενοτρόπου σχέσης) η ενόρμηση του υποκειμένου παραμένει ελεύθερη (αδέσμευτη), δεν επενδύει. Το υποκείμενο το βιώνει αυτό ως μια αίσθηση έντασης και κενού. Τότε, στη θέση του ελλείποντος αντικειμένου μπορεί να βάζει ουσίες, π.χ. ναρκωτικά.

Η ενόρμηση μπορεί:

-Να καταστρέψει το αντικείμενο, να το χειρίζεται (π.χ. αντικείμενο ανάγκης)

-Να το αγαπήσει και να κάνει σχέση μαζί του.

Το παιχνίδι των σχέσεων είναι συναλλαγή της λιβιδούς με την επιθετικότητα.

Πρόκειται για την μείξη της λιβιδινικής και της επιθετικής ενόρμησης. Η μείξη αυτή οδηγεί στην ενόρμηση της ζωής. Διαφορετικά, επί αποσυνδέσεως των δυο ενορμήσεων, προκύπτουν διαταραχές στις αντικειμενοτρόπες σχέσεις: καταστροφή του αντικειμένου, αν η επιθετική (καταστροφική) ενόρμηση δε μετριάζεται από τη λιβιδώ (περιπτώσεις βίαιης συμπεριφοράς, τυφλής βίας) ή κόλλημα πάνω στο αντικείμενο («χάνω τον εαυτό μου»), όταν η λιβιδινική δεν μειγνύεται με την επιθετική.

Η προϋπόθεση δημιουργίας της επιθυμίας για αντικειμενοτρόπο σχέση είναι η **έλλειψη ή στέρηση του αντικειμένου**. Όταν το αντικείμενο στερεί, παίρνει απόσταση, ψάχνω να βρω μέσα μου. Πρόκειται για τη διαδικασία εσωτερικεύσεως του αντικειμένου (εσωτερικό ή εσωτερικευμένο αντικείμενο)

Ο Freud έγραψε σχετικά με την περίπτωση **fort –da** . Πρόκειται για το παιχνίδι του μικρού Ernst (18 μηνών): όταν έφευγε η μαμά του, έπαιρνε μια κουβαρίστρα, την έδενε με σχοινί και την έβαζε πίσω από την πολυθρόνα. Έλεγε: “fort”, δηλαδή «πάει». Μετά την τράβαγε και έλεγε “da” δηλαδή «να ‘την». Μέσα από

το πήγαινε-έλα της κουβαρίστρας πήγαινε να εσωτερικεύσει τη μαμά που έχανε. Το αντικείμενο εξαφανιζόταν αλλά το ξανάβρισκε. Το παιδί προσπαθεί να βάλει το αντικείμενο μέσα στη ζωή του: παίζει, ώσπου να δομηθεί μια σχέση με το αντικείμενο.

Η σχέση του Εγώ με το εξωτερικό αντικείμενο περιλαμβάνει την ενδοβολή του ή την ενσωμάτωση ή την εσωτερίκευση του. Προκύπτουν έτσι σύνθετες αντικειμενοτρόπες σχέσεις .

Ενδοβολή: πρόκειται για την πρόσκτηση από το Εγώ ιδιοτήτων προσώπων περιβάλλον του ατόμου Σύμφωνα με Freud το Εγώ ενδοβάλει (φαντασιακά) εξωτερικά αντικείμενα που είναι πηγές ευχαρίστησης π.χ. μέρη του σώματος των γονιών και προβάλλει («πετάει έξω») ότι του προξενεί δυσφορία. Ενδοβάλει την ενόρμηση της ζωής και προβάλλει την ενόρμηση του θανάτου . Οι ενορμήσεις θανάτου αφορούν τις ώσεις (τάσεις) αυτοκαταστροφής. Είναι αρχικά αυτοκαταστροφικές αλλά στη συνέχεια κατευθύνονται προς τα έξω και εκφράζονται υπό μορφήν επιθετικών και καταστροφικών ώσεων κατά του περιβάλλοντος. Οι ενορμήσεις της ζωής αντιδιαστέλλονται στις ενορμήσεις του θανάτου. Έχουν να κάνουν με ότι συνιστά τις σχέσεις, τη ζωή και τη διατήρηση της . Περιλαμβάνουν τις σεξουαλικές ενορμήσεις και τις ενορμήσεις της αυτοσυντήρησης (λήψη τροφής κλπ).

Κατά την Klein το μωρό των πρώτων έξι μηνών (σχιζοπαρanoiδής θέση) ενδοβαλει αυτά τα καλά ή τα κακά (μερικά) αντικείμενα τα οποία το αγαπούν ή το μισούν. Η ενδοβολή του καλού αντικειμένου αποτελεί τη συνθήκη μιας κανονικής και αρμονικής ανάπτυξης . Το Εγώ τότε αποκτά ένα συνεχές αίσθημα ότι είναι αγαπητό. Πράγματι η πρώιμη ενδοβολή ενός καλού αντικειμένου (στήθος) δημιουργεί μια ευμενή εσωτερική κατάσταση η οποία επιτρέπει την ανάπτυξη του Εγώ. Το (καλό) αντικείμενο αφομοιώνεται στο Εγώ ή στην προσωπικότητα και δημιουργεί έναν ωφέλιμο πυρήνα. Η ενδοβολη πρωτίστως κακών αντικειμένων οδηγεί σε μια κατάσταση εσωτερικής διαταραχής και αποδιοργάνωσης που καταλήγει σε κατακερματισμό . Η ενδοβολή τέτοιων αντικειμένων καταλήγει στη δημιουργία μιας συνεχούς εσωτερικής απειλής που συχνά μεταφράζεται (εκφράζεται) με συμπτώματα υποχονδρίας .

Ενσωμάτωση : Χαρακτηριστικός τύπος σχέσης κατά το στοματικό στάδιο κατά το οποίο το υποκείμενο αφήνει να εισβάλλει (φαντασιακά) στο σώμα του ένα αντικείμενο.

Εσωτερίκευση : είναι η διαδικασία αποδοχής και υιοθέτησης από το άτομο εξωτερικών ιδεών, αξιών και κανόνων ενός άλλου (ή άλλων) σε βαθμό που να θεωρούνται στοιχεία της προσωπικότητας του.. Ένα εσωτερικευμένο αντικείμενο μπορεί να βιώνεται ως τιμωρητικό ως προς το Εγώ. Αυτό παραπέμπει στην έννοια του Υπερεγώ και πρωτίστως στην αυστηρότητα του (π.χ. εσωτερικευμένος αυστηρός πατρικός νόμος). Το Υπερεγώ αντιπροσωπεύει την εσωτερίκευση των κανόνων της κοινωνίας

Γενικά στην ψυχανάλυση όταν αναφερόμαστε στην έννοια του αντικειμένου αυτό παραπέμπει στο **εσωτερικευμένο (ψυχικό) αντικείμενο:** το αντικείμενο είναι το ψυχικό (εσωτερικευμένο αντικείμενο).

Κατά την M.Klein προκύπτει ένας εσωτερικός κόσμος ο οποίος *απαρτίζεται από τα ενδοβλημένα στο Εγώ αντικείμενα και τις αμφιθυμικές σχέσεις τις οποίες το Εγώ έχει διατηρεί μαζί τους* Οι καταστροφικές ενορμήσεις του πρώιμου Εγώ βάλλουν κατά των εσωτερικευμένων αυτών αντικειμένων οπότε αυτό απειλείται από αφανισμό φοβούμενο τα «αντίποινα» προερχόμενα απ'αυτά. **Klein:** Ο εσωτερικός (ψυχικός)

μας κόσμος «κατοικείται» από αντικείμενα ενδοβληθέντα ή εσωτερικευμένα με τα οποία το Εγώ συντηρεί αντικειμενοτρόπες σχέσεις πάθους (αγάπης) και καταστροφής.

Για να φτιάξω το αντικείμενο πρέπει να το βρω πρώτα εξωτερικά ως αντιληπτικό ερέθισμα που έρχεται απ' έξω. Πρόκειται για το εξωτερικό αντικείμενο που με διεγείρει. Στη συνέχεια αυτό πρέπει να αποσυρθεί για να το φτιάξω πια μέσα μου. Στην απουσία του αντιληπτικού ερεθίσματος Θα έρθει η **αναπλήρωση** μέσω της **αναπαράστασης**.

Είναι διπλή η επεξεργασία εγγραφής του αντικειμένου στον ψυχισμό:

-Εγγραφή του εξωτερικού αντιληπτικού ερεθίσματος στο συνειδητό: Αυτή δεν κρατάει παρά μόνο όσο κρατάει, όσο υπάρχει το εξωτερικό το αντιληπτικό αντικείμενο π.χ. όσο το παιδί βλέπει τη μαμά του. Όταν πάψει να την βλέπει χάνεται από το συνειδητό (εξαφάνιση του αντικειμένου).

-Εγγραφή στο ασυνείδητο: Θα κρατήσει για πάντα μέσω ενός μνημονικού ίχνους. Επενδύοντας στα μνημονικά ίχνη το υποκείμενο φτιάχνει (χτίζει) τα αντικείμενα μέσα του. Πρόκειται για τη διαδικασία της «**στροφής επί εαυτού**» διαμέσου της οποίας δομούνται οι αναπαραστάσεις του αντικειμένου. Επί παραδείγματι το βρέφος ψάχνει τη μαμά μου (το στήθος), δεν τη βρίσκει, όποτε ψάχνει να τη βρει μέσα του. Επενδύοντας στα πρώτα μνημονικά ίχνη που άφησε η μαμά μέσα του το βρέφος αρχίζει να τη φαντάζεται και έτσι χτίζει το εσωτερικό (ή ψυχικό) αντικείμενο. Το πρώτο αντικείμενο (πρώτη ικανοποίηση) δεν θα το βρω ποτέ, είναι μυθικό. Το αντικείμενο δεν το βρίσκω, το ξανα-βρίσκω. Το «ξανά» είναι η αναπαράσταση, η αναπαραγωγή του πρώτου αντικειμένου και συνιστά μια ψευδαισθητική ικανοποίηση της επιθυμίας. .

Εσωτερικευμένο αντικείμενο : Πρόκειται για τις εσωτερικές **αναπαραστάσεις** των άλλων. Έτσι όταν αυτοί οι άλλοι είναι απόντες τα συναισθήματα, οι στόχοι, οι επιδιώξεις του Εγώ του υποκειμένου κατευθύνονται προς αυτά τα (εσωτερικευμένα) αντικείμενα. Το (εσωτερικευμένο) αντικείμενο δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα. Αποτελεί μια εσωτερική αναπαράσταση που έχει κάποιος για τους άλλους: το πώς τους ζει, τι τόπο πιάνουν μέσα του, ποια νοήματα και σημασίες έχουν γι' αυτόν, πώς «σημαίνουν». Ο Heidegger (φιλόσοφος) επιμένει στην αναγκαιότητα του καθορισμού των σχέσεων με τα αντικείμενα περισσότερο όσον αφορά στο νόημά τους παρά σύμφωνα με τα αντικειμενικά χαρακτηριστικά. Κάνει λόγο για «ερμηνευτική» κατά τις ψυχαναλυτικές ερμηνείες στην ψυχαναλυτική θεωρία: ως αναζήτηση μάλλον νοήματος παρά εξηγήσεως.

Κλινικό παράδειγμα:

Νεαρή γυναίκα σε θεραπεία. Κατά τους τελευταίους μήνες του πρώτου χρόνου θεραπείας φέρνει όνειρα όπου επιθυμεί τον άνδρα κάποιου φιλικού ζευγαριού ή ένα φίλο του Π. με τον οποίο έχει σχέση. Ταράζεται ή δυσανασχετεί με αυτά τα όνειρα. Πρόκειται για όνειρα οιδιπόδειου ενδιαφέροντος: επιθυμεί έναν άνδρα που όμως ανήκει σε άλλη γυναίκα. Η ενόρμηση (αιμομικτική) στοχεύει στον πατέρα ο οποίος ανήκει στη μητέρα. Ο πατέρας είναι το αντικείμενο της επιθυμίας και στο μέτρο που δεν μπορεί να τον έχει ως πραγματικό (εξωτερικό) αντικείμενο οργανώνει μια εσωτερικευμένη αντικειμενοτρόπο σχέση μαζί του μέσω του ονείρου. Μπορεί δηλαδή να σχετίζεται μαζί του λανθάνοντως στη φαντασία της, παρά την απουσία του επί του πραγματικού. Ο φίλος του Π. συμβολίζει (αναπαριστά) τον πατέρα. Η ασθενής ικανοποιείται ψευδαισθητικά. Ιδού η υστερική (νευρωτική) τάξη των πραγμάτων. Η σχέση με το αντικείμενο διατηρείται

ακέραια στο ασυνείδητο (μέσα της). Πρόκειται για πλήρη σχέση με το αντικείμενο. Στο ονειρικό της σενάριο υπάρχει ο άνδρας, ο άλλος, με τον οποίο η ασθενής επιθυμεί να συνευρεθεί. Δεν χάνει τα όρια της, διατηρεί και τον εαυτό της και τον άλλο. Στην υστερία (νεύρωση) το υποκείμενο κρατάει το αντικείμενο. Η ασθενής δύνανται ν' αναπτύσσει σχέση με το θεραπευτή (μεταβίβαση). Το απαγορευμένο των ονείρων της ασθενούς αποτελεί ένδειξη μεταβιβαστικών κινήσεων (εξ ου και η δυσανασχέτησή της σχετικά με το περιεχόμενο των ονείρων).

Η εσωτερίκευση του πρωταρχικού αντικειμένου (μαμά) «χωλαίνει», όταν εκείνη είναι υπερπαρούσα, υπερδιεγείρουσα. Η διαδικασία αναπαράστασης (εσωτερίκευση) εδώ δεν μπορεί να ολοκληρωθεί στο μέτρο κατά το οποίο προϋποθέτει την απουσία του αντικειμένου (το βρίσκω –το κτίζω- μέσα μου). Αν δε μπορώ να το αναπαραστήσω τότε το αντικείμενο παραμένει ένα εξωτερικό ερέθισμα οπότε τότε μου πέφτει βαρύ (εξωτερικό αντικείμενο, δεν μπορώ να αντέξω την παρουσία του. Πρόκειται για το βάρος του εξωτερικού αντικειμένου. Η υπερπαρούσα-υπερδιεγείρουσα μαμά συντείνει στην ανεπαρκή ανάπτυξη του αλεξιερηθιστικού συστήματος του παιδιού(προστασία του οργανισμού από τις εξωτερικές διεγέρσεις, οι οποίες λόγω της έντασης τους, θα τους προξενούσαν βλάβη στον ψυχισμό του).

Κλινικά παραδείγματα:

-Νεαρή γυναίκα σε θεραπεία : «Τσακώθηκα με τον πατέρα μου. Έλλειπα με το Βαγγέλη και έπρεπε να γυρίσω στις 17:30... Εγώ όμως γύρισα στις 17:50 και ο πατέρας μου με περίμενε. Έγινε χαμός. Μου φώναζε. Είχαν βγει όλοι στα μπαλκόνια και κοιτάζαν. Ποτέ δεν θα μπορούσα να φανταστώ ότι θα μου έλεγε τέτοια πράγματα. Λίγο έλειψε να μου χώσει ένα χαστούκι»

Η ασθενής έχει μια διεγερτική σχέση με τον πατέρα (υπερδιέγερση). Τα πράγματα παίζονται σε πρώιμο επίπεδο (των διεγέρσεων). Ο πατέρας είναι εξωτερικό αντικείμενο και άρα διεγερτικό. Την φθείρει, δεν την αφήνει να ησυχάσει, δεν μπορεί να τον εσωτερικεύσει.

«...Έτσι τηλεφώνησα στο Βαγγέλη και ήρθε να με πάρει και πήγα σπίτι του...» Στο βαθμό κατά τον οποίον το αντικείμενο τη διεγείρει(εξωτερικό) φαίνεται να ψάχνει να βρει καταφύγιο σε κάποιο αλεξιερηθιστικό αντικείμενο (σπίτι του Βαγγέλη) που δρα κατευναστικά.

Υπάρχουν άτομα σε θεραπεία (ή σε ανάλυση) τα οποία επίμονα κάνουν προσωπικές ερωτήσεις στο θεραπευτή τους (για την προσωπική του ζωή, την προσωπική του κατάσταση κλπ). Αυτά δε μπορούν να αναπαραστήσουν (εσωτερικεύσουν) το αντικείμενο θεραπευτή. Δεν το βάζουν μέσα του, θέλει να βάλει αυτούσιο το εξωτερικό αντικείμενο, ρωτάνε για να γεμίσουν το κενό (αγωνία) το οποίο δεν μπορεί να γεμίσει μέσω της εσωτερίκευσης του θεραπευτή.

-Νεαρός σε ανάλυση αναρωτιόταν αν θα μπορούσε να μείνει με μια γυναίκα σε όλη του τη ζωή (έκδηλο περιεχόμενο του λόγου του). Είναι σα να αναλογιζόταν αν θα μπορούσε να κρατήσει τα πράγματα μέσα του (λανθάνον πρόβλημα του προβληματισμού του). Ένα εξωτερικό αντικείμενο είναι βάρος από το οποίο απαλλάσσεται έχοντας μέσα του την αναπαράστασή του. Ο ίδιος ο ασθενής ρωτά το θεραπευτή αν έγραφε τις συνεδρίες για να τις θυμάται. Αναρωτιόταν (λανθανόντως) για το αν ο θεραπευτής μπορούσε να έχει μια

σταθερή εσωτερική σχέση μαζί του ή όχι, επομένως έπρεπε να τα γράφει. Πρόκειται για προβολή στο θεραπευτή της αδυναμίας του. Σαν να λέει: «Τα κρατάτε μέσα σας ή δεν μπορείτε;».

-Νεαρή σε θεραπεία. Κατά την περίοδο χωρισμού της από το φίλο της λέει με έμφαση πόσο δεν θέλει να έχει, δεν αντέχει να βλέπει πια τα δικά του αντικείμενα. Αυτά τα (εξωτερικά) αντικείμενα (π.χ. δώρα) που εκείνος άφησε έχουν βάρος πραγματικό και όχι συμβολικό. Δεν μπορεί να τα εσωτερικεύσει, δεν έχουν νόημα γι' αυτήν, της πέφτουν σαν βάρος οπότε θέλει να τα ξεφορτωθεί.

Τεχνική στην ψυχοθεραπεία

- Ασθενής: «Σκέπτομαι ότι έρχομαι τόσο καιρό εδώ, σας λέω τόσα πράγματα και δεν γνωρίζω τίποτα για εσάς, που έχετε σπουδάσει, ποιος είστε κτλ.

-Θεραπευτής: «Μπορείτε όμως να με φανταστείτε. Τι απαντήσεις δίνετε στη φαντασία σας;» Ο αναλυτής εδώ επιχειρεί να ανοίξει δρόμους **στροφής επί εαυτού» (εσωτερίκευση)**. Ζητά από τον αναλυόμενο να ψάξει να βρει μέσα του τον αναλυτή του.

Σημείωση: Τα αντικείμενα ανάγκης και ανακλιτικό είναι εξωτερικά, διότι ως προσωρινά, χρηστικά δεν θα ενδοβληθούν (εσωτερικευθούν). Το ίδιο και το ναρκισσιστικό αντικείμενο, το οποίο ούτως ή άλλως δεν αναγνωρίζεται ως ετερότητα (άλλος), αλλά ως προέκταση εαυτού.

Είναι κατά την εφηβεία όπου η σεξουαλική ζωή **ενοποιείται** και προσανατολίζεται στον εξωτερικό περίγυρο (γίνεται φυγόκεντρος). Είτε πρόκειται για **αγάπη** είτε για **μίσος** δεν έχει να κάνει με τη σχέση της (μερικής) ενόρμησης με (μερικά) αντικείμενα αλλά με σχέσεις του όλου, του ολοκληρωμένου Εγώ (εδώ το Εγώ έχει εξελικτικά αρτιωθεί) με τα αντικείμενα.

Η απαρτιωμένη- υπό την αιγίδα του ώριμου Εγώ - σεξουαλική ενόρμηση (γενετήσια) στοχεύει το αντικείμενο επιθυμίας (όλο αντικείμενο) για να το αγαπήσει ή να το μισήσει.

Κατά τον Freud οι έννοιες επιθυμία (αγάπη) και μίσος δεν πρέπει να χρησιμοποιούνται για τη «σχέση» των (μερικών) ενορμήσεων με τα αντικείμενα τους (δεν αφορούν τα αντικείμενα των μερικών ενορμήσεων) αλλά τις σχέσεις του απαρτιωμένου Εγώ με τα αντικείμενα. Η έννοια «επιλογή του αντικειμένου» αφορά το αντικείμενο αγάπης- μίσους (αντικείμενο επιθυμίας) και όχι το (μερικό) αντικείμενο της ενόρμησης.

Το ώριμο **Εγώ επιλέγει** αντικείμενα (επιλογή αντικειμένου). Η **επιλογή του αντικειμένου** γίνεται κατά την εφηβεία αλλά έχει ξεκινήσει από το οιδιπόδειο στάδιο . Πρόκειται για τα αντικείμενα επιθυμίας με τα οποία το Εγώ σχετίζεται και τα οποία είναι **ολόκληρα** και όχι μερικά. Εδώ γίνεται λόγος για το αντικείμενο της επιθυμίας. Έχει να

κάνει με **σχέση** του Εγώ και όχι με εκφόρτιση της ενόρμησης. Γίνεται λόγος για αντικείμενο **όλον** ή **γεννητικό** (σχετίζομαι μαζί του ερωτικά, σεξουαλικά).

Η διαδικασία **επιλογής του αντικειμένου** αφορά στο αντικείμενο αγάπης-μίσους ή όλο ή εσωτερικευμένο (ψυχικό) αντικείμενο. Πρόκειται για το αντικείμενο που το υποκείμενο (το ολοκληρωμένο Εγώ) ενδοβάλλει (εσωτερικεύει) έτσι ώστε **και εν αυτή την απουσία του να παίρνει ικανοποίηση**. Ο εσωτερικός μας κόσμος περιέχει (διαδικασία εμπειρέξης) ενδοβληθέντα αντικείμενα (εσωτερικευμένα) με τα οποία το Εγώ συντηρεί αντικειμενοτρόπες σχέσεις πάθους, αγάπης και καταστροφής (μίσους). Πρόκειται για το δίπολο αγάπη- μίσος. Η ενόρμηση σ' αυτήν την περίπτωση δεν καταστρέφει ή χειρίζεται το αντικείμενο (περιπτώσεις αντικειμένων ανάγκης και ανακλητικού), αλλά το αγαπά και κάνει σχέση μαζί του. Πρόκειται για τη μείξη ενόρμησης καταστροφής που συναντάται στην προοιδιπόδεια φάση (περιπτώσεις αντικειμένων ανάγκης –ανακλητικού) με τη λιβιδινική ενόρμηση (την αγάπη). Η μίξη των δύο συνιστά την ενόρμηση της ζωής κατά Freud.. Εδώ το υποκείμενο ενδιαφέρεται λιβιδινικά για το αντικείμενο, νοιάζεται γι' αυτό, σέβεται την επιθυμία του, έχει δεχτεί την ετερότητα. Αυτά συνιστούν προϋπόθεση για την πλήρη ανάπτυξη των αντικειμενοτρόπων σχέσεων.

Κατά τον Otto Fenichel (1982) « Η πρώτη συνειδητότητα ενός αντικειμένου προέρχεται από την επιθυμία του βρέφους για κάτι οικείο, κάτι που έχει τη δυνατότητα να το ικανοποιεί, αλλά το οποίο δεν είναι παρόν αυτή τη στιγμή».

Ο Freud διακρίνει δύο περιόδους **επιλογής του αντικειμένου**:

α) οιδιπόδεια περίοδος (μεταξύ 2 και 5 ετών): Η οιδιπόδεια φάση της σεξουαλικής εξέλιξης αναφέρεται στη σχέση (πρωτοκαθεδρία των γεννητικών ζωνών). Εδώ είναι σαφής παρουσία του τρίτου. Γίνεται λόγος για τριγωνοποίηση των σχέσεων (τριαδικοποίηση). Είναι εδώ που γίνεται η κατάκτηση του όλου αντικειμένου. Κατά το οιδιπόδειο στάδιο όπου το παιδί επιθυμεί γενετικά (ερωτικά) τον έναν από τους δύο γονείς.

β) εφηβεία (οριστική φάση της επιλογής του αντικειμένου). Η σεξουαλική ενόρμηση –αυτοερωτική μέχρι τώρα- ανακαλύπτει το σεξουαλικό αντικείμενο . Ο έφηβος δε μπορεί να **επιλέξει** καινούριο αντικείμενο παρά μόνο αφού προηγουμένως απαρνηθεί τα αντικείμενα της παιδικής του ηλικίας .

Το κορίτσι στο οιδιπόδειο : κατά την προοιδιπόδεια περίοδο - η M.klein ομιλεί για παρανοειδή θέση εκεί που ο Freud μιλά για προοιδιπόδεια φάση-το μικρό κορίτσι είναι επιθετικό απέναντι στη μητέρα, το αντικείμενο της αγάπης της . Θέλει παρόλα αυτά να την κατέχει (ερωτικά) οπότε ζει (βιώνει) τον πατέρα της ως αντίζηλο. Αυτό το μίσος (σαδισμός) του κοριτσιού προς την μητέρα της θα το αποτρέψει από το μητρικό αντικείμενο και θα το προσανατολίσει προς τον πατέρα. Η αγάπη πάει προς τον πατέρα και το μίσος προς τη μητέρα. κατά τον Freud το μίσος του κοριτσιού προς τη μητέρα εμφανίζεται κατά το φαλλικό στάδιο. Πρόκειται για το στάδιο της ψυχοσεξουαλικής εξέλιξης (Freud) κατά το οποίο τα γεννητικά όργανα γίνονται η κυριότερη ερωτογενής ζώνη και το επίκεντρο της προσοχής του παιδιού. Θέλοντας να ξαναβρεί τους ευχάριστους ρυθμούς που του προκαλούσε η επαφή με τη μητέρα του το παιδί αγγίζει με τη σειρά του και για την ευχαρίστηση του τα ερωτογενή σημεία του σώματος του. Αυτό το μίσος μαζί με το φθόνο του πέους (θέλει να το έχει) θα ευνοήσει την **αλλαγή του αντικειμένου** (από τη μητέρα προς τον πατέρα) . Η **αλλαγή του αντικειμένου** είναι τριών επιπέδων.

-αλλαγή του αντικειμένου επιθυμίας (αγάπης): από μητέρα σε πατέρα .

-αλλαγή της ερωτογενούς ζώνης (η κλειτοριδική ικανοποίηση γίνεται κολπική) : το κορίτσι από ενεργητικό (φαλλικό με κλειτοριδική ικανοποίηση) γίνεται παθητικό, μπορεί δηλαδή να δέχεται το πέος. Κατά την Catherine Parrat στο κορίτσι οι σαδιστικές ενορμήσεις, αν όλα εξελιχθούν κανονικά, γίνονται μαζοχιστικές και αποδεκτές ως τέτοιες από το Εγώ : **το κορίτσι εξελίσσεται από την φαλλική (κλειτοριδική) ενεργητικότητα στην μαζοχιστική παθητικότητα** ώστε να μπορεί να δέχεται τον φαλλό (κολπικός ερωτισμός) . Το κορίτσι εξελίσσεται προς τη (μαζοχιστική) παθητικότητα μέσω ταυτίσεων με τη μητέρα. τότε είναι που θέλει να έχει η ίδια το πέος του πατέρα. αυτό εκφράζεται μέσω της επιθυμίας της να κάνει ένα παιδί μαζί του (το παιδί ως συμβολικό ισοδύναμο = υποκατάστατο τους πέους) . Μέσω των (ασυγκρουσιακών) ταυτίσεων με τη μητέρα το κορίτσι δύναται να ζήσει την οιδιπόδεια επιθυμία για τον πατέρα (τον άντρα), το ετερόφυλο αντικείμενο τελικά. Αυτή είναι μια κορυφαία στιγμή στην ιστορία της. Πρόκειται για τη δυνατότητα να πραγματώσει τον έρωτά της αλληλοσυμπληρούμενη από τον άλλο. Αυτό έχει να κάνει με την κατάκτηση της ετεροφυλόφιλης γεννητήσιας σεξουαλικότητας. Διαφορετικά έχουμε αμφιφυλόφιλες επιλογές όπου το κορίτσι καθηλώνεται στη μητέρα, μπορεί να κάνει ομοφυλόφιλη επιλογή σεξουαλικού αντικειμένου ή να παρουσιάζει διαδοχικά «περάσματα» μεταξύ αρρενωπότητας και θηλυκότητας .

Το αγόρι στο οιδιπόδειο : στην εφηβεία κάτω από τις υπερεγωτικές απαγορεύσεις-καλώς εχόντων των πραγμάτων- η λιβιδινική (αιμομικτική) επένδυση του μητρικού αντικειμένου από το αγόρι εκτρέπεται και επενδύει (μετάθεση) σε άλλα αντικείμενα .

Σημείωση: Οι μεταφρουδικοί συγγραφείς υποστηρίζουν ένα πρώιμο οιδιπόδειο στάδιο (M.klein, A.Green, M.Fain). Η εισαγωγή του πατέρα πολύ νωρίς επιτρέπει μια πρώιμη τριαδικοποίηση (πρώιμη εισαγωγή του τρίτου στη δυαδική σχέση μητέρας-παιδί). Σύμφωνα με αυτούς η κατάκτηση του όλου αντικειμένου γίνεται κατά την καταθλιπτική φάση της εξέλιξης του παιδιού κατά την οποία αυτό ενώνει σε ένα (όλο) το κατά την προηγηθείσα παρανοειδή φάση διχοτομημένο αντικείμενο (καλός- κακός μαστός). Στην καταθλιπτική θέση το ίδιο αντικείμενο είναι ταυτόχρονα και καλό (όταν τρέφει) και κακό όταν στερεί. Το υποκείμενο νιώθει ενοχές (κατάθλιψη) εξαιτίας της επιθετικότητας του προς αυτό. Πρόκειται για το αμφιθυμικό αντικείμενο (και καλό και κακό), το ολόκληρο αντικείμενο (διαδικασία ολοποίησης)..

Το ερωτευμένο άτομο προικίζει με όλα τα καλά το αντικείμενο της επιθυμίας του. όπως και στην ύπνωση το υποκείμενο χάνει τις δικές τους ιδιότητες για χάρη του αγαπώμενου: δέχεται να χάσει ένα μέρος του ναρκισσισμού του. Το Εγώ του γίνεται όλο και λιγότερο απαιτητικό όλο και πιο σεμνό ενώ το αντικείμενο γίνεται όλο και πιο υπέροχο και πολύτιμο. έλκει τότε πάνω του όλο την αγάπη που το Εγώ θα μπορούσε να νιώθει για τον εαυτό του. αυτή η ναρκισσιστική κατάρρευση που συνδέεται με την αποδυνάμωση του Εγώ δημιουργεί μια επανάσταση στο υποκείμενο. απελευθερώνει έτσι μίσος απέναντι στο αγαπημένο αντικείμενο για το οποίο έχει θυσιαστεί.

Προκύπτει στο υποκείμενο ένα υπαρξιακό ερώτημα: **τι συμβαίνει στον εαυτό μας σε σχέση με τον κόσμο των αντικειμένων αγάπης;** (αντικείμενα τα οποία έχουμε επενδύσει συναισθηματικά και τα οποία αντικατοπτρίζουν τα εσωτερικευμένα μας αντικείμενα ανθρώπους και πράγματα και ό,τι έχουν φτάσει

ν' αντιπροσωπεύουν ως προσωπικές αναμνήσεις, αξίες, φιλοδοξίες). Παρόν, μέλλον και παρελθόν δεν είναι παρά επεξεργασίες αυτού του υπαρξιακού ερωτήματος. Το παρελθόν συγκροτείται από τον κόσμο των εσωτερικευμένων αντικειμένων, από τον εσωτερικευμένο κόσμο που καθορίζει την ύπαρξή μας.

Εν κατακλείδι: Το μερικό αντικείμενο (αντικείμενο της ενόρμησης) δεν αποτελεί παρά ένα εξελικτικό στάδιο μέχρι το φτάσιμο στο **αντικείμενο της επιθυμίας** (οιδιπόδεια φάση). Το πέρασμα από το **μερικό αντικείμενο** (αντικείμενο της ενόρμησης) στο **αντικείμενο επιθυμίας** του Εγώ (αντικείμενο με το οποίο σχετίζομαι) γίνεται μέσα από την προοδευτική απαρτίωση και ενοποίηση των μερικών ενορμήσεων προς τη γενετήσια οργάνωση (οιδιπόδεια φάση). Σε αυτήν την φάση γίνεται η θεώρηση του αντικειμένου ως αυτόνομου, διαφοροποιημένου. Το αντικείμενο εδώ προσεγγίζεται **ποιοτικά**. Δεν είναι αντικείμενο προς ανάλωση προορισμένο να καταστραφεί από την ενόρμηση : διαφέρει από το εκφορτιστικό αντικείμενο της ενόρμησης. Έτσι κατά τον Freud η γυναίκα επί παραδείγματι εξελίσσεται και περνάει από την επιθυμία του πέους (το πέος αρχικά είναι αντικείμενο της (μερικής) ενόρμησης –άρα μερικό αντικείμενο) στην επιθυμία του άνδρα (ο άνδρας ως αντικείμενο επιθυμίας άρα ολόκληρο αντικείμενο, όχι μερικό). Κατά την ψυχοσεξουαλική εξέλιξη η πρόοδος των αντικειμενοτρόπων σχέσεων χαρακτηρίζεται από την αντίθεση **μερικό αντικείμενο- όλο αντικείμενο**. Η ψυχοσεξουαλική εξέλιξη της λιβιδούς οδεύει από το μερικό αντικείμενο στο όλο αντικείμενο.

Η M.Klein , αντίθετα από τον Freud , υποστηρίζει ότι ο πρωτογενής ψυχικός χώρος του βρέφους αποτελείται εξ' αρχής από ένα Εγώ πλήρες και ενεργητικό με ενορμήσεις που «δένονται» με τα αντικείμενα τους (Εγώ που επενδύει σε αντικείμενα). Κατά την M.Klein: οι ενορμήσεις του Εγώ είναι ενεργές ευθύς εξ' αρχής από τη στιγμή της γέννησης (το ίδιο υποστηρίζει και ο W.Bion)

Η ομοιόσταση του Εγώ διαταράσσεται από την έλλειψη, απ' αυτό (αντικείμενο) που του λείπει. Την ίδια στιγμή κάθε αντικείμενο που δίδει ευχαρίστηση απειλεί την απόλυτη ηρεμία του Εγώ λόγω της ετερότητας του, οπότε πυροδοτεί το Εγώ με **μίσος** για το αντικείμενο (αμφιθυμία).

Ας υπογραμμιστεί ότι κατά την αρχή της ψυχικής ζωής το (το εξωτερικό) αντικείμενο είναι μισητό : **το αντικείμενο γεννιέται στο μίσος**. Είναι μετέπειτα, μετά την υποχώρηση του σταδίου του ναρκισσισμού, που το αντικείμενο αναγνωρίζεται ως πηγή ευχαρίστησης οπότε αγαπιέται και ενσωματώνεται στο Εγώ.

Η αγάπη (επιθυμία) δε μπορεί από μόνη της, δεν έχει τα εφόδια να επενδύσει στα αντικείμενα. Πρέπει, για να γίνει «πάθος» να υποστηριχθεί από τις αληθινές ενορμήσεις

τις πρωτόγονες σεξουαλικές μερικές ενορμήσεις: το (ολοκληρωμένο) αντικείμενο επιθυμίας γίνεται το «ρούχο» που ντύνει το αντικείμενο της ενόρμησης . Κατά τον André Green το (εξελιγμένο) αντικείμενο επιθυμίας αρχικά ήταν πρωτόγονο αντικείμενο της ενόρμησης (εν τέλει και το αντικείμενο της επιθυμίας έχει ναρκισσιστικές διαστάσεις). Το αντικείμενο που επιθυμούμε και επιλέγουμε εξαρτάται και από κοινωνικά δεδομένα. Πράγματι, οι μορφές που παίρνει ο έρωτας ποικίλλουν και διαφοροποιούνται ανάλογα με τις εποχές και τους τόπους -περιοχές .

Ο Andre Green διατράνωε ότι το αντικείμενο δομείται από το υποκείμενο και αντίστροφα. Αντικείμενο και υποκείμενο είναι αμοιβαίες έννοιες. Το Εγώ ιδιοποιείται στοιχεία του αντικειμένου (μέσω των διαδικασιών της ενδοβολής και της ενσωμάτωσης). Ο Green ομιλεί για **αντικειμενοποιούσα λειτουργία**. Πρόκειται για μια έκφραση της σεξουαλικής ενόρμησης η οποία φτιάχνει αντικείμενα ικανοποίησης (ψάχνει να τα βρει) .

Για τους Κλαϊνικούς ψυχαναλυτές ακόμα και μετά την εγκατάσταση των σχέσεων με αντικείμενα επιθυμίας, η σχέση με τα μερικά αντικείμενα συνεχίζει να υφίσταται τουλάχιστον σε κάποιο βαθμό.

4. Η ΣΧΕΣΗ ΜΗΤΕΡΑΣ-ΠΑΙΔΙΟΥ

Κατά τον Winnicott η έννοια του βρέφους δεν υπάρχει από μόνη της. Υπάρχει μια σχέση μητέρα-παιδί και μόνο αναφερόμενοι σ'αυτήν μπορούμε να κατανοήσουμε τι είναι ένα παιδί, τι είναι ένα βρέφος. Οι σχέσεις του βρέφους και με τα άλλα πρόσωπα του οικογενειακού και φιλικού του περιβάλλοντος συνδράμουν στην ψυχοσεξουαλική εξέλιξη του βρέφους.

Με τον όρο **μητέρα** εννοούμε το πρόσωπο που ασκεί τον μητρικό ρόλο: συνήθως η φυσική μητέρα αλλά και άλλο υποκατάστατο πρόσωπο. Η απουσία του μητρικού ρόλου εκ μέρους της μητέρας επειδή η τελευταία είναι απορροφημένη σε ένα πένθος το οποίο δε μπορεί να επεξεργαστεί, συνθέτει τη φιγούρα αυτού που ο Andre Green περιέγραψε ως **νεκρή μητέρα** (Green, 1990).

Για το σώμα η αρχή της ζωής ταυτίζεται με τη σύλληψη: η βιολογική σύλληψη γίνεται μέσα στο σώμα της μητέρας ενώ η **γέννηση του ψυχισμού** σηματοδοτείται στην σκέψη

και την επιθυμία των γονιών ν'αποκτήσουν παιδιά: η **ψυχολογική σύλληψη** συμβαίνει μέσα στον ψυχισμό των γονιών.

Ωστόσο σε κάποιες περιπτώσεις κάποια παιδιά γεννιούνται χωρίς να έχει προηγηθεί αυτή η διαδικασία. Άλλες φορές το παιδί μπορεί να είναι το προϊόν μιας τυχαίας σχέσης ή, σε ακραίες περιπτώσεις, προϊόν μιας βίαιης ενέργειας, π.χ. ενός βιασμού. Ακόμα όμως και στις περιπτώσεις όπου οι γονείς δεν έχουν εκ των προτέρων επιθυμήσει τη γέννηση ενός παιδιού αυτό μπορεί να συμβεί εκ των υστέρων: ο ψυχισμός έχει την ικανότητα να αναπληρώνει κάποια πράγματα ετεροχρονισμένα.

Ο ψυχισμός έχει μεγάλη πολυπλοκότητα, ρευστότητα και απροβλεψιμότητα: η ψυχοσεξουαλική εξέλιξη δεν μπαίνει σε καλούπια ούτε προδιαγράφεται πλήρως.

Υπάρχουν περιπτώσεις παιδιών που μεγάλωσαν σε προβληματικό περιβάλλον απόρριψης, εντούτοις μια σχέση που ανάπτυξαν με κάποιο άλλο πρόσωπο λειτούργησε θετικά ως αντίβαρο στους αρνητικούς περιβαλλοντολογικούς παράγοντες του περιβάλλοντος αποτρέποντας έτσι την εμφάνιση σοβαρών ψυχολογικών διαταραχών.

Από τους πρώτους μήνες της κύησης αρχίζει να δημιουργείται το **κεντρικό νευρικό σύστημα** δημιουργώντας τις ελάχιστες προϋποθέσεις που θα του επιτρέψουν να συναλλάσσεται με το περιβάλλον και να δέχεται ερεθίσματα τόσο από το εσωτερικό του σώματος της μητέρας του όσο και από το εξωτερικό περιβάλλον.

Το έμβryo **ακούει** τους ήχους του σώματος της μητέρας, τους αναγνωρίζει, αναγνωρίζει τη φωνή της, ακούει τους ήχους του περιβάλλοντός της. Αυτά τα ερεθίσματα είναι εξαιρετικά σημαντικά για την ανάπτυξη του κεντρικού νευρικού συστήματος και ήδη αρχίζει να τα επεξεργάζεται από τους πρώτους μήνες της κύησης. Πρίν ακόμη γεννηθεί το βρέφος, από τους πρώτους μήνες της κύησης, το κεντρικό νευρικό σύστημα έχει στοιχειωδώς αναπτυχθεί επιτρέποντας κάποιες συναλλαγές με το περιβάλλον του σώματος της μητέρας του καθώς και με το εξωτερικό περιβάλλον. Πειράματα δείχνουν ότι τα ακουστικά αυτά ερεθίσματα απομνημονεύονται από το έμβryo και αυτό αντιδρά με μεγαλύτερη οικειότητα όταν τα ακούει μετά τη γέννησή του. Το ίδιο συμβαίνει και με την αφή: το έμβryo αισθάνεται τους παλμούς του σώματος της μητέρας του, νοιώθει το stress ή την χαλάρωση που μπορεί να αισθάνεται και η μητέρα. Μπορούμε να παρομοιάσουμε την μήτρα σαν ένα **μυικό σάκο** ο οποίος υπόκειται και αυτός σε συναισθήματα όπως όλοι οι μύες του σώματος. Όταν η μαμά βρίσκεται σε κατάσταση stress ή είναι χαλαρή το βρέφος το αισθάνεται και ακολουθεί τους ρυθμούς του σώματός της.

Κατά τον Otto Rank (μαθητής και συνεργάτης του Freud , Βιέννη 1884 – Νέα Υόρκη 1939) η **γέννηση, η έξοδος από τη μήτρα** αποτελεί το πρωτότυπο του **ψυχικού τραύματος**: πέρασμα του βρέφους από μια κατάσταση τέλει και ευτυχούς ένωσης με τη

μαμά σε μια κατάσταση ανασφάλειας και χωρισμού και μάλιστα με ένα επίπονο βίωμα ασφυξίας και εγκλωβισμού καθώς διανύει την κολπική διαδρομή προς τα έξω. Ας σημειωθεί ότι εκδηλώνουμε τις ίδιες συγκινησιακές αντιδράσεις όπως κατά τη γέννηση σε κάθε εναγώνια κατάσταση (πανικός με αίσθηση κλειστοφοβίας, φόβος πτώσης, αίσθημα περίσφιξης σε ένα πολύ στενό χώρο, φόβος να χαθώ σε ένα χώρο χωρίς σύνορα κ.λ.π)

Κατά τον Otto Rank κάθε νεύρωση και ειδικότερα η αγχώδης νεύρωση (νευρωτικό άγχος) είναι συνέπεια ενός ψυχικού τραύματος που προκαλείται στο νεογνό από την εμπειρία της γέννησης (βιολογικός αποχωρισμός από τη μαμά). Ο Rank επιχείρησε να θέσει ως χρονικό όριο της ψυχοδυναμικής θεραπείας τους εννέα μήνες (όσο διαρκεί μια ομαλή κύηση). Κατά αυτόν η ψυχανάλυση οδηγεί σε φαντασίες μιας δεύτερης γέννησης. Υποστήριζε ότι κάθε ανθρώπινο ον προσπαθεί να ξεπεράσει τον τραυματισμό της γέννησης προσπαθώντας να επιστρέψει στην μήτρα της μάνας του .

Κλινικό Παράδειγμα: Γυναίκα μεσήλικας σε θεραπεία , ιατρός μικροβιολόγος. Αναφερόταν συχνά στο μεγάλο σπίτι που είχε κτίσει και στο μεγάλο της υπνοδωμάτιο. Αναρωτιόταν για ποιόν λόγο σχεδόν ποτέ δεν κοιμόταν σε αυτό ενώ, αντιθέτως , συνήθιζε να κοιμάται σε ένα πολύ μικρό, βοηθητικό. Η τάση της αυτή θα μπορούσε ν' αφορά σε μια ένδειξη της επιθυμίας της να επιστρέψει στην ενδομήτρια ζωή.

Ας σημειωθεί ότι πέρα από τον Ο. Rank ο οποίος το συστηματοποίησε, και ο Freud ακόμα αναφέρθηκε σε αυτό υποστηρίζοντας ότι το πρώτο από τα τραύματα είναι το **τραύμα της γέννησης**, δηλαδή αυτό που τελικά είναι συναφές με την ίδια τη ζωή: Με άλλα λόγια τραυματική είναι η ζωή! Έτσι η ζωή συνυφίνεται με κάθε λογής κινήσεις και διαδρομές ώστε να επιστρέψουμε στο σημείο κίνησης, δηλαδή στην άψυχη κατάσταση, στον θάνατο. Με αυτήν την έννοια ο **ψυχαναγκασμός της επανάληψης** (η επιστροφή του ίδιου, του ταυτόσημου) γίνεται κατανοητός ως το αντίθετο της εξέλιξης , το αντίθετο κάθε ζωτικής προσπάθειας, με άλλα λόγια η επιστροφή στον θάνατο.

Τα αισθητήρια όργανα του βρέφους χρησιμοποιούνται ήδη από την πρώτη στιγμή της γέννησής του για να ενδυναμώσουν αυτό που ονομάζουμε **πρωταρχικό δεσμό μητέρας παιδιού**.

Το βρέφος έχει από τις πρώτες μέρες της γέννησής του αυξημένες ικανότητες διάκρισης των **οσφρητικών** ερεθισμάτων: έχει την ικανότητα να διακρίνει από τις πρώτες ημέρες τις μυρωδιές που ανήκουν στη μητέρα του και οι οποίες δρουν χαλαρωτικά επάνω του. Η **όραση** για ένα βρέφος είναι μυωπική: δε βλέπει καθαρά πέραν των 20-30 εκατοστών, απόσταση όμως που του επιτρέπει να βλέπει με σαφήνεια το πρόσωπο της μητέρας στη διάρκεια του θηλασμού, συμβάλλοντας στη δημιουργία και ενίσχυση του πρωταρχικού δεσμού με το μητρικό αντικείμενο.

Ο πρώτος χρόνος της ζωής για τον ψυχισμό είναι ότι τα θεμέλια για το σπίτι. Η ψυχοσεξουαλική εξέλιξη προάγεται υπάρχουν τόσο θετικά όσο και αρνητικά στοιχεία. Οι μικρές απουσίες της μητρικής παρουσίας από τη ζωή του βρέφους συντείνουν στην

ανάπτυξη της ικανότητάς του να σχηματίζει νοητικές εικόνες (αναπαραστάσεις) των προσώπων ή των αντικειμένων που επιθυμεί αλλά απουσιάζουν.

Εν κατακλείδι: η επιθυμία γεννιέται στον τόπο μιας έλλειψης ή μιας απουσίας. Χωρίς την κινητήρια δύναμη της επιθυμίας υπάρχει καμία δυνατότητα εξέλιξης του ψυχισμού.

Εντούτοις αν ξεπεραστεί το όριο διαχείρισης των αρνητικών ερεθισμάτων από την πλευρά του βρέφους τότε τα αρνητικά αυτά ερεθίσματα μπορεί να καθίστανται αρνητικά (ψυχοτραυματικά) για τη ζωή του.

Ο Bion κάνει λόγο για **ονειροπόληση**. Πρόκειται για τη δυνατότητα της μητέρας να ονειροπολεί. Είναι η μητέρα η οποία μπορεί να σκέπτεται και να δίνει νοήματα στις εντάσεις του μωρού της. Η ονειροπόληση (Bion) είναι η λειτουργία της μαμάς (και του αναλυτή): ικανότητά της να **εμπεριέχει** το παιδί δηλαδή να «κρατάει» και τις ενστικτώδεις διεγέρσεις που το παιδί προβάλλει πάνω της και να τις μεταλλάσσει σε στοιχεία λειτουργικά που τα στέλνει πίσω στο παιδί. Αφορά στην μετατροπή των ενστικτωδών διεγέρσεων του παιδιού μέσω της ονειροπόλησής της σε σκέψεις και αναπαραστάσεις (λειτουργικά στοιχεία).

Ο Winnicott μιλάει για την **επαγρυπνούσα μητέρα**. Πρόκειται για τη μητέρα η οποία δανείζει αναπαραστάσεις (ευχαριστεί, «γονιμοποιεί»), μητέρα η οποία εμπεριέχει επαγρυπνά. Η **επαγρύπνηση** και η **ονειροπόληση** είναι σημαντικές μητρικές λειτουργίες.. Ο Freud μας λέει ότι , σιγά – σιγά, αυτόν το ρόλο της επαγρυπνούσας ή ονειροπολούσας μητέρας θα τον αναλάβει το Εγώ του παιδιού της ως αποτέλεσμα εσωτερικεύσεων (**εσωτερίκευση της μητρικής λειτουργίας**). Το Εγώ του παιδιού μέσω εσωτερικεύσεων αναλαμβάνει την επαγρύπνηση, αφού έχει σαν σκοπό να μην κατακλυστεί ο ψυχισμός από το άγχος (άγχος κατάρρευσης).

5. ΕΡΩΤΙΚΗ ΔΙΕΓΕΡΣΗ ΚΑΙ ΕΡΩΤΙΚΗ ΕΠΙΘΥΜΙΑ

Η σεξουαλική επιθυμία έχει τις ρίζες της στο πλαίσιο των πρώιμων εμπειριών ικανοποίησης του παιδιού με αυτόν που το φροντίζει (και γενικότερα με την οικογένειά του). Η πρωτογενής σχέση του νηπίου (και των δύο φύλων) με τη μαμά του καθορίζει την μεθύτερη δυνατότητα του παιδιού για σεξουαλική διέγερση και ερωτική επιθυμία. Έχει να κάνει με την γενικευμένη διεγερσιμότητα της επιδερμίδας του παιδιού και την σεξουαλικό ερεθισμό των ερωτογενών ζωνών (κατά Freud) με όλη την προσήκουσα ασυνείδητη φαντασίωση. Κατά τον Kernberg (1995) υπάρχει μια συναισθηματική μνήμη που καθορίζει τα πράγματα.

Κατά την θεωρία των αντικειμενοτρόπων σχέσεων η ασυνείδητη (ερωτική) φαντασίωση προκύπτει από τις αναπαραστάσεις εαυτού, τις αναπαραστάσεις του αντικειμένου και των συναισθηματικών δεσμών μεταξύ τους.

Βασική προϋπόθεση για μια φυσιολογική ερωτική ζωή είναι η **ταύτιση** τόσο του αγοριού όσο και του κοριτσιού με τη γεννητήσια ζωή του ενήλικου γονιού του. Κατά τον Kernberg (1995) για το αγόρι η ταύτιση με τον πατέρα σημαίνει ότι έχει ξεπεράσει την προοιδιπόδεια **ζήλεια** προς τη γυναίκα (η οποία εκφράζεται σαν φόβος για τις γυναίκες).

Ο Don Jouan βρίσκεται στη μέση, στο όριο ανάμεσα, από τη μια, στην αναστολή της σεξουαλικής ενόρμησης προς τις γυναίκες (οι οποίες αναπαριστούν την οιδιπόδεια μάνα) και από την άλλη στην ταύτιση με τον πατέρα και το πατρικό πέος που καθορίζει ενήλικες σεξουαλικές σχέσεις με μια γυναίκα. Κατά τους Braunschweig και Fain όπως αναφέρονται στον Kernberg (1995) ο Don Jouan αφορά σε μια γεννητήσια ζωή χωρίς πατρότητα.

Αρχικά το αγόρι έχει να ταυτιστεί με το σαδιστικό αρσενικό το οποίο αναπαρίσταται από τον περιοριστικό πατέρα κατά την πρώτη οιδιπόδεια περίοδο. Η τελική έκβαση του οιδιποδείου συμπλέγματος αφορά στην **ταύτιση** του μικρού αγοριού με τον «γενναιόδωρο» (μεγαλόθυμο) πατέρα ο οποίος δεν ενεργεί πλέον κατασταλτικά ενάντια στο γιό του.

Η ικανότητα του μπαμπά να μπορεί να απολαμβάνει το μέγαλωμα του γιού του χωρίς να χρειάζεται να τον υποτάσσει σε τελετουργικές τιμωρίες –οι οποίες θα αντανάκλυσαν την ασυνείδητη ζήλεια του για το παιδί του– είναι ενδεικτική ότι ο πατέρας κατάφερε να ξεπεράσει επιτυχώς τις δικές του οιδιπόδειες αναστολές.

Ένας σημαντικός λόγος αστάθειας στις ερωτικές σχέσεις των αντρών είναι η ημιτελής ταύτιση τους με την **πατρική λειτουργία** η οποία εκφράζεται με καθηλώσεις σε διάφορα σημεία της ταυτισιακής διαδρομής και πορείας.

Στο κορίτσι συνήθως προκύπτει ένα έλλειμμα στην άμεσο ξύπνημα του ερωτισμού της επειδή η μαμά-το πρώτο αντικείμενο αγάπης-είναι ομόφυλο. Αυτό όμως που επηρεάζει πάνω απ'όλα το μέγαλωμα του κοριτσιού είναι οι συγκρούσεις της μαμάς σχετικά με τα δικά της γεννητικά όργανα και τις γυναικείες λειτουργίες: μπορεί τότε η κόρη της να αναστέλλεται ως προς την ψυχοσεξουαλική της εξέλιξη. Σε αυτές τις **αναστολές** επιπροστίθενται ο φθόνος του πέους. Ακόμα χειρότερα, αν η μαμά υποτιμά τους άντρες

και τα γεννητικά όργανα του μικρού της αγοριού. Αυτό μπορεί να αλλοιώσει ριζικά τις σεξουαλικές αντιλήψεις (συγκρούσεις) των παιδιών της αμφοτέρων των φύλων.

Η σεξουαλικότητα του μικρού κοριτσιού είναι ιδιωτική και κρυμμένη σε αντιδιαστολή με την –κοινωνικά ενισχυμένη-«δημόσια έκθεση» της σεξουαλικότητας του μικρού αγοριού. Αντίθετα, η σεξουαλικότητα του αγοριού διεγείρεται πολύ νωρίς πολύ νωρίς και από τους δύο γονείς. Έχει συζητηθεί ψυχαναλυτικά η εγγενής προδιάθεση της γυναίκας στον **μαζοχισμό** (ο Freud έκανε λόγο για **γυναικείο μαζοχισμό**) και την επιρροή και επίδραση διαφόρων ψυχολογικών και κοινωνικών παραμέτρων που συντείνουν στις μαζοχιστικές τάσεις και τις γυναικείες σεξουαλικές αναστολές. Ο Freud με αυτόν τον όρο «γυναικείος μαζοχισμός» αναφέρεται στην «γυναικεία ουσία», αλλά ο γυναικείος μαζοχισμός είναι μια δυνατότητα για κάθε άνθρωπο ανεξαρτήτως φύλου. Ο Freud περιγράφει περιπτώσεις ανδρικών φαντασιών οι οποίες τους τοποθετούν σε θέσεις χαρακτηριστικές της θηλυκότητας (θεωρία περί αμφισεξουαλικότητας). Εντούτοις ο Blum (1976) όπως αναφέρεται στον Kernberg (1995) υποστηρίζει πως δεν είναι προφανές ότι τα κορίτσια αντλούν περισσότερη ευχαρίστηση πόνο απ'ότι τα αγόρια. Θεωρεί ότι ο γυναικείος μαζοχισμός είναι μάλλον μια κακή προσαρμογή (λύση) του κοριτσιού στις γυναικείες λειτουργίες και συγκρούσεις.

Στο βιβλίο του Henry de Montherlant (1936) με τον τίτλο **“Les jeunes filles”** περιγράφεται η τραγική αδυναμία ταύτισης με την **γονεϊκή λειτουργία**. Κατά τον συγγραφέα όλες οι ερωτικές σχέσεις είναι καταδικασμένες σε αποτυχία παρά την «γενετήσια πρωτοκαθεδρία» εξ'αιτίας του μύθου του κυρίαρχου αρσενικού στον πολιτισμό μας. Μέσα από τις περιπέτειες του ήρωα (ενός αντήρωα) του βιβλίου φαίνεται ότι οι άνδρες και οι γυναίκες δε μπορούν παρά να φτάνουν σε μια αιώνια παρεξήγηση. Για τις γυναίκες, ο έρωτας ξεκινάει μέσα από τη σεξουαλική ικανοποίησή τους (μόλις κάνουν sex!) ενώ για τους άντρες ο έρωτας τελειώνει με το sex (μόλις το κάνουν...). Οι γυναίκες είναι καμωμένες για ένα άντρα, ενώ ο άντρας είναι φτιαγμένος-και για πάντα- για όλες τις γυναίκες. Η ματαιότης είναι το κυρίαρχο πάθος του άντρα ενώ η ένταση των συναισθημάτων είναι η κυρίαρχη πηγή ευτυχίας για τις γυναίκες. Η ευτυχία των γυναικών προέρχεται από τον άντρα ενώ η ευτυχία του άντρα έρχεται μέσα απ'αυτόν τον ίδιο.

Η σεξουαλική ενόρμηση βρίσκει το αποκορύφωμά της κατά την εφηβεία. Η (πρωτογενής) **σεξουαλική διέγερση** μετατρέπεται σε **ερωτική επιθυμία** μέσω της διαδικασίας της «επιλογής του αντικειμένου». Η ερωτική επιθυμία λοιπόν είναι η ερωτική διέγερση όταν κατευθύνεται σε ένα συγκεκριμένο αντικείμενο: **η ερωτική επιθυμία είναι αντικειμενοτρόπος**. Με αυτήν την έννοια η ερωτική επιθυμία συνδέει την σεξουαλική διέγερση με τον κόσμο των εσωτερικευμένων σχέσεων αντικειμένου στο οιδιπόδειο υπόβαθρο της ψυχικής πραγματικότητας. Η ερωτική επιθυμία συνεισφέρει στην απαρτίωση των μερικών αντικειμένων σε σχέσεις με το όλον αντικείμενο.

Εντούτοις και η **σεξουαλική διέγερση** δε στερείται αντικειμένου: το αντικείμενό της είναι το πρωτόγονο «μερικό αντικείμενο». Κατά τον πρώτο-δεύτερο χρόνο της ζωής η σεξουαλική διέγερση είναι διάχυτη και

συνδεδεμένη με τις ερωτογενείς ζώνες. Η σεξουαλική διέγερση πηγάζει (αρχικά) από τον ερεθισμό των ερωτογενών ζωνών αλλά καθώς εξελίσσεται συνιστά μια καθολική ψυχική εμπειρία η οποία δεν περιορίζεται στην διέγερση μιας συγκεκριμένης ερωτογενούς ζώνης αλλά εκδηλώνεται ως ένα σύνολο ευχάριστων αισθήσεων ολοκλήρου του σώματος.

Αντίθετα από την σεξουαλική διέγερση, η **ερωτική επιθυμία** είναι περισσότερο επεξεργασμένη και περισσότερο διαφοροποιημένη στο μέτρο κατά το οποίο απευθύνεται στη σχέση με ένα αντικείμενο. Κάτω από συνθήκες σοβαρής **παθολογίας του ναρκισσισμού** ή διάλυσης του εσωτερικευμένου κόσμου των αντικειμενοτρόπων σχέσεων το υποκείμενο μπορεί να οδηγηθεί σε ανικανότητα για ερωτική επιθυμία. Προκύπτει τότε μάλλον ένα είδος διάχυτης μη επιλεκτικής και μη ικανοποιητικής σεξουαλικής διέγερσης ή –ακόμα χειρότερα– μια έλλειψη της ικανότητας του υποκειμένου να δοκιμάσει σεξουαλική ικανοποίηση (Kernberg 1995).

Η ώριμη **σεξουαλική αγάπη** (έρωτας) διευρύνει την ερωτική επιθυμία σε μια σχέση με ένα συγκεκριμένο πρόσωπο όπου ενεργοποιούνται ασυνείδητες σχέσεις του παρελθόντος και συνειδητές προσδοκίες για μια μελλοντική ζωή σαν ζεύγος εν είδει ενός **«δύο σε ένα» ιδεώδους Εγώ**. Η ώριμη σεξουαλική αγάπη ερεϊδεται επί μιας δέσμευσης σε ότι αφορά το sex, τις συγκινήσεις και τις αξίες.

Η **επιθετικότητα** επίσης είναι μέσα στο «παιχνίδι» της σεξουαλικής εμπειρίας η οποία συμπυκνώνεται μέσα από τις επιθυμίες να γίνεται κάποιος υποκείμενο ή/και αντικείμενο διεισδύσεων και εισβολών στην υπηρεσία του έρωτα. Εδώ η **εμπειρία του πόνου** συνιστά μια απαραίτητη συνιστώσα προς τη **συγχώνευση** με τον άλλον (το «ωκεάνειο συναίσθημα» κατά Freud 1930) στα πλαίσια της σεξουαλικής διέγερσης και του οργασμού.

Ο Freud συσχετίζει την ενόρμηση της ωμότητας με την ανδρική σεξουαλικότητα : ο άνδρας έχει μια ροπή να υπερνικά την αντίσταση του σεξουαλικού αντικείμενου ώστε να ικανοποιεί τις επιθυμίες του. Πρόκειται για μια μερική ενόρμηση.

Η φυσιολογική ικανότητα μετατροπής του πόνου σε σεξουαλική διέγερση αποτυγχάνει στις περιπτώσεις όπου προεξάρχει σοβαρή επιθετικότητα στη σχέση μητέρας βρέφους.

Η ερωτική επιθυμία είναι η αναζήτηση της ηδονής (πάντα προσανατολισμένης προς ένα άλλο πρόσωπο). Είναι η αναζήτηση ενός αντικείμενου διείσδυσης (ή εισβολής) η ενός αντικείμενου που θα διεισδύσει μέσα στο υποκείμενο. Πρόκειται για μια αναζήτηση κοντινότητας, συγχώνευσης (έκστασης) και σμιξίματος: είναι το να γίνει το υποκείμενο **ένα** με το επιλεχθέν αντικείμενο.

Οι συνειδητές και ασυνείδητες σεξουαλικές φαντασίες σχετίζονται με εισβολές, διεισδύσεις, σφετερισμούς και ιδιοποιήσεις (του άλλου). Περιλαμβάνουν σχέσεις μεταξύ των σωματικών προεξοχών και οπών

(κοιλιοτήτων και ανοιγμάτων), όπως το πέος, οι θηλές, η γλώσσα, τα δάκτυλα, τα κόπρανα ως μέσα εισβολών και τον κόλπο, το στόμα τον πρωκτό ως σημεία δεκτικότητας και περικλείσης. Η ερωτική ικανοποίηση προκύπτει από τη ρυθμική διέγερση αυτών των σωματικών μερών.

Δεν πρέπει να συνδέουμε τις έννοιες του εμπειρέχοντος και του περιεχομένου με την θηλυκότητα (παθητικότητα) και την αρρενωπότητα (ενεργητικότητα) αντιστοίχως: η ερωτική επιθυμία περιλαμβάνει **ταυτόχρονα** τόσο φαντασίες ενεργητικής ενσωμάτωσης (του αντικειμένου) όσο και επιθυμίας του υποκειμένου να παθητικοποιηθεί και να ενσωματωθεί από το αντικείμενο. Πρόκειται για το φαινόμενο της-οικουμενικής για άντρες και γυναίκες- **ψυχικής αμφισεξουαλικότητας** με την έννοια της ταύτισης αμοτέρων των φύλων ταυτόχρονα τόσο με το αρσενικό όσο και με το θηλυκό. Η αμφισεξουαλικότητα είναι μια λειτουργία **ταύτισης** ενός εκάστου με τον άλλο στην ερωτική πράξη.

Παράλληλα λαμβάνει χώρα και η **ταύτιση** ενός εκάστου με την σεξουαλική διέγερση και τον οργασμό του συντρόφου του έτσι ώστε αμφότεροι να βιώνουν ταυτόχρονα δύο συμπληρωματικές εμπειρίες συγχώνευσης. Αφορά στην εμπειρία του να γίνει κάποιος ταυτόχρονα και τα δύο φύλα, υπερπηδώντας στιγμιαία τα συνηθισμένα απαραβίαστα αναχώματα που (ξε)χωρίζουν τα δύο φύλα. Αυτή η εκστατική (και επιθετική) προσπάθεια υπέρβασης των ορίων του εαυτού συνιστά μια σύνθετη πλευρά της ερωτικής επιθυμίας. Πρόκειται για την εμπειρία της ολοκλήρωσης και της απόλαυσης ταυτόχρονα εισβολών και περικλείσεων, μια επιθυμητή διεγερτική παλινδρόμηση σεξουαλικού περιεχομένου, μια «**ερωτογενής σύγχυση**» (μέθεξη), κατά τον Meltzer (1973) όπως αναφέρεται στον Kernberg 1995, όπου οι εισβάλλουσες προεξοχές του σώματος γίνονται ένα και εναλλάσσουν ρόλους με τις σωματικές κοιλότητες. Εδώ υπάρχει η ικανοποίηση επιθυμιών συγχώνευσης (φιλομόφιλοι πόθοι) και οιδιπόδειας ανταγωνιστικότητας (όλες οι άλλες σχέσεις εξαφανίζονται μέσα στο μοναδικό και συγχωνευμένο σεξουαλικό ζευγάρι). Επιπροσθέτως η ταύτιση και με τα δύο φύλα συντελεί στην εξαφάνιση της ζήλειας για το άλλο φύλο.

Μέσω της ερωτικής επιθυμίας συντελείται ένα είδος υπέρβασης της απαγόρευσης της σεξουαλικής επαφής που σχετίζεται με το οιδιπόδειο σύμπλεγμα.

Το ταμπού της αιμομιξίας (οιδιπόδειες απαγορεύσεις) εκφράζεται διάφορες μορφές όπως με τις κοινωνικές απαγορεύσεις και περιορισμούς που θέλουν την απόκρυψη από τη δημόσια θέα της επιφάνειας του σώματος και της σεξουαλικής διέγερσης.

Η υπέρβαση της οιδιπόδειας απαγόρευσης κατά την ερωτική πράξη συνιστά πρόκληση και θρίαμβο έναντι του οιδιπόδειου αντίζηλου. Όμως πρόκειται την ίδια στιγμή για υπέρβαση έναντι του ίδιου του σεξουαλικού αντικειμένου το οποίο μπορεί να βιώνεται ως

αποπλανητικό, αμφιταλαντευόμενο και συγκρατημένο (δεν παραδίνεται εύκολα). Η αίσθηση του υποκειμένου μπορεί να είναι ότι το αντικείμενο του πόθου ταυτόχρονα προσφέρεται και «τραβιέται». Σε αυτήν την περίπτωση η υπέρβαση του υποκειμένου σημαίνει **επιθετικότητα** εναντίον του αντικειμένου η οποία μπορεί να μετατρέπεται σε μια ευχάριστη ικανοποίηση και για τους δύο (ευχαρίστηση μέσα από τον πόνο). Αυτή η εχθρότητα είναι ευχάριστη επειδή εμπεριέχεται μέσα σε μια ερωτική σχέση: η επιθετικότητα ενσωματώνεται μέσα στη σχέση και μετατρέπεται σε έρωτα. Πρόκειται για την αναπότρεπτη αμφιθυμία στον έρωτα (εκδικητικές και εχθρικές συνιστώσες της ερωτικής διέγερσης). Μέσω της επιθετικότητας το υποκείμενο γυρεύει να **συγχωνευθεί** με το αντικείμενο: να διεισδύσει ενεργητικά ή να γίνει αντικείμενο διεισδύσεων παθητικά.

Το κατά πόσο αυτή η **επιθετική συγχώνευση** θα εμπεριεχθεί μέσα στην αγάπη είναι θέμα διαμεσολάβησης του **Υπερεγώ** (ο φύλακας του έρωτα όταν αυτός περιέχει εχθρότητα).

Το να είναι κάποιος το αντικείμενο του πόνου (που πονά) έχοντας την εμπειρία του θύματος-ταυτιζόμενος παράλληλα με τον επιτιθέμενο- δημιουργεί ένα αίσθημα **ένωσης μέσα από τον πόνο** το οποίο ενισχύει τη συγχώνευση μέσα στον έρωτα. Το να προξενεί κάποιος πόνο στον άλλο και να ταυτίζεται την ίδια στιγμή με την ερωτική ευχαρίστηση του αντικειμένου του (από τον πόνο) είναι ο **ερωτικός σαδισμός**, το συμπληρωματικό του **ερωτικού μαζοχισμού**.

Κατά τον Bataille (1957) όπως αναφέρεται στον Kernberg (1995) ένα από τα δραματικότερα χαρακτηριστικά της ανθρώπινης λειτουργίας είναι ότι η κατάρρευση των ορίων μεταξύ του εαυτού και του άλλου προκύπτουν είτε σε στιγμιότυπα βαθειάς παλινδρόμησης σε εκστατικό έρωτα είτε κάτω από συνθήκες ακραίου πόνου.

Η οικειότητα που αναπτύσσεται μεταξύ βασανιστή και βασανιζόμενου (ψυχική εμπειρία με απόγχο μεγάλης διάρκειας) πηγάζει από τα πιο πρώιμα (απωθημένα) συγχωνευτικά βιώματα «κακών» εσωτερικευμένων σχέσεων μεταξύ εαυτού και αντικειμένου στα πλαίσια της διχοτόμησής τους από τα «καλά» αντικείμενα κατά το συμβιοτικό (στοματικό) στάδιο της ψυχοσεξουαλικής εξέλιξης.

Η ερωτική επιθυμία μετατρέπει την γενετήσια και οργασμική διέγερση σε μια **συγχωνευτική εμπειρία** με τον άλλο η οποία παρέχει μια ύστατη αίσθηση πληρότητας (βίωμα του «είμαστε ένα»).

Ο αγαπώμενος συμπυκνώνει την **ενσωμάτωση** όχι μόνο του ποθητού προοιδιπόδειου και οιδιπόδειου αντικειμένου και της ιδεώδους σχέσης μ'έναν άλλο αλλά και την **ενσωμάτωση** εκείνων των ιδεών, αξιών και προσδοκιών που κάνουν τη ζωή άξια να τη ζει κανείς. Ο ερωτευμένος ελπίζει πάντα να βρει νόημα ζωής κοινωνικά και πολιτιστικά.

Αυτό δίνει ένα ξεχωριστό νόημα ζωής, είναι μια υπέρβαση η οποία συνδέει τη σεξουαλικότητα με τη θρησκευτική έκσταση, μια εμπειρία πέραν των περιορισμών της καθημερινότητας. Κατά τους Galenson και Roiphe (1977), Bergman 1971 όπως αναφέρονται στον Kernberg (1995) η ερωτική επιθυμία είναι μια ευχή για **συγχώνευση** ως μια έκφραση της λαχτάρας για συμβιωτική μέθεξη με τη μαμά. Καθόλη τη διάρκεια της ζωής ο πόθος για σωματική κοντινότητα και ερεθισμό, για μέθεξη των σωματικών επιφανειών, συνδέεται με την σφοδρή επιθυμία για συμβιωτική συγχώνευση με το γονεϊκό αντικείμενο (πρωτογενείς ταυτίσεις).

Η ερωτική επιθυμία περιλαμβάνει επίσης τόσο ένα στοιχείο παράδοσης, σκλαβιάς στον άλλο όσο κι ενός αισθήματος ότι κάποιος είναι ο κύριος του πεπρωμένου κάποιου άλλου. Ο Ives Henrick αναφέρθηκε στο ένστικτο του έλεγχου. Πρόκειται για μια ενστικτώδη ενόρμηση (ανάγκη ελέγχου του περιβάλλοντος).

Άλλο χαρακτηριστικό της ερωτικής επιθυμίας είναι η **εξιδανίκευση** του κορμιού του άλλου ή των αντικειμένων τα οποία συμβολικά το αναπαριστούν.

Κατά τους Chasseguet-Smirgel (1981) όπως αναφέρονται στον Kernberg (1995) βρίσκουμε τη λειτουργία της εξιδανίκευσης στο φετιχισμό και γενικότερα τη διαστροφή.

Στις ερωτικές σχέσεις συμπεριλαμβανομένων και των ομοφιλοφιλικών αυτή η εξιδανίκευση συντείνει στην απαρτίωση μαζί των τρυφερών και ερωτικών προδιαθέσεων του υποκειμένου. Πρόκειται για την προβολή του ιδεώδους Εγώ του υποκειμένου επί του αγαπώμενου αντικειμένου.

Στην ώριμη ερωτική σχέση ο διπλασιασμός του ιδεώδους Εγώ με τη μορφή του εξιδανικευμένου ερωτικού αντικειμένου δημιουργεί μια αίσθηση αρμονίας με τον κόσμο, ενεργοποιεί το σύστημα αξιών και τα αισθητικά ιδεώδη του ερωτευμένου: στον έρωτα ενεργοποιούνται η ομοφιλία και η ηθική.

Κατά τους Meltzer και Williams (1988) όπως αναφέρονται στον Kernberg (1995) η αγάπη του νηπίου για τη μαμά του βιώνεται μέσω της **εξιδανίκευσης** της επιφάνειας του σώματός της και της ενδοβολής της μητρικής αγάπης η οποία παρομοίως εκφράζεται διαμέσου της εξιδανίκευσης του σώματος του παιδιού της. Και στα δύο φύλα η εξιδανίκευση της σωματικής επιφάνειας του ερωτικού αντικειμένου είναι ενδεικτικό της διαθεσιμότητας (αφύπνισης) των πολύ πρώιμων εσωτερικευμένων αντικειμενοτρόπων σχέσεων (Kernberg 1995). Είναι ακριβώς μέσω αυτής της εξιδανίκευσης στον έρωτα που

θα αναδυθούν οι πρωιμότητες αισθήσεις του παιδιού σε ότι αφορά την ομορφιά (το ιδανικό του «κάλλους»). Κατά τον Wisdom (1970) όπως αναφέρεται στον Kernberg (1995) η εξιδανίκευση στον έρωτα συνιστά την ουδετεροποίηση των κακών πλευρών του αντικειμένου μέσω επανορθωτικών διαδικασιών. Κατά την Chasseguet-Smirgel όπως αναφέρεται στον Kernberg (1995) στον έρωτα λαμβάνει χώρα μια προβολή του ιδεώδους Εγώ του υποκειμένου επί του εξιδανικευμένου ερωτικού αντικειμένου και ταυτόχρονα μια επίρρωση του ναρκισσιστικού εαυτού (του υποκειμένου) μέσω της σεξουαλικής ικανοποίησης που εκφράζει το αντικείμενο. Προοδευτικά η αρχική εξιδανίκευση του σώματος του άλλου αλλά και η μεθύτερη (ωριμότερη) εξιδανίκευση του όλου αντικειμένου δίνει τη θέση της στην εξιδανίκευση ενός συστήματος αξιών σχετικά με τον έρωτα γενικότερα (εξιδανίκευση ηθικών, πολιτιστικών και αισθητικών αξιών, **ταύτιση** με τις αξίες του αγαπώμενου). Πρόκειται για μια εξέλιξη η οποία εγγυάται την ικανότητα για ρομαντικό έρωτα και αγάπη. Αυτές οι προοδευτικές μεταβολές αντανακλούν και την οιδιπόδεια προβληματική: οι υπερεγωτικές απαγορεύσεις οδηγούν προοδευτικά σε αιχμηρές αμυντικές διχοτομήσεις ανάμεσα στην ερωτική (σεξουαλική επιθυμία) και τον ανυψωμένο, υπερεξιδανικευμένο, μετουσιωμένο έρωτα. Εντούτοις η εξέλιξη τέτοιων εξιδανικεύσεων μπορεί να αυξάνει εκ νέου τη σύνδεση ανάμεσα στην ερωτική επιθυμία και τη ρομαντική αγάπη για το ίδιο πρόσωπο, γεγονός που αντανακλά το ξεπέραςμα των οιδιποδείων συγκρούσεων.

Ο Wisdom διαφοροποίησε ανάμεσα στη εξιδανίκευση κατά την σχιζοπαρanoiδή και την εξιδανίκευση στην καταθλιπτική θέση: πρόκειται για τη διαφορά της εξιδανίκευσης ανάμεσα στους οριακούς και τους νευρωτικούς ασθενείς. Ο Balint (1948) όπως αναφέρεται στον Kernberg (1995) είναι σύμφωνος με τον Freud στο ότι η εξιδανίκευση δεν είναι απόλυτα απαραίτητη για μια καλή ερωτική σχέση. Και οι δύο υποστηρίζουν ότι σε πολλές περιπτώσεις η εξιδανίκευση δε βοηθά, μάλιστα παρεμποδίζει την ανάπτυξη ενός ικανοποιητικού τύπου ερωτικού δεσμού.

Φαίνεται ότι η επίθεση του μωρού εναντίον της μητέρας (διχοτόμηση του μητρικού αντικειμένου) απευθύνεται πρωτίστως εναντίον του εσωτερικού του μητρικού σώματος ενώ κρατάει την εξιδανίκευση για το εξωτερικό του. Η επιθυμία του παιδιού (φαντασία) να εισβάλει βίαια μέσα στο σώμα της μαμάς αφορά σε μια έκφραση επιθετικότητας, αλλά και φθόνου της εξωτερικής της εμφάνισης και της ικανότητάς της να δίνει ζωή και αγάπη. Μέσω προβλητικών διαδικασιών το παιδί βιώνει ως απειλητικό το εσωτερικό του μητρικού σώματος. Αντίθετα, η εξιδανίκευση της επιφάνειας του μητρικού σώματος συνιστά μια άμυνα ενάντια στην απειλητική εχθρότητα η οποία σοβεί κάτω απ' αυτήν την επιφάνεια. Μέσω ενδοβολής και πρωτογενούς ταυτίσεως με τη μαμά, το νήπιο εξιδανικεύει αυτό το ίδιο του το σώμα.

Οι Chasseguet-Smirgel (1986) όπως αναφέρονται στον Kernberg (1995) αναφέρεθηκαν στις αρχαϊκές πλευρές του **οιδιποδείου συμπλέγματος**: φαντασιακή καταστροφή του εσωτερικού του μητρικού σώματος, του πατρικού πέους, των μωρών του μαμαπιά, και μετατροπή του εσωτερικού της μαμάς σε μια κοιλότητα χωρίς όρια και σύνορα. Κατ' αυτούς η εξιδανίκευση του γυναικείου σώματος από τους άντρες εγγράφεται στην εξιδανίκευση της επιφάνειας του γυναικείου σώματος και πηγάζει απάντην. Αντιστοίχως η απαρχές των ασυνείδητων ανδρικών φόβων που συνδέονται με τον κόλπο (τη μήτρα) και το εσωτερικό του γυναικείου κορμιού εγγράφεται στις πρώιμες σχέσεις με τη μητέρα. Στους ομοφιλόφιλους άντρες η εξιδανίκευση μερών του σώματος των ομόφυλων συντρόφων τους εγγράφεται-επίσης-στην εξιδανίκευση του μητρικού σώματος. Στις γυναίκες η εξιδανίκευση μερών του ανδρικού σώματος αρχικά είναι λιγότερο έντονη αλλά αυξάνεται διαμέσου της ικανοποίησης των σεξουαλικών σχέσεων μ'έναν άντρα ο οποίος ασυνείδητα αναπαριστά τον **οιδιπόδειο πατέρα** καθώς της επιβεβαιώνει την ομορφιά και την αξία του σώματός της απελευθερώνοντας έτσι τη σεξουαλικότητά της από την **πρώιμη παιδική αναστολή**.

Η ερωτική επιθυμία έχει τις ρίζες της στην ευχαρίστηση μιας ασυνείδητης ενεργοποίησης των πολύμορφα διαστροφικών φαντασιών του υποκειμένου με τα γονεϊκά αντικείμενα. Το σώμα του αγαπώμενου καθίσταται μια «γεωγραφία» από προσωπικά νοήματα. Οι πρώιμες (φαντασιακές) πολύμορφα διαστροφικές σχέσεις του παιδιού με τους γονείς συγχωνεύονται μετατρέπονται και εκφράζονται ως θαυμασμός για τις σωματικές πλευρές του αγαπώμενου. Η πρώιμη διαστροφικότητα του παιδιού προς τους γονείς του εκφράζεται με τις «διαστροφικές» σεξουαλικές συμπεριφορές του ως ενήλιξη: στοματικός έρωτας, πρωκτικός, επιδειξιομανία, ηδονοβλεψία, σαδομαζοχιστικά παιχνίδια κ.λ.π. Οι μητρικές υπηρεσίες και φροντίδες των σωματικών αναγκών του παιδιού ενεργοποιούν τον ερωτισμό της σωματικής επιφάνειας του τελευταίου, αλλά μέσω προβολής (εξ'αντανάκλασης), αφυπνίζουν τον ερωτισμό και των σωματικών επιφανειών της μαμάς. Η πολύμορφη διαστροφική ποιότητα της ερωτικής επιθυμίας αντανάκλα τις (αρχέγονες) πηγές της στα πρώιμα εξελικτικά στάδια του παιδιού.

Η γυναίκα που ερωτεύεται έναν άντρα ξυπνάει ερωτικά από τις πιο απόκρυφες εκφάνσεις της σωματικής του «γεωγραφίας»: αν αυτός ο έρωτας «εξατμιστεί» θα χαθεί και όλο το ενδιαφέρον και η εξιδανίκευση του σώματός της. Αντίστοιχα οι άνδρες «νάρκισσοι» μπορεί να δείχνουν την εντύπωση ότι σύντομα χάνουν το ενδιαφέρον τους για τα κορμιά (σωματικές-σαρκικές εκφάνσεις) των γυναικών εκείνων που στο παρελθόν εξιδανίκευαν. Εντούτοις με τη βοήθεια της ψυχανάλυσης καταφέρνουν ενδεχομένως να συντηρούν το ενδιαφέρον τους γι αυτές εάν επιλυθεί η ασυνείδητη η καταστροφή των εσωτερικευμένων σχέσεων που σχετίζεται με τη βαθειά ζήλεια τους για το άλλο φύλο. Γενικά τόσο για τους άντρες όσο και για τις γυναίκες είναι-μεταξύ άλλων- το ξεπέραςμα του **φόβου** και της **ζήλειας για το άλλο φύλο** που μπορεί να οδηγήσει στο (λυτρωτικό) ξεπέραςμα των απαγορεύσεων της σεξουαλικότητας.

Κάποιες μορφές **πρωτογενών σεξουαλικών αναστολών** (έλλειψη ενεργοποίησης/σβήσιμο του ερωτισμού της σωματικής επιφάνειας) μπορεί να οφείλονται σε αποθέματα έντονης **επιθετικότητας** του υποκειμένου παράλληλα με την έλλειψη επαρκούς σωματικής διεγερσιμότητας έτσι ώστε το άτομο να μη μπορεί ν'αναπτύσσει τις απαραίτητες ερωτικές διεργασίες εξιδανίκευσης του σώματος του άλλου.

Η δευτερογενής (πιο εξελιγμένη) **απόθηση της σεξουαλικής διέγερσης** είναι συνδεδεμένη με την (μεθύτερη) υπερεγωτική λειτουργία και τις οιδιπόδειες απαγορεύσεις. Αυτές οι αναστολές είναι λιγότερο σοβαρές και έχουν καλύτερη πρόγνωση στη θεραπεία.

Ένα άλλο χαρακτηριστικό της ερωτικής επιθυμίας είναι το **«ερωτικό παιχνίδι»** («σου κάθομαι, δε σου κάθομαι » κ.λ.π): το υποκείμενο γυρεύει ένα ερωτικό αντικείμενο το οποίο «παίζει» μαζί του (δείχνει διαθέσιμο και ταυτόχρονα «τραβιέται»). Αυτό έχει να κάνει με την επιθυμία υπέρβασης του «απαγορευμένου» που βιώνεται ως ανήθικο ή «αμαρτωλό».

Το σεξουαλικό αντικείμενο κατά βάθος είναι ένα **απαγορευμένο οιδιπόδειο αντικείμενο** και η ερωτική πράξη μια συμβολική επανάληψη και ξεπέραςμα (υπερνίκηση) της **πρωταρχικής σκηνής**.

Το σεξουαλικό παιχνίδι είναι συνήθως επιδειξιμανιακό (προκλητικό) με σαδιστικές καταβολές: πρόκειται για την επιθυμία του υποκειμένου να διεγείρει αλλά ταυτόχρονα να «τη σκάσει» από το αντικείμενο του πόθου (σύνδρομο της «κοκινোসκουφίτσας» ή cock teaser αγγλιστί ή allumeur-allumeuse γαλλιστί.). Παρομοίως το ηδονοβλεπτικό παιχνίδι έχει σαδιστικές καταβολές: πρόκειται για την σαδιστική (με το «ζόρι») εισβολή επί ενός αντικειμένου το οποίο δεν επιθυμεί (τραβιέται,δεν «κάθεται»).

Όπως και οι άλλες διαστροφές, η **επιδειξιμανιακή διαστροφή** είναι μια τυπική ανδρική απόκλιση. Από την άλλη μεριά η **επιδειξιμανιακή συμπεριφορά** είναι συχνότερα συνδεδεμένη με τον γυναικείο χαρακτήρα. Ερμηνεύεται συχνά σαν ένας εξ'αντιδράσεως αμυντικός μηχανισμός (reaction formation) στο **φθόνο του πέους**. Μπορεί ακόμα να πρόκειται για μια εξ'αποστάσεως έκκληση για σεξουαλική επιβεβαίωση κατά τη φάση αλλαγής του αντικειμένου στο κορίτσι (πέραςμα από το πρώτο από το πρώτο αντικείμενο αγάπης τη μητέρα στην επένδυση του πατέρα). Η αγάπη και αποδοχή του μικρού κοριτσιού- και της γυναικότητάς- του από τον πατέρα επιβεβαιώνει τη γυναικεία της ταυτότητα και αποδοχή του εαυτού της απ'αυτήν την ίδια (Ross 1990,όπως αναφέρεται στον Kernberg 1995).

Η γυναίκα στον έρωτα «παίζει» δηλαδή είναι προκλητική αλλά ταυτόχρονα τραβιέται: αυτό συνιστά ένα ισχυρότατο αφροδισιακό για τους άντρες. Η αίσθηση των αντρών ότι το αντικείμενο του πόθου τους «τους παίζει» προξενεί σ'αυτούς επιθετικότητα η οποία επιτείνει την επιθυμία τους να εισβάλουν στο γυναικείο σώμα. Πρόκειται για την επιθυμία των ανδρών να κυριαρχήσουν πάνω στη γυναίκα και να υπερπηδήσουν τα αναχώματα που χωρίζουν την αληθινή από την ψεύτικη ντροπή της. Η επιθυμία της ταπεινώσης του αντικειμένου περιλαμβάνει ένα μεγαλύτερο βαθμό επιθετικότητας εκ μέρους του υποκειμένου.

Η ηδονοβλεπτική συνιστώσα όταν αφορά τις σεξουαλικές περιπτώξεις ενός ζεύγους συμπίπτει με την επιθυμία του υποκειμένου να διακόψει βίαια την **προταρχική σκηνή**. Πρόκειται για τη συμπύκνωση της επιθυμίας του υποκειμένου να διακόψει βίαια την ιδιωτικότητα του οιδιπόδειου ζεύγους και να εκδικηθεί την «ανάφτρα» (που παίζει...) μαμά. Είναι ένας θρίαμβος επί του οιδιπόδειου ζεύγους.

Η ερωτική επιθυμία παλινδρομεί ανάμεσα στην επιθυμία για μυστικότητα, ιδιωτικότητα και αποκλειστικότητα από τη μια και στην επιθυμία, από την άλλη, να μετακινηθεί κάποιος από αυτήν τη σεξουαλική σταθερότητα προς μια ασυνέχεια (να αποστασιοποιηθεί).

Αντίθετα από την πεποίθηση ότι είναι οι γυναίκες αυτές οι οποίες που επιθυμούν να περιφρουρήσουν μυστικότητα και αποκλειστικότητα ενώ οι άνδρες ζητούν διαλείμματα από τον έρωτα η κλινική εμπειρία φέρνει στο προσκήνιο πολλούς άντρες των οποίων οι εξαρτητικές τους ανάγκες ματαιώνονται από την αίσθηση που έχουν ότι οι γυναίκες τους είναι συναισθηματικά αφοσιωμένες στα παιδιά και τα μωρά τους έτσι ώστε να χάνουν το σεξουαλικό τους ενδιαφέρον για τους άντρες τους.

Ας σημειωθεί ότι αυτές οι **ασυνέχειες στη σεξουαλική ζωή** του ζεύγους τόσο εκ μέρους των αντρών όσο και εκ μέρους των γυναικών ακόμα και μέσα σε ερωτικές σχέσης αληθινής αγάπης συνιστούν σημαντικά «αντίβαρα» στην κατάσταση της οικειότητας, της αποκλειστικότητας και της συγχωνευτικής πλευράς του έρωτα.

Η έλλειψη αυτής της «ασυνέχειας» στη σεξουαλική ζωή του ζεύγους θα οδηγούσε στο να γίνει η σεξουαλικότητα ένα με την καθημερινότητα κάτι που θα οδηγούσε σε συσσώρευση επιθετικότητας και ενός συγχωνευτικού αισθήματος απειλητικού για την όλη δυναμική και τη βιωσιμότητα της σχέσης. Αυτό ακριβώς δόθηκε από τον Ιάπωνα σκηνοθέτη Nagisa Oshima στην ταινία «In the Realm of the senses» (1976). Η ταινία δείχνει τον προοδευτικό εκφυλισμό της σχέσης δύο εραστών προς μια αχαλίνωση επιθετικότητας καθώς αυτοί αναλώνονται και «καταβροχθίζοντα» μέσα στις σεξουαλικές τους περιπτώξεις διακόπτοντας την επαφή τους με τον εξωτερικό κόσμο.

Η αμφιθυμία στον έρωτα (πολύμορφα διαστροφικές, πρωτίστως σαδομαζοχιστικές πλευρές του) αντανακλάται προεξαρχόντως στην **τριαδικοποίηση** του έρωτα. Στην ερωτική επιθυμία και πράξη υφέρπουν ασυνείδητες και συνειδητές φαντασίες τριγωνικών περιπτώσεων και με τους δύο συντρόφους (αντίθετου φύλου) του οιδιπόδειου ζεύγους σαν εκδίκηση στον ομόφυλο αντίζηλο γονιό (επιθυμία του υποκειμένου να ριχτεί στο κρεβάτι του γονεϊκού ζεύγους για να του κλέψει το γονιό που ποθεί ερωτικά). Έτσι ο πόθος του ερωτευμένου να αποτελεί θριαμβευτικά το μοναδικό (préfééré) και αποκλειστικό αντικείμενο πόθου του συντρόφου του (αποκλεισμός του τρίτου) συμπυκνώνει μια άμυνα σ' αυτήν ακριβώς την επιθυμία τριαδικοποίησης.

Το μικρό αγοράκι συνειδητοποιεί η στάση της μαμάς του απέναντί του δεν είναι η ίδια όταν είναι παρών ο πατέρας του (Paulina Kernberg, όπως αναφέρεται στον Kernberg 1995) οπότε αφήνει το αγοράκι της για να επιστρέψει στο μπαμπά και να γίνει (πάλι) η σεξουαλική του σύντροφος. Πρόκειται εδώ για μια ασυνέχεια στη σχέση τους, μια ψυχική αλλαγή (μεταβολή) της μαμάς απέναντί του : είναι αλλιώς όταν είναι μόνη της με το αγοράκι (μαμά και γιός διεγείρονται και ερεθίζονται αμφοτέρωτα μέσα από την παροχή των μητρικών φροντίδων) και διαφορετική με την παρουσία του μπαμπά. Κατά τους Braunschweig και Fain όπως αναφέρονται στον Kernberg (1995) όταν η μαμά αποσύρεται στον μπαμπά το αγοράκι **ταυτίζεται** με την ερωτική διέγερση που προκύπτει από τη συγχωνευτικότητα της σχέσης τους αλλά και με την ερωτική διέγερση των δύο γονιών μπαίνοντας στη σεξουαλική θέση ενός εκάστου: του μπαμπά αλλά και της μαμάς. Αυτή η ταύτιση με τη σεξουαλικότητα και τον ερωτικό ρόλο αμφοτέρων των γονιών συνιστά το υπόβαθρο της **ψυχικής αμφισεξουαλικότητας** και συντείνει στη συγκρότηση τριγωνικού περιεχομένου (ασυνείδητη φαντασία). Οι Braunschweig και Fain (1971, 1975) όπως αναφέρονται στον Kernberg (1995) κάνουν λόγο για μια ψυχολογική αμφισεξουαλικότητα προερχόμενη από την ασυνείδητη ταύτιση του νηπίου και του μικρού παιδιού και με τους δύο γονείς. Αυτό το ασυνείδητο αμφισεξουαλικό δυναμικό στη συνέχεια ελέγχεται από τη φύση της αλληλεπίδρασης του παιδιού με τη μαμά του.

Κλινικό παράδειγμα: Ένας (αναγκαστικός) ομοφυλόφιλος ασθενής σε ανάλυση μου έλεγε προσφάτως ότι ποτέ δεν αισθάνθηκε έλξη από γυναίκα. Του απάντησα «Εκτός από τότε που βλέπατε το στήθος της μαμάς σας (μου είχε μιλήσει γι αυτό παλαιότερα). Μου απάντησε ότι δε θυμόταν αυτή η θέαση να του είχε προξενήσει ερωτικά αισθήματα. Στη συνέχεια της συζήτησης μου μίλησε για μια στενή του φίλη η οποία

φαίνεται ότι τον έβλεπε ερωτικά. Ο ασθενής μετέδωσε ότι δε μοιραζόταν το ίδιο αίσθημα. Προσέθεσε ότι οι γυναίκες που τον θέλουν του δημιουργούν το άγχος ότι έχει μια υποχρέωση να κάνει κάτι γι αυτές. Μάλιστα αισθανόταν σχεδόν φόβο στο ενδεχόμενο να είναι (και) ετερόφυλος. Φαίνεται ότι το ποιόν της σχέσης με τη μαμά του καθόρισε σ' αυτόν εν πολλοίς την ομοφυλόφιλη επιλογή αντικειμένου (ή συντέινε σ' αυτήν). Ο ομοφυλόφιλος προσανατολισμός του (σεξουαλική ταυτότητα) χρειάζεται να διερευνηθεί πρωτίστως μέσα στα πολύ πρώιμα στάδια αυτής της σχέσης.

Κατά τους Braunschweig και Fain όπως αναφέρονται στον Kernberg (1995) οι **φροντίδες** της μαμάς προς το βρέφος και το μικρό παιδί καθώς και οι εκφράσεις χαράς της από την ερωτική διέγερση του μωρού μέσα από αυτές τις υπηρεσίες της προξενούν στην σωματική επιφάνεια του μωρού της ερωτισμό που αργότερα θα γίνει ερωτική επιθυμία. Και για το αγοράκι και για το κοριτσάκι η πρώτη αυτή ερωτική εμπειρία με τη μαμά προκαλεί το δυναμικό για σεξουαλική διέγερση. Εντούτοις η διαφορετική στάση της μαμάς απέναντι στο αγοράκι σε σχέση με το κοριτσάκι συνεισφέρει στην διαφορετική οργάνωση της σεξουαλικής τους ταυτότητας και της ερωτικής τους διεγερσιμότητας : αυτή είναι συνεχής για το αγόρι (επειδή ενισχύεται από τη σχέση της μαμάς μαζί του) ανεσταλαμμένη στο κορίτσι (επειδή η μαμά του σιωπηλά « απορρίπτει» τη σεξουαλικότητά του).

Το αγοράκι ματαιώνεται (πλήγμα στο ναρκισσισμό του) όταν η μαμά του αποσύρεται και πηγαίνει στο μπαμπά. Αυτό συντέινει στη γένεση της αντιπαλότητας του με τον πατέρα κάτι που συντέινει στην απαρχή και την εγκατάσταση του θετικού οιδιπόδειου στα αγόρια. Μια άλλη συνέπεια αυτής της ματαιώσης του αγοριού όταν απορρίπτεται από τη μαμά είναι η ανάδυση επιθετικότητας εναντίον της η οποία ενισχύεται από την οιδιπόδεια επιθετικότητα του αγοριού.

Η προσήκουσα (συνεπαγόμενη) λογοκρισία του πόθου του για τη μαμά γεννά αυνανιστικές φαντασίες και πρακτικές γεμάτες σεξουαλικό ερεθισμό. Οι πρώιμες συμβιωτικές φαντασίες περιλαμβάνουν τον πόθο να υποκαταστήσει το μπαμπά, να γίνει αυτό το ίδιο το πέος του και το αντικείμενο του πόθου της μαμάς του.

Γενικά η προοιδιπόδεια σχέση του αγοριού με τη μαμά καθορίζει εξ' αρχής για αυτήν ένα συγκεκριμένο σεξουαλικό προσανατολισμό προς το παιδί της: αυτό διεγείρει τη σεξουαλική του συνειδητότητα και τη **ναρκισσιστική επένδυση** του πέους του. Εδώ ενέχει ο κίνδυνος για το αγόρι-στην περίπτωση που υπάρχει υπερβολική ικανοποίηση των ναρκισσιστικών αναγκών του από τη μαμά-να γιγαντώνεται η φαντασία μέσα του ότι το μικρό του πέος την ικανοποιεί απόλυτα έτσι ώστε να **απαρνείται** (διαψεύδει) τη διαφορά του δικού του πέους από το δυνατό πέος του μπαμπά. Μια τέτοια **ναρκισσιστική καθήλωση** μπορεί στη συνέχεια να καθορίσει στον άντρα την τάση για ένα είδος παιδικόμορφου σεξουαλικού αποπλανητικού παιχνιδιού προς τις γυναίκες χωρίς ταύτιση με τη **διεισδυτική δύναμη** του πατρικού πέους.

Τέτοιες ναρκισσιστικές καθηλώσεις στο αγόρι ευνοούνται από εκείνες τις μητέρες οι οποίες στη συμπεριφορά τους επαναστατούν ενάντια στην κυριαρχία του πατρικού πέους και του «πατρικού νόμου» γενικότερα. Εδώ υφέρπει μια συμπαιγνία ανάμεσα σ' αυτά τα «αιώνια μικρά παιδιά» (Don Juans) και τις αποπλανητικές μαμάδες οι οποίες χρησιμοποιούν την επανάσταση του «Don Juan» απέναντι στον πατρικό «νόμο και τάξη» για να εκφράσουν τη δική τους αντιπαλότητα και εξέγερση απέναντι στον πατέρα. Κατά τους Chasseguet-Smirgel (1974) όπως αναφέρονται στον Kernberg (1995) η φαντασία του μικρού αγοριού σχετικά με τη φαλλική μητέρα συνιστά μια αμυντική (διάψευση) του να νοσηματοδοτήσει τα γεννητικά όργανα της γυναίκας ως προϊόν ευνουχισμού αλλά και μια άμυνα απέναντι στη συνειδητότητα ότι ο γυναικείος κόλπος (αν υπήρχε..) θα αντιλαμβανόταν τα μικρά γεννητικά του όργανα τελείως ανεπαρκή.

Το κοριτσάκι ματαιώνεται πολύ λιγότερο από το αγοράκι από την ασυνέχεια στη σχέση του με τη μαμά (όταν η τελευταία «τραβιέται» προς το μπαμπά). Στο μικρό κορίτσι η ασυνείδητη απόρριψη εκ μέρους της μαμάς του της σεξουαλικής της διεγερσιμότητας -την οποία αυτή η ίδια μαμά θα απολάμβανε ελεύθερα στη σχέση της με ένα αγοράκι- αναστέλλει προοδευτικά τη συνειδητότητα του κοριτσιού ως προς την σεξουαλικότητα του κόλπου και της μήτρας του: συνειδητοποιεί λιγότερο (από το αγοράκι) τις γενετήσιες ορμές της.

Τω όντι, ενώ το ερωτικό παιχνίδι της μαμάς με το μικρό της **αγοράκι** συνιστά ένα χαρακτηριστικό της ανδρικής σεξουαλικότητας και συνεισφέρει στην ερωτική και σεξουαλική ικανότητα του αγοριού, η υποδόρια απόρριψη του σεξουαλικού ερεθισμού του **κοριτσιού** της συνεισφέρει στην αναστολή της σεξουαλικότητάς του. Ακόμα και οι μητέρες που επενδύουν **ναρκισσιστικά** στο κοριτσάκι τους αυτός ο ναρκισσισμός έχει μάλλον προοιτιπώδεια παρά γενετήσια χαρακτηριστικά (εκτός αν πρόκειται για μαμάδες με ισχυρές ομοφιλικές τάσεις). Στην περίπτωση που η μαμά υποτιμά εαυτόν σαν **γυναίκα** θα υποτιμήσει το ίδιο και την κόρη της: η αυτοεκτίμηση της μαμάς θα επηρεάσει άμεσα την αυτοεκτίμηση της κόρης. Οι άλυτες συγκρούσεις της μαμάς σχετικά με τη δική της σεξουαλικότητα και ο θαυμασμός που μπορεί να τρέφει για το πέος του μικρού της αγοριού θα καθορίσουν στο κοριτσάκι το **φθόνο του πέους** και την προσήκουσα αδερφική ζήλεια. Ο φθόνος του πέους αφορά σε μια μετάθεση της προοιτιπώδειας επιθετικότητας και του φθόνου επί του πέους.

Το κοριτσάκι διαθέτει μια σιωπηλή κατανόηση της «υποδόριας» (κρυμμένης) φύσης της σεξουαλικότητάς της. Καλώς εχόντων των πραγμάτων ταυτίζεται με τη μητέρα (και τον ερωτισμό της): είναι μέσω αυτής της ταύτισης που θα λαχταρήσει το μπαμπά και θα ταυτιστεί όπως και το αγοράκι και με τους δύο γονείς (αμφοτέρων των φύλων) του οιδιπώδειου ζεύγους μπαίνοντας σε αμφοτέρους τους σεξουαλικούς ρόλους

Η αρχική (συγχωνευτική) σχέση του κοριτσιού με το ομόφυλο αντικείμενο (μαμά) το αίσθημα της **γυναικότητας** είναι καλύτερα εγκατεστημένο στις γυναίκες απ'ότι η **αρρενωπότητα** στους άντρες. Οι άντρες λόγω της αρχικής συμβιοτικής σχέσης με τη μαμά (ετερόφυλο αντικείμενο) είναι πιο ευάλωτοι στην αμφιφυλοφιλία και πιο επιρρεπείς ν'αναπτύξουν κάποια διαστροφή (Stoller 1974, όπως αναφέρεται στον Kernberg 1995).

Είναι η αλλαγή του αντικειμένου στο κορίτσι (από τη μαμά στο μπαμπά) που καθορίζει την ικανότητά της να αναπτύσσει σχέσεις βάθους με τον αγαπημένο-εντούτοις απόμακρο- πατέρα. Ζει με την κρυφή ελπίδα ότι εκείνος θα την αποδεχτεί και θα απελευθερωθεί στην έκφραση της γενετήσιας σεξουαλικότητάς της. Είναι αυτή ακριβώς η ανάπτυξη η οποία καλλιεργεί την ικανότητα του κοριτσιού να δεσμεύεται συναισθηματικά σε μια αντικειμενοτρόπο σχέση. Το μικρό κορίτσι χρειάζεται να αλλάξει το πρώτο ερωτικό της αντικείμενο, να περάσει από τη μαμά στο μπαμπά. Διατρέχει νωρίς και μόνη της την ψυχοσεξουαλική της ανάπτυξη από την προοιδιπόδεια στην οιδιπόδεια φάση. Με αυτήν την έννοια ίσως γι αυτούς τους λόγους η ικανότητα της γυναίκας για δέσμευση στη σεξουαλική της ζωή ξεκινάει νωρίτερα και είναι ισχυρότερη από του άνδρα. Δύνανται να δεσμεύονται με έναν άνδρα ο οποίος προθυμοποιείται να εξασφαλίσει γι αυτές ολοκληρωμένη γενετήσια (σεξουαλική) και **πατρική** σχέση. Επιπροσθέτως η σταθερότητά τους ενισχύεται και από το νοιάξιμο και τη σταθερότητα της φροντίδας για τα μικρά τους καθώς και από μετουσιωμένες υπερερωτικές αξίες (Blum 1976 όπως αναφέρεται στον Kernberg 1995). Οι άνδρες τείνουν να ψάχνουν για την **ιδεώδη μαμά** και είναι πιο επιρρεπείς να επανενεργοποιούν προοιδιπόδειους και οιδιπόδειους φόβους και συγκρούσεις στις σχέσεις τους με τις γυναίκες: αυτό τους κάνει ν'αποφεύγουν δεσμεύσεις σε βάθος. Οι άντρες (κλινική εμπειρία) δείχνουν να τύπνται όταν αποφασίζουν να τελειώσουν τη σχέση τους με μια γυναίκα: αυτό έχει να κάνει με τις ενοχές τους λόγω της **επιθετικότητας προς τη μαμά** τους (η οποία ενεργοποιείται στις σχέσεις τους με τις γυναίκες). Οι γυναίκες αντίθετα, συνήθως νοιώθουν ελεύθερες να αφήσουν έναν άντρα αν γνωρίζουν ότι δεν τον αγαπούν.

Οι Chasseguet-Smirgel (1970), Braunschweig and Fain (1971), Jones (1935), Klein (1945), Horney (1967) όπως αναφέρονται στον Kernberg (1995) κάνουν λόγο για την διεγερσιμότητα του κόλπου του μικρού κοριτσιού και γενικότερα τη γυναικεία σεξουαλικότητα. Γράφουν σχετικά με τις πρώιμες κολπικές αυνανιστικές δραστηριότητες των μικρών κοριτσιών και τη στενή σύνδεση ανάμεσα στη κλειτοριδική και κολπική διεγερσιμότητα.

Ενώ η σεξουαλική διέγερση πηγάζει από την προοιδιπόδεια σχέση μητέρας-νηπίου εντούτοις αποκορυφώνεται κατά την οιδιπόδεια φάση της ψυχοσεξουαλικής εξέλιξης.

Ο Freud (1905) υποστήριξε ότι το μικρό παιδί φτάνει να ελέγχει τόσο τη σεξουαλικότητά του απέναντι στο γονιό του αντίθετου φύλου όσο και την έντονη αμφιθυμία του απέναντι στον ομόφυλο γονιό. Οι ασυνείδητες επιθυμίες πατροκτονίας και μητροκτονίας για τον ομόφυλο γονιό συνιστούν σχετίζονται με τις αιμομικτικές επιθυμίες για τον ετερόφυλο γονιό οι οποίες συνοδεύονται από ασυνείδητες απειλητικές φαντασίες επικείμενης τιμωρίας. Πρόκειται για την έννοια του θετικού οιδιποδείου συμπλέγματος. Στην περίπτωση του αρνητικού οιδιποδείου συμπλέγματος το υποκείμενο βιώνει σεξουαλική αγάπη για τον ομόφυλο γονιό και εχθρότητα προς τον ετερόφυλο.

Στα πλαίσια του αρνητικού οιδιπόδειου το **αγόρι** έχει ερωτικές (ομόφυλες) βλέψεις προς τον πατέρα του. Η προβληματική εδώ είναι : τον έχω (δηλαδή δεν είμαι ακόμα ο πατέρας μου, δεν είμαι σαν τον πατέρα μου) . Πρόκειται για την επιλογή του πατέρα ως αντικειμένου λιβιδινικών επενδύσεων : αυτό που το αγόρι θα ήθελε να έχει. Στο μέτρο που έχουν αρχίσει να λειτουργούν οι απαγορεύσεις (Υπερεγώ, προβληματική συγκρούσεων μεταξύ επιθυμίας και απαγορεύσεων) οι καθηλώσεις της επιθυμίας του για αυτόν απαλώνονται. Εκείνος παύει να γίνεται αυτό που το αγόρι θέλει να αποκτήσει: τότε αποτραβεί , αποσύρει τις επενδύσεις που είχε πάνω στο αντικείμενο «πατέρας». Αφήνει, εγκαταλείπει αυτό που επιθυμεί(προβληματική πένθους) αφού απαγορεύονται οι επιθυμίες (Υπερερωτικός κίνδυνος). Μετά την απώλεια του αντικειμένου ως σεξουαλικού αντικειμένου (αντικείμενο επιθυμίας) αρχίζουν ενεργητικές κινήσεις ταύτισης, δηλαδή γίνονται όμοιος μαζί του. Είναι η ταύτιση του αγοριού με τον πατέρα, αυτό που θα ήθελε να είναι : το αρνητικό οιδιπόδειο έχει ξεπεραστεί. Η προβληματική λοιπόν αλλάζει μέσω των κινήσεων ταύτισης : Από αυτό που το αγόρι θα ήθελε να έχει (σεξουαλικό αντικείμενο) σε αυτό που θα ήθελε να είναι. Αυτό επισυμβαίνει μέσω αποσεξουαλικοποίησης και μετουσίωσης των λιβιδινικών τάσεων (οι μετουσιωμένες ενορμήσεις είναι ενορμήσεις ανεσταλμένες ως προς τον σκοπό τους). Η ταύτιση τροποποιεί την ασυνείδητη σχέση του αγοριού με το αντικείμενο: το «εχω το αντικείμενο» γίνεται «είμαι σαν το αντικείμενο». Αρχικά το αγόρι επιθυμεί το αντικείμενο «πατέρας» και μέσω μιας προβληματικής συγκρούσεων (λειτουργία του Υπερεγώ) αφήνει αυτό που επιθυμεί και ταυτίζεται μαζί του (ταύτιση με τον γονέα του ίδιου φύλου). Η ταύτιση είναι απόρροια συγκρούσεων ανάμεσα στην επιθυμία του υποκειμένου για το αντικείμενο και την απολιβιδινοποίηση του. Τότε η σεξουαλική επιλογή του αντικειμένου «πατέρας» παλινδρομεί και είναι η ταύτιση η οποία παίρνει τη θέση της . Αν το αγόρι έχει ερωτικές επιθυμίες για τον πατέρα του (ομόφυλες) και ξαφνικά αρχίζει κίνηση ταύτισης τότε γίνεται όμοιος με τον πατέρα, οπότε, αφού γίνεται όπως ο πατέρας του δεν χρειάζεται να τον έχει: τον φέρει μέσα του (εσωτερίκευση), εκείνος παύει να είναι αυτό που το αγόρι θέλει να αποκτήσει.

Στο θετικό οιδιπόδειο το μικρό αγόρι ενδιαφέρεται ιδιαίτερα για τον πατέρα του. Θα ήθελε να γίνει και να είναι σαν και αυτόν, να πάρει τη θέση του για να σχετιστεί με τη μητέρα : πρόκειται για την αντιπαλότητα με τον πατέρα (αμφιθυμία). Η ενεργητική αυτή προδιάθεση του αγοριού για να πετύχει λιβιδινική ικανοποίηση (να συνουσιασθεί με το αντικείμενο επιθυμίας που είναι η μητέρα) προσκρούει σε κυρώσεις : πρόκειται για το φόβο πραγματοποίησης του ευνουχισμού (φόβος τιμωρίας, άγχος ευνουχισμού). Είναι ο υπερερωτικός κίνδυνος εξ αιτίας της απαγορευμένης αιμομικτικής επιθυμίας. Αυτό σημαίνει ότι το Υπερεγώ έχει ήδη αρχίσει να συγκροτείται, έχει λειτουργήσει η απαγόρευση μέσω εσωτερίκευσης του πατρικού νόμου στο αγόρι (ταύτιση) . Μια λύση (λύσις του οιδιπόδειου) προκειμένου το αγόρι να μη χάσει το πέος του, να μην τιμωρηθεί από τον πατρικό νόμο, είναι να γίνει αυτό το ίδιο ο νόμος, να ταυτιστεί μαζί του, να αποσεξουαλικοποιήσει τον πατέρα. Γίνεται μέσω ταύτισεως με τον πατέρα το ίδιο το αγόρι ο νόμος αντί να χρειάζεται να έχει το νόμο. Καθώς γίνεται ο νόμος ενεργοποιείται ο μηχανισμός της απόθησης (στο ασυνείδητο) της απαγορευμένης αιμομικτικής επιθυμίας. Αν η μητέρα του αγοριού είναι πολύ «επάνω» του (υπερπαρούσα, υπερπληρούσα, υπερδιεγείρουσα, υπερπροστατευτική), δε θα το αφήσει να την αποχωριστεί. Στο αγόρι το πρώτο ερωτικό αντικείμενο είναι η μητέρα. Αυτή πρέπει να αφήσει το αγόρι να φύγει από κοντά της , να μην το κρατήσει δικό της. Πρέπει να το διώξει από κοντά της, ώστε να μπορέσει να την αποχωριστεί. Όταν η μητέρα είναι υπερπαρούσα στο αγόρι και ο πατέρας αδύναμος τότε δεν μπαίνει

ανάμεσα τους, ώστε να ταυτιστεί μαζί του το αγόρι. Αν ο πατέρας δεν είναι δυναμικά παρών το αγόρι δεν μπορεί να ταυτιστεί μαζί του ώστε να γίνει άντρας. Είναι σημαντικό ο πατέρας να είναι ισχυρός, ώστε να μπαίνει ενδιάμεσα στο αγόρι και τη μητέρα του ώστε να μπορεί να λάβει χώρα η ταύτιση με τον πατέρα (ταύτιση με τον γονέα του ίδιου φύλου). Για να ωριμάσει σεξουαλικά το αγόρι πρέπει να εγκαταλείψει και να αλλάξει το πρωτογενές αντικείμενο : να αποεπενδύσει από τη μητέρα - γυναίκα και να επενδύσει σε άλλη γυναίκα. Είναι ο φόβος της απώλειας του πέους (άγχος ευνουχισμού) ο οποίος κάνει το αγόρι να βρει άλλο αντικείμενο, πέραν του αιμομικτικού, διαφορετικά θα έμενε εκεί. Προκειμένου να χάσει το πέος του εξ αιτίας της αιμομικτικής επιθυμίας (πατέρας – τιμωρός « τι πας να κάνεις εκεί;») αφήνει τη μάνα του και ψάχνει να βρει άλλη γυναίκα. Το ερωτικό αντικείμενο για τον άνδρα είναι του ίδιου φύλου με το πρωτογενές αντικείμενο από το οποίο αποεπενδύει (μητέρα). Με ποια εφόδια θα το πετύχει αυτό; Πώς θα καταφέρει να βρει άλλο κορίτσι πέραν της μητέρας; Θα το πετύχει μέσω αυτών των εφοδίων που θα πάρει από τον πατέρα του (διεργασία ταύτισης). Θα πάρει στοιχεία από τον πατέρα του έτσι ώστε-μολονότι φοβάται- να μπορέσει να βρει άλλη γυναίκα και να κοινωνικοποιηθεί. Στο αγόρι η αποεπένδυση από τη μητέρα – γυναίκα (πρωτογενές αντικείμενο) δίνει ώση σε μια προϊούσα φορά. Αυτή η απόσταση δεν είναι απλή διαδικασία, και προϋποθέτει :

α) η μητέρα να το επιτρέπει.

β) ο πατέρας να παρέμβει , να μπει ανάμεσά τους και «ξεκολλώντας» τους να δημιουργήσει τον κατάλληλο χώρο για να μπει άλλη γυναίκα.

Όταν ο πατέρας είναι περισσότερο ισχυρός από όσο χρειάζεται , δηλαδή όταν είναι καθυποταστων (άγχος ευνουχισμού στο αποκορύφωμα του), τότε το αγόρι παραλύει από το φόβο του για τον πατέρα. Υποτάσσεται στον πατέρα του μαζοχιστικά και δέχεται να του κάνει ότι και στη μητέρα του. Εδώ το αγόρι δεν έρχεται σε σύγκρουση με τον πατέρα, αλλά υποτάσσεται (παραδίδεται) σε αυτόν. Πρόκειται για συγκυρίες οι οποίες μπορεί να οδηγούν στην οιδιπόδεια ομοφυλοφιλία . Είναι μια ομοφυλόφιλη επένδυση μέσω ταύτισης με τη μητέρα. Εδώ η επιλογή αντικειμένου είναι ο πατέρας («αυτό που επιθυμώ να έχω»: δεν πρόκειται για ταύτιση με τον πατέρα, δηλ. «αυτό που επιθυμώ να είμαι»). Το αγόρι παίρνει έτσι τη θέση της μητέρας, υπό την πίεση του άγχους ευνουχισμού. Όταν το αγόρι εξομοιώνεται με τη μητέρα μου τότε δεν βρίσκεται αντιμέτωπος με την απαγόρευση « να μην κοιμηθείς με τη μητέρα σου».

Η ανεπαρκής μαμά (μη «επαγρυπνούσα», μη «ονειροπολούσα») δεν μπορεί να τροφοδοτήσει επαρκώς το αγόρι με αναπαραστάσεις, οπότε είναι σα να το απορρίπτει. Τότε το αγόρι δεν μπορεί να επεξεργαστεί τις δυσκολίες του δεν μπορεί να συμβολοποιήσει το άγχος ευνουχισμού, δε μπορεί να κάνει αφαίρεση του άγχους. Αυτό μπορεί να συμβαίνει όταν η μαμά δε «γονιμοποιεί» ψυχικά το αγόρι (ανεπαρκής μητέρα). το (υπερερωτικό) άγχος ευνουχισμού του γιού της εξαιτίας της αιμομικτικής επιθυμίας του δεν μπαίνει τότε στο συμβολικό, στο αναπαραστατικό : το αγόρι κάτω απ'αυτές τις συνθήκες το φοβάται ως πραγματικό, διέπεται από διαρκή πραγματική αγωνία «απώλειας» των γεννητικών του οργάνων. σε αυτήν την περίπτωση το άγχος ευνουχισμού είναι τέτοιου βαθμού (πραγματικών διαστάσεων) ώστε να μην επιτρέπει στο αγόρι τη σύγκρουση με τον πατέρα. Για να αποφύγει το (πραγματικό) άγχος ευνουχισμού το αγόρι μπορεί να υποτάσσεται στην ομοφυλοφιλία (« μπαμπά μπες μέσα μου και άσε μου το πέος μου»).

Η μαμά που δεν τροφοδοτεί αναπαραστατικά το αγόρι της (δεν το γονιμοποιεί) ώστε να εσωτερικεύσει και να μεγαλώσει , δεν ευχαριστεί το παιδί της. Το αγόρι τότε δεν παίρνει από τη μητέρα ευχαρίστηση. Μπορεί κάτω απ'αυτές τις στερητικές συνθήκες να κατευθύνεται στον πατέρα. Πρόκειται για καταφυγή στο πατρικό

αντικείμενο (ελλείπει μητρικού αντικειμένου), ώστε να μπορέσει να πάρει από τον πατέρα αυτό που δεν πήρε από τη μητέρα, δηλαδή ευχαρίστηση. Εδώ ο πατέρας δεν είναι αντικείμενο από το οποίο το αγόρι θα πάρει, θα επιλέξει (ταύτηση) το ρόλο της πατρικής λειτουργίας, αλλά ομοφυλόφιλο αντικείμενο στο οποίο θα «κολλήσει» για να ευχαριστηθεί. Επενύει στον πατέρα λιβιδινικά (σεξουαλικοποίηση του πατέρα). Ιδού ο πατέρας ως ομόφυλη επιλογή αντικειμένου (λιβιδινική ικανοποίηση). Αντίθετα, όταν η μητέρα είναι επαρκής, τροφοδοτεί το αγόρι με αναπαραστάσεις (το «γονιμοποιεί»). Σε αυτήν την περίπτωση η συνάντηση του παιδιού με τον πατέρα γίνεται με προϋπόθεση επαρκούς εσωτερίκευσης του άγχους ευνουχισμού. Το αγόρι θα συγκρουστεί με τον πατέρα σαν ίσος προς ίσον , θα επιλέξει τα ανδρικά πατρικά στοιχεία και θα πορευτεί αυτόνομα (λύσις του οιδιπόδειου).

Στην περίπτωση του **κοριτσιού**, το πρωτογενές αντικείμενο (μητέρα) είναι ομόφυλο: το πρώτο αντικείμενο αγάπης (λιβιδινικών επενδύσεων) είναι ομόφυλο στην περίπτωση του κοριτσιού. Κατά την πρώτη αυτή φάση (προοιδιπόδεια) θα πρέπει η μητέρα να του επιτρέψει να έρθει κοντά της , για να ταυτιστεί μαζί της, να έχει γυναικεία ταυτότητα. Το υποκείμενο χρειάζεται το αντικείμενο να το στηρίζει ώστε να ταυτιστεί. Στη φάση αυτή το μικρό κορίτσι θυμώνει με τη μητέρα του, επειδή το έκανε χωρίς πέος και την περιφρονεί, επειδή και η ίδια η μητέρα είναι χωρίς πέος, είναι «ευνουχισμένη». Το κορίτσι σε αυτή την περίοδο κατέχει στη φαντασία του, ένα πέος (ψευδαισθητικό πέος) με το οποίο, φαντασιακά, ικανοποιεί τη μαμά του, οπότε αντίζηλος είναι ο πατέρας του (αρνητικό οιδιπόδειο). Η καθήλωση σε αυτήν τη φάση οδηγεί στη γυναικεία ομοφυλοφιλία (επιθυμώ να έχω τη μητέρα: μητέρα ως αντικείμενο επιλογής). Στην πρώτη αυτή φάση της ψυχοσεξουαλικής εξέλιξης το κοριτσάκι μη έχοντας πέος αισθάνεται μειονεκτικά και υποφέρει από ένα ισχυρό ναρκισσιστικό πλήγμα επειδή δεν έχει πέος: πρόκειται για το **άγχος ευνουχισμού** στα κορίτσια. Θυμώνει με τη μητέρα της και την περιφρονεί, οπότε στρέφεται προς τον πατέρα της. Αποεπενδύει από τη μητέρα της ως πρωτογενές αντικείμενο (εγκατάλειψή της ως ερωτικό αντικείμενο που σημαίνει διαδικασία πένθους) και πάει προς τον πατέρα με εφόδια τα στοιχεία που έχει ενδοβάλει από την ταύτιση με τη μητέρα της (είναι σαν και αυτήν). Αποπειράται να αναπληρώσει το πέος - το οποίο τώρα πια δεν διαψεύδει ότι της λείπει- με ένα παιδί που θα της κάνει ο πατέρας. Πρόκειται για τη δεύτερη φάση στη γυναικεία ψυχοσεξουαλική εξέλιξη που ονομάζουμε **αλλαγή αντικειμένου**. Καλώς εχόντως των πραγμάτων η στροφή του κοριτσιού προς τον πατέρα δεν κινητοποιείται μόνον από την απογοήτευση του από τη μητέρα αλλά και από **ταυτισιακές διαδικασίες** μαζί της. Η απαρχή αυτής της επιθυμίας όπου το κορίτσι υποκαθιστά το πέος κατά την εξίσωση **παιδί = πέος** σηματοδοτεί την έναρξη του γυναικείου οιδιπόδειου ψυχοσυμπλέγματος οπότε η μητέρα γίνεται αντίζηλος (θετικό οιδιπόδειο). Κατά την φάση της «αλλαγής του αντικειμένου» το κορίτσι μπαίνει στον παθητικό σεξουαλικό ρόλο σε σχέση με το αντικείμενο αγάπης (φαντασίες παθητικές προς τον πατέρα). Εδώ η παλαιότερη (ναρκισσιστική)-ενεργητική επιθυμία του κοριτσιού να έχει έναν φαλλό αντικαθίσταται από την αντικειμενοτρόπο παθητική επιθυμία της να «ευνουχιστεί» από τον πατέρα μέσω ενός βιασμού απ'αυτόν μέσω του οποίου θα προκύψει ένα παιδί. Έχουμε τότε αλλαγή της ενεργητικής θέσης σε παθητική οπότε συντελείται παράλληλα και αλλαγή της ερωγόνου ζώνης: η κλειτορίδα (αρσενική σεξουαλικότητα) δίνει τη θέση της στον κόλπο (θηλυκή σεξουαλικότητα). Πρόκειται για τη διαδικασία αλλαγής του οργάνου: από την κλειτορίδα στον κόλπο. Ας σημειωθεί ότι το μικρό κοριτσάκι, μέχρι τα τέσσερα περίπου, πιστεύει ότι το μοναδικό σεξουαλικό όργανο είναι το αρσενικό, δηλαδή το πέος (η κλειτορίδα είναι το ανάλογο του πέους στο κορίτσι). Έτσι το κορίτσι

αρχικά αγνοεί τον κόλπο του και δεν τον ανακαλύπτει παρά μόνο στην εφηβεία, δηλαδή κατά τη γενετήσια οργάνωση της γυναικείας σεξουαλικότητας. Μέχρι την εφηβεία ο κόλπος του κοριτσιού δεν είναι η έδρα καμίας αισθαντικότητας. Εντούτοις οι Barnett (1966), Galenson και Roiphe (1977) όπως αναφέρονται στον Kernberg (1995) κάνουν λόγο για **πρώιμη κολπική συνειδητότητα** στο μικρό κορίτσι η οποία όμως στη συνέχεια απωθείται.

Στη συνέχεια το κορίτσι θα χρειαστεί να αποσεξουαλικοποιήσει τον πάτερα, δηλαδή να τον αφήσει ως ερωτικό αντικείμενο (διαδικασία πένθους, προϋπόθεση της ταύτισης) και να πάει σε άλλον άντρα. Έτσι η γυναικεία ψυχοσεξουαλική εξέλιξη περιλαμβάνει δύο αποεπενδύσεις διαφορετικού φύλου: η πρώτη αφορά στην αποεπένδυση του πρωτογενούς ομόφυλου αντικειμένου, της μητέρας, ενώ η δεύτερη αφορά στην αποεπένδυση του ετερόφυλου (αιμομικτικού) αντικειμένου, του πατέρα. Καλώς εχόντων των πραγμάτων το κορίτσι κατά την ψυχοσεξουαλική του εξέλιξη από τη γυναίκα (μαμά) πρέπει να φτάσει στον άντρα (μπαμπά). Έτσι τα πράγματα είναι πολύπλοκα στα κορίτσια. Η γυναικεία σεξουαλικότητα έχει μακρύ δρόμο (για αυτό και η γυναικεία ψυχρότητα απαντάται συχνότερα από την αντρική ανικανότητα).

Η φροϋδική θεωρία του οιδιποδείου συμπλέγματος συνιστά και μια εξήγηση και για τη **μεταβιβαστική αγάπη** στη ψυχαναλυτική διαδικασία. Πρόκειται για τον ισχυρότατο δεσμό του αναλυτή βιωμένο ως ένα αντικείμενο ιδεώδες, μη διαθέσιμο, απαγορευμένο. Ο Freud (1910, 1915) είχε εντυπωσιαστεί από την ένταση και τη βιαιότητα της μεταβίβασης.

Κατά τον Bergmann (1982) όπως αναφέρεται στον Kernberg (1995) ο Freud ουδέποτε διατύπωσε μια θεωρία που να διαφοροποιεί τη μεταβιβαστική αγάπη από την ερωτική.

Ο Freud συμπέρανε ότι η **ασυνείδητη αναζήτηση του οιδιποδείου αντικειμένου** συνιστά μέρος όλων των φυσιολογικών ερωτικών σχέσεων και εξασφαλίζει το υπόβαθρο του πόθου αλλά και της εξιδανίκευσης του ερωτικού αντικειμένου: η οιδιπόδεια λαχτάρα συνιστά το ασυνείδητο περιεχόμενο κάθε ερωτικής επιθυμίας. Κατά τον Bergmann (1987) όπως αναφέρεται στον Kernberg (1995) η ερωτική σχέση είναι η αναζήτηση του χαμένου οιδιποδείου αντικειμένου και η επιθυμία αποκατάστασης του **οιδιποδείου τραύματος** μέσω της σχέσης με το νέο αντικείμενο. Εν τέλει είναι η αναζήτηση μιας **συμβιωτικής συγχώνευσης** η οποία σοβεί κάτω από την οιδιπόδεια λαχτάρα. Ο Bak (1973) όπως αναφέρεται στον Kernberg (1995) υπογραμμίζει τη σχέση που υπάρχει ανάμεσα στην ερωτική συνθήκη και αυτήν του **πένθους**: η κατάσταση του ερωτευμένου προϋποθέτει τον αποχωρισμό του παιδιού από τη μαμά καθώς και μεθύτερους αποχωρισμούς και απώλειες σημαντικών αντικειμένων.

Εν κατακλείδι: Η ώριμη ερωτική σχέση χαρακτηρίζεται από την ικανότητα του υποκειμένου να διατρέχει το πένθος και να ενδιαφέρεται για τον άλλο (νοιάξιμο).

Ο Josselyn (1971) όπως αναφέρεται στον Kernberg 1995 υποστήριξε ότι οι γονείς που στερούν τα παιδιά τους από ευκαιρίες να πενθούν την απώλεια αγαπώμενων αντικειμένων συνεισφέρουν μ' αυτόν τον τρόπο στην ατροφία της ικανότητάς τους ν' αγαπούν.

Ο May (1969) όπως αναφέρεται στον Kernberg (1995) υπογράμμισε τη «φροντίδα» ως μια προϋπόθεση του ώριμου έρωτα. Το να φροντίζεις το άλλο είναι ένδειξη αναγνώρισής του και της δυνατότητας ταύτισης του υποκειμένου με τη χαρά και τον πόνο του άλλου. Είναι δείγμα της δυνατότητας του υποκειμένου να νοιώθει ενοχές και ευσπλαχνία για την ετερότητα. Ο τρόπος που ο May ορίζει τη «φροντίδα» για τον αγαπώμενο θυμίζει τον ορισμό του Winnicott για το νοιάξιμο (ενδιαφέρον) του άλλου. Ο May προσθέτει επίσης την παρουσία της **λύπης** στον έρωτα.

Ο Balint (1948) όπως αναφέρεται στον Kernberg (1995) υπογραμμίζει έναν ειδικό τρόπο ταύτισης στον έρωτα: πρόκειται για την **γενετήσια ταύτιση** κατά την οποία τα ενδιαφέροντα, οι επιθυμίες, τα συναισθήματα και οι αδυναμίες του αγαπώμενου μας αγγίζουν με τον ίδιο τρόπο σα να ήταν δικά μας. Προσθέτει ότι η γενετήσια ταύτιση είναι μια συγχώνευση (μείξη) της γενετήσιας ευχαρίστησης με προγενετήσια (προοιδιπόδεια) τρυφερότητα. Ο May (1969) προσθέτει ότι η γενετήσια ταύτιση δε σημαίνει την απώλεια της ταυτότητας του υποκειμένου.

Κατά τις περιπτώξεις το υποκείμενο και αντικείμενο ταυτίζονται ασυνείδητα με τον **οργασμό** των σεξουαλικών τους συντρόφων. Στην περίπτωση ετεροφυλοφιλικών περιπτώσεων αυτή η ταύτιση σημαίνει μια μετουσιωμένη έκφραση των -προοιδιπόδειων και οιδιπόδειων – ετεροφιλικών και ομοφιλοφιλικών συνιστωσών της σεξουαλικής ταυτότητας του υποκειμένου. Είναι η ταύτιση του υποκειμένου τόσο με το δικό του σεξουαλικό ρόλο όσο και με αυτόν του αντικειμένου κατά τον οργασμό ένδειξη της ικανότητας των εραστών να μπαίνει ό ένας μέσα στον άλλο και να γίνονται ένα, τόσο ψυχικά-συναισθηματικά όσο και σωματικά. Σε αντιδιαστολή με την αρχαϊκή (προοιδιπόδεια) συγχώνευση εαυτού και αντικειμένου κατά τη συμβιοτική φάση της ψυχοσεξουαλικής εξέλιξης (Mahler 1968), η συγχώνευση στην εμπειρία του οργασμού είναι βασισμένη στην ταυτόχρονη διατήρηση της ατομικότητας ενός εκάστου εκ των συνουσιαζομένων (ώριμες σεξουαλικές ταυτίσεις).

Ο Lichtenstein (1970) όπως αναφέρεται στον Kernberg (1995) υποστήριξε πως η ικανότητα του υποκειμένου για οργάνωση σταθερών αντικειμενοτρόπων σχέσεων δεν σημαίνει κατ' ανάγκην και την **οργασμική ικανότητα** (γενετήσια πρωτοκαθεδρία). Προσθέτει ότι η σεξουαλικότητα είναι η ο βασικότερος δρόμος του υποκειμένου ώστε να βιώσει την πραγματικότητα της ύπαρξής του.

Η ώριμη σεξουαλική αγάπη ενεργοποιείται μέσω παλινδρομικής έλξης του Εγώ προς την εγκατάσταση μιας *συγχώνευσης* με το αγαπώμενο αντικείμενο. Αυτό είναι μια-έστω προσωρινή-αποκατάσταση της επιθυμίας του υποκειμένου για μια **συμβιωτική ενοποίηση** με τη μητέρα μέσω μιας ιδεώδους σχέσης μαζί της. Η ώριμη ερωτική σχέση αφορά στην ικανότητα του ατόμου να συνάπτει μια μύχια σχέση με ένα διαφοροποιημένο (μη Εγώ), ολοκληρωμένο (όλο) αντικείμενο.

Η απαρτίωση των μερικών αντικειμένων σε ενοποιημένα εσωτερικευμένα αντικείμενα λαμβάνει χώρα προς το τέλος του σταδίου «αποχωρισμός-εξατομίκευση» (κατά Mahler 1995, 1963, όπως αναφέρεται στον Kernberg 1995), και σηματοδοτεί την απαρχή της εγκατάστασης της σταθερότητας του αντικειμένου και της οιδιπόδειας φάσης. Η Mahler υποστηρίζει ότι η ικανότητα του υποκειμένου για αγάπη προϋποθέτει μια φυσιολογικά βιωμένη εμπειρία συμβιωτικής φάσης και αυτής του αποχωρισμού-εξατομίκευσης.

Ο ώριμος έρωτας χαρακτηρίζεται απ' αυτό το οποίο ο Winnicott (1955, 1963) όπως αναφέρεται στον Kernberg (1995) ονόμασε **ικανότητα για νοιάξιμο** (ενδιαφέρον για τον άλλο): προϋποθέτει την συγχώνευση (μείξη) της επιθετικότητας με την αγάπη. Το αίσθημα της **τρυφερότητας** είναι μια έκφραση της ικανότητας νοιαξίματος για το ερωτικό αντικείμενο. Μέσω της τρυφερότητας το υποκείμενο εκφράζει έρωτα για τον άλλο και αυτό είναι ένα μετουσιωμένο (επανορθωτικό) αποτέλεσμα αμυντικών μηχανισμών (reactions formations) κατά της επιθετικότητας. Προϋποθέτει τη μείξη της αγάπης με το μίσος, άλλως ειπείν την απαρτίωση της **αμφιθυμίας** η οποία είναι απαραίτητη για την οργάνωση ώριμων ερωτικών δεσμών (συγχώνευση σεξουαλικών και επιθετικών διεγέρσεων).

Εν κατακλείδι: η σχέση με το όλο αντικείμενο σημαίνει την ενεργοποίηση του ενδιαφέροντος, της ενοχής και ανάγκης επανόρθωσης (τύψεις).

Η ώριμη σεξουαλική σχέση περιλαμβάνει και συννευρέσεις όπου ο σύντροφος χρησιμοποιείται ως **πραγματικό σεξουαλικό αντικείμενο**: η σεξουαλική διέγερση μπορεί να φτάνει στο αποκορύφωμά της όταν οι εραστές χρησιμοποιούν ο ένας τον άλλο αμιγώς σεξουαλικά. Η εγκατάσταση αντικειμενοτρόπων σχέσεων βάθους απελευθερώνει πρωτογενή επιθετικότητα στη σχέση καθώς ενεργοποιούνται και στους δύο συντρόφους απωθημένες παθογενείς αντικειμενοτρόπες σχέσεις από την βρεφική και την παιδική ηλικία.

Καί στα δύο φύλα το **σεξουαλικό πάθος** ενεργοποιείται από τους οιδιπόδειους πόθους, την ανάγκη υπέρβασης των οιδιπόδειων απαγορεύσεων και την ικανοποίηση της περιέργειας σχετικά με τις «μυστηριώδεις» σχέσεις μεταξύ των γονιών. Κατά τον Kernberg (1995) το ερωτικό πάθος συνιστά μάλλον ένα μόνιμο χαρακτηριστικό των ερωτικών σχέσεων παρά μια αρχική η προσωρινή έκφραση της ρομαντικής εξιδανίκευσης της εφηβείας και της πρώτης νεότητας.

Το **πάθος** είναι η συγκινησιακή κατάσταση (ισχυρή κινητήρια δύναμη) που εκφράζει το ξεπέρασμα των ορίων του εαυτού και τη συμβιωτική **συγχώνευση** με τον άλλο (εντούτοις με ταυτόχρονη διατήρηση του αισθήματος ενός ξεχωριστού εαυτού). Αυτό συνιστά μια κεντρική **αντίφαση** στο ερωτικό πάθος: από τη μια τα στενά όρια εαυτού και η αδιαφιλονίκητη συνειδητότητα της ξεχωριστής ύπαρξης από τον άλλο και από την άλλη η υπέρβαση, η αίσθηση ότι υποκείμενο και αντικείμενο του πόθου γίνονται ένα. Βασική προϋπόθεση του ξεπεράσματος των ορίων του εαυτού είναι η ενσυναίσθηση και η συνειδητότητα (αναγνώριση) της ύπαρξης ενός ψυχολογικού πεδίου (ετερότητα) έξω από τα σύνορα του εαυτού.

Ο ερωτευμένος παραμένει στα όρια εαυτού ενώ ταυτόχρονα τα υπερβαίνει προς μια **ταύτιση** με το αντικείμενο του πόθου : πρόκειται για μια ερεθιστική, συγκινητική και οδυνηρή συνθήκη στον έρωτα. Από την άλλη μεριά ο αγαπώμενος παρουσιάζεται ταυτόχρονα ως ένα κορμί που μπορείς να διεισδύσεις μέσα αλλά ως μια συνείδηση στην οποία δε μπορείς να εισβάλεις. Με αυτήν την έννοια ο έρωτας τελικά είναι η αποκάλυψη της ελευθερίας (αυτονομίας) του άλλου.

Το ξεχωριστό της ύπαρξής μας οδηγεί στη μοναξιά και προκαλεί τη λαχτάρα για τον άλλο και στον φόβο της ευθραυστότητας των σχέσεων. Αντίθετα η υπέρβαση στον έρωτα δημιουργεί ένα **απαράμιλλο** αίσθημα ενότητας με το σύμπαν (εφηβικός ρομαντισμός), ένα αίσθημα διάρκειας και νέας δημιουργίας. Θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι προϋπόθεση για την υπέρβαση στον έρωτα είναι η μοναξιά.

Επειδή η υπέρβαση των ορίων του περιγράμματος εαυτού ενέχει τον κίνδυνο της **απώλειας του εαυτού** (διάλυση των ορίων εαυτού και αντικειμένου που επισυμβαίνει στην ψύχωση) με συνέπεια την απελευθέρωση μιας απειλητικής επιθετικότητας, το ερωτικά παθιασμένο υποκείμενο μπορεί να εμφορείται από το φόβο μιας **ψυχωτικής παλινδρόμησης**.

Η **δέσμευση** για συνέχεια μέσα στο μέλλον (όρκοι αιώνιας αγάπης) σημαίνουν μια υπέρβαση των χρονικών ορίων του εαυτού ένδειξη ότι το αντικείμενο αγάπης ως ιδεώδες δίνει νόημα ζωής στο υποκείμενο. Το πάθος αποκορυφώνεται στην εμπειρία του **οργασμού** που χαρακτηρίζεται από μια προσωρινή εγκατάλειψη των ορίων (περιγράμματος, χρονικών κ.λ.π.) του εαυτού ή μάλλον από μια διεύρυνση των ορίων εαυτού. Εντούτοις το ερωτικό πάθος δεν περιορίζεται στην οργασμική σεξουαλική εμπειρία (η οποία όταν υπάρχει πάθος είναι κορυφαία). Το ερωτικό πάθος περιλαμβάνει εκτός από τη στιγμιαία ταύτιση με τον ερωτικό σύντροφο-μια υπέρβαση από την εμπειρία του εαυτού στην **φαντασιακή ένωση των οιδιπόδειων γονέων**. Ο οργασμός ως έκφραση του πάθους μπορεί επίσης ν'αναπαριστά συμβολικά την εμπειρία του θανάτου: είναι μια κατάσταση όπου το υποκείμενο επιχειρεί να συγκρατήσει την συνειδητότητα εαυτού την ίδια στιγμή που διατρέχεται και διέπεται παθητικά από μια αποδοχή καταγιγιστικών νευροφυτικών εκφορτίσεων, έκστασης και διεγερσιμότητας.

Ούτως ή άλλως η εμπειρία **συγχώνευσης** με τον άλλο σημαίνει (ασυνείδητα) τη βίαια εισβολή (πρωτογενής επιθετικότητα) στο επικίνδυνο εσωτερικό του σώματος του άλλου (το σώμα της μητέρας). Είναι μια επικίνδυνη περιπέτεια που προϋποθέτει κάποια εμπιστοσύνη (αντί για δυσπιστία και φόβο) και παραδίδει τον εαυτό στον άλλο κατά την αναζήτηση αυτής της εκστατικής μέθεξης η οποία πάντα απειλείται από το άγνωστο. Επιπροσθέτως, μολονότι επιθυμητή, η ένωση με τον ιδεώδη άλλο προϋποθέτει μια γενναία ικανότητα «παράδοσης» του εαυτού: ο εαυτός εγκαταλείπεται στο όνομα της σχέσης με τον άλλον. Αυτό το αμάγαμα με ένα άλλο ανθρώπινο πλάσμα έχει πάντα τα ρίσκα του. Εντούτοις η ένωση αυτή περιλαμβάνει μια βασική ελπίδα αυτήν ενός «δούναι και λαβείν» αγάπης που επιβεβαιώνει το υποκείμενο ως προς τα αποθέματα καλοσύνης του σε αντίθεση με τυχόν ενοχικά συναισθήματα και φόβο (κίνδυνος) λόγω της εχθρότητάς του προς τον αγαπώμενο.

Η κατάσταση του ερωτευμένου αντιπροσωπεύει επίσης μια διαδικασία **πένθους** (αποχωρισμός): έχει να κάνει με το μέγλωμα, με την αυτονόμηση του υποκειμένου, με την εμπειρία της εγκατάλειψης των παιδικών αντικειμένων αγάπης.

Βασική προϋπόθεση για τη δημιουργία αντικειμενοτρόπων σχέσεων είναι το προηγούμενο «διαζύγιο» με τα παιδικά αντικείμενα αγάπης: τότε και μόνον τότε μπορεί να δημιουργείται ενδοψυχικά ένας χώρος κατάλληλος (λειτουργικός) για να χωρέσει το καινούργιο αντικείμενο.

Η **δυναμική του ερωτικού ζεύγους** σημαίνει, μεταξύ άλλων, τη ρήξη της υποταγής (απώλεια) ενός ανήκειν στις ομάδες –ασυνείδητα φιλομόφιλες-της λανθάνουσας περιόδου και της πρώτης εφηβείας.

Το ανήκειν σε αυτές τις νεανικές ομάδες προσέφερε στο υποκείμενο αμοφτέρων των φύλων -πριν αποκτήσει την εμπειρία της ερωτικής συμβίωσης-μια αμυντική προστασία ενάντια στις οιδιπόδειες απαγορεύσεις, στις αντρικές ομάδες μέσω της (πρωκτικής προελεύσεως) υποτίμησης της σεξουαλικότητας και των γυναικών ενώ στις γυναικείες ομάδες μέσω της άρνησης των κοριτσιών για σεξουαλικές εμπειρίες

6.Η ΠΑΘΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟΤΡΟΠΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ

Αφορά στην αδυναμία του υποκειμένου να κάνει σταθερές και πλήρως ικανοποιητικές σχέσεις με ένα αντικείμενο (συνήθως του αντίθετου φύλου). Αυτό μπορεί να οφείλεται στον **παθολογικό ναρκισσισμό** και στη αδυναμία για την επίλυση **οιδιπόδειων συγκρούσεων** λόγω ελλιπούς γενετήσιας ταύτισης με τον ομόφυλο γονιό.

6.1Η παθολογία προερχόμενη από οιδιπόδειες συγκρούσεις

Διαφέρει στα δύο φύλα. Στις γυναίκες άλλτες οιδιπόδειες συγκρούσεις συνήθως οδηγούν σε **μαζοχισμό** (ενισχύεται και από την υπευθυνότητα για τα παιδιά της) : επίμονο «κόλλημα» σε άνδρες που δεν τις ικανοποιούν (μη διαθέσιμοι), ανικανότητα να απολαύσουν ή να διατηρήσουν τη σχέση μ'έναν άντρα που θα ήταν διαθέσιμος και διατεθειμένος να τις ικανοποιεί πλήρως.

Η συνήθης «αφοσιωμένη γυναίκα» δε βιώνει το ιδεώδες Εγώ και τη μητρικές φροντίδες και ενδιαφέρον (νοιάξιμο) για τους άλλους ως μαζοχισμό (Blum 1976) όπως αναφέρεται στον Kernberg (1995). Η συμμόρφωσή της προς το «ιδεώδες» μπορεί να συνιστά ένα αμυντικό ανιστάθμισμα (αντίβαρο) ενάντια στις ενοχές της επειδή πήρε τη θέση της οιδιπόδειας μάνας. Αν στην εξέλιξη της σχέσης με τον άντρα της αυτός σταματήσει να εξαρτάται από εκείνη επειδή εξελίχθηκαν κοινωνικά και οικονομικά έτσι ώστε να μην απαιτείται πια η «θυσία της» τότε οι ασυνείδητες (οιδιπόδειες) τύψεις της δε θα μπορούν να αντισταθμίζονται. Τότε μπορεί ασυνείδητα να χρειάζεται να καταστρέψει τη σχέση είτε λόγω των τύψεών της είτε/και λόγω του άλυτου φθόνου του πέους (εκφράζεται με μνησικακία απέναντι στην αντρική επιτυχία).

Οι προοιδιπόδεις και οιδιπόδεις συγκρούσεις οδηγούν στο **φθόνο του πέους** (θυμός για τους άντρες). Η στοματική της **ζήλεια** για την προοιδιπόδεια μαμά μετατοπίζεται στον εξιδανικευμένο μπαμπά και το πέος του.

Και οι άντρες μπορεί να δένονται με γυναίκες που δεν τους ικανοποιούν αλλά συνήθως είναι (και αισθάνονται) πιο ελεύθεροι να διαλύουν τις σχέσεις τους με αυτές. Οι άλυτες οιδιπόδεις συγκρούσεις τους προξενούν φόβο και ανασφάλεια ως προς τις γυναίκες και μπορούν να αντιδρούν με εχθρότητα απέναντί τους (**μισογυνισμός** ο οποίος συμπεκνώνει προοιδιπόδεια εχθρότητα και τύψεις απέναντι στη μαμά). Συνήθως πρόκειται συγκρούσεις προοιδιπόδεις μαζί με οιδιπόδεις. Η προοιδιπόδεια εχθρότητα και η ζήλεια των αντρών για τη μαμά τους καθορίζει συναισθήματα κατωτερότητας απέναντι σε εξιδανικευμένες γυναίκες.

Η αποτυχία του άντρα στη δουλειά μπορεί να κλονίσει την πηγή της ναρκισσιστικής του επιβεβαίωσης η οποία προηγουμένως τον προστάτευε από την (οιδιπόδεια) ανασφάλεια απέναντι στις γυναίκες και τις παθολογικές αντιπαλότητες με τους άντρες. Αυτό μπορεί να οδηγήσει σε παλινδρόμηση προς σεξουαλικές αναστολές και συγκρουσιακή εξάρτηση από τη γυναίκα του. Στη Δύση η κοινωνική, πολιτιστική και επαγγελματική εξέλιξη των γυναικών κλονίζει την παραδοσιακή προστασία των αντρών απέναντι στην οιδιπόδεια ανασφάλεια αλλά και τους φόβους και ζήλεια του για τις γυναίκες. Αυτή η αλλαγή φέρνει αντιμέτωπους και τους δύο συμμετέχοντες στη σχέση με την ενεργοποίηση φθόνου, ζήλειας και μνησικακίας οι οποίες αυξάνουν απειλητικά τις επιθετικές συνιστώσες στον έρωτα. Αυτό αποδίδεται έξοχα και δραματικά στη ταινία του Eric Romer “My night at Maude’s” (1969).

6.2 Η παθολογία του ναρκισσισμού

Είναι περίπου η ίδια και για τα δύο φύλα. Προεξάρχουσα εδώ είναι η φροϋδική έννοια της **ενόρμησης του θανάτου**. Κατά τον Freud είναι η ενόρμηση θανάτου (ή καταστροφής) η δύναμη εκείνη που αντιτίθεται στις ενοποιούσες δυνατότητές μας (αποσύνθεση ενοτήτων). Δρα εναντίον των επενδύσεών μας κατά των αντικειμενοτρόπων σχέσεων: αποδόμηση των σχέσεων, αποσύνδεση των δεσμών. Τα πράγματα «κάθονται», δεν υπάρχουν επενδύσεις.

Μιλάμε, επίσης, για ενόρμηση του θανάτου μπρος στις αποδιοργανώσεις των ψυχικών μορφωμάτων όπως τις βλέπουμε σε ορισμένες οριακές οργανώσεις ή ψυχωτικές, ή όπως τις βλέπουμε στη σωματοποίηση (εκφόρτιση σε όργανα του σώματος ενστικτωδών διεγέρσεων με αποτέλεσμα τη βλάβη των οργάνων). Επίσης αποσυνδέσεις, αποεπενδύσεις, αποδεσμεύσεις από την ευχαρίστηση (αφανισμός της επιθυμίας), σβήσιμο των διεγέρσεων (μείωση της ψυχικής διέγερσης).

Ο Freud υποστήριζε ότι οι ενορμήσεις του θανάτου – σε αντιδιαστολή με τις ενορμήσεις της ζωής – είναι βουβές. Πρόκειται για μια δύναμη που δουλεύει σιωπηλά μέσα μας. Υποστήριζε σε όλα τα κείμενα του ότι ο έρωσ (φιλότης) και το νείκος (έρις =ενόρμηση θανάτου) όσο υπάρχει ζωή βρίσκονται πάντα σε διαπλοκή. Πρόκειται για τις ενορμητικές μείξεις (μείξη των δύο ενορμήσεων) οι οποίες παίζουν ένα ρόλο **οργανωτή** μέσα στο ψυχισμό.

Αυτό που συμβαίνει στη φύση π.χ $H_2+O=H_2O$ (νερό), συμβαίνει και στα ψυχικά φαινόμενα : από προσμίξεις ενορμήσεων προκύπτουν καινούρια μορφώματα.

Όσο υπάρχει η ζωή ποτέ δεν βλέπουμε αυτές τις δύο ενορμήσεις αμιγώς, αφού βρίσκονται σε συνεχή αλληλοδιαπλοκή (σύνδεση) δημιουργώντας ένα πεδίο. Την ενόρμηση του θανάτου η οποία δρα σιωπηλά, τη βλέπουμε μόνο a posteriori, εκ του αποτελέσματος. Τα αποτελέσματα των ενορμήσεων του θανάτου είναι προσιτά, έκδηλα. Όταν το υποκείμενο οδηγείται στην καταστροφή (αυτοκαταστροφή), τότε λέμε ότι η επιθετική ενόρμηση οδεύει ανεξέλεγκτη και μόνη της (δεν μειγνύεται με την ενόρμηση της ζωής). Όταν η ενόρμηση του θανάτου στρέφεται (προβάλλεται) προς τα έξω τότε μιλάμε για επιθετική ενόρμηση : βία- καταστροφή του αντικειμένου .

Εν κατακλείδι: Επειδή οι ενορμήσεις του θανάτου ενεργούν σιωπηλά, δεν τις αναγνωρίζουμε παρά μόνο όταν ενεργούν προς τα έξω (ενάντια στον κόσμο και τα άλλα έμβια όντα).

Ο A. Green (1998) έχει μια άλλη διατύπωση της έννοιας της ενόρμησης του θανάτου. Την ονομάζει **αρνητικό ναρκισσισμό**. Ενώ η λιβιδινική ενέργεια επενδύεται είτε στο Εγώ είτε στο αντικείμενο και υπάρχει ένα διαρκές πήγαινε – έλα, στην περίπτωση του αρνητικού ναρκισσισμού ο Green μας λέει ότι η λιβιδινική ενέργεια δεν πάει ούτε στον εαυτό ούτε στο αντικείμενο: υπάρχει αποεπένδυση εαυτού και αντικειμένου, είναι σαν η λιβιδινική ενέργεια να πηγαίνει στο κενό. Πρόκειται για την επένδυση του τίποτα.

Ονομάζουμε πρωτογενή ή **ερωγόνο μαζοχισμό** (δεύτερη θεωρία του Freud, 1924) την πρώτη διαπλοκή, εσωτερικά, της ενόρμησης του θανάτου με την ενόρμηση της ζωής. Αυτό σημαίνει ότι η καταστροφική ενέργεια (ενόρμηση θανάτου-οι εντάσεις) δένεται με τη λιβιδινική ενέργεια (ενόρμηση ζωής- ευχαρίστηση) ώστε να ερωτικοποιείται το κύμα της αυξανόμενης έντασης (της οδύνης). Προκύπτει τότε η σεξουαλικοποίηση (ερωτικοποίηση) της δυσαρέσκειας (του πόνου, της οδύνης).

Ερωγόνο Μαζοχισμός: είναι η διαπλοκή του ευχάριστου με το δυσάρεστο, έτσι ώστε το υποκείμενο να μπορεί πια να κρατά μέσα του και δυσάρεστες ώσεις (εντάσεις) αφού έχουν δεθεί με το ευχάριστο (ευχαρίστηση από τον πόνο). Πρόκειται για την εισαγωγή της δυνατότητας του ψυχικού οργάνου να αντέχει τις εντάσεις, ακόμα και τον πόνο, αντί να τις εκφορτίζει (η εκφόρτιση ως αυτοκαταστροφή και έκφραση της ενόρμησης του θανάτου). Έτσι το ενορμητικό «ξέσπασμα» μπορεί να αναβάλλεται χρονικά μέσω του ερωγόνου μαζοχισμού. Ο ψυχισμός αποκτά την ικανότητα να κρατάει μέσα του (εσωτερική ικανότητα) επίπονες διεγέρσεις (ευχαρίστηση από τον πόνο).

Στην **παθολογία των αντικειμενοτρόπων σχέσεων** (οριακές οργανώσεις, παθολογία του ναρκισσισμού, διαταραχές προσωπικότητας και συμπεριφοράς) χωλαίνει ο πρωτογενής μαζοχισμός: εδώ οι εντάσεις εκφορτίζονται.

Αντίθετα, η διαπλοκή των δύο ενορμητικών τάσεων ανακόπτει τις εξαντλητικές εκφορτίσεις μέσω της διάστασης της αντοχής δηλαδή του «υφίστασθαι». Ανοίγεται έτσι η δυνατότητα της ψευδαισθητικής ικανοποίησης της επιθυμίας.

Ψευδαισθητική ικανοποίηση της επιθυμίας: Δυνατότητα του Εγώ να ικανοποιεί επιθυμίες εσωτερικά , συμβολικά, φαντασιακά (π.χ μέσω του ονείρου), σε αντιδιαστολή με την άμεση επί του πραγματικού ικανοποίηση.

Πρωτογενής μαζοχισμός: «ο φύλακας της ζωής» : πρόκειται για ένα πρωτογενή πυρήνα του Εγώ , μια θεμελίωση του ψυχισμού, ένα εσωτερικό οργανωτικό πόλο. Συνιστά την προστασία του ανθρώπου από την αυτοκαταστροφή στην οποία στοχεύει η ενόρμηση θανάτου. Μέσα από την ερωτικοποίηση του πόνου (ηδονή προερχόμενη από αυτόν) γίνεται ανεκτή η επιβίωση του υποκειμένου στις πιο ακραίες εξωτερικές συνθήκες . Η ευχαρίστηση στον πόνο ανατρέπει την «αρχή της ευχαρίστησης» σύμφωνα με την οποία το υποκείμενο «κρατάει» ότι του είναι ευχάριστο και «φτύνει» το δυσφορικό. Αν δεν ανατρεπόταν η αρχή της ηδονής βθα οδηγούσε το υποκείμενο σε μια κατάσταση νιρβάνα: μηδενισμός των διεγέρσεων, ενορμητικό «σβήσιμο», ενόρμηση του θανάτου. Εδώ ο

μαζοχισμός εμφανίζεται ως προστασία κατά της αυτοκαταστροφής και συντείνει στο ενορμητικό ξύπνημα μέσα από τη διέγερση του πόνου (εκεί που οι ενορμήσεις πάνε να σιγήσουν).

Εν κατακλείδι: ο σκοπός της μείξης (διαπλοκής) των ενορμήσεων είναι η λιβιδινική ενόρμηση να μετριάξει την ενόρμηση θανάτου (οργανωτικός σκοπός). Πρόκειται για την μεταλλακτική αξία της μείξης των δυο ενορμήσεων.

Η **απόμειξη** των δύο ενορμήσεων είναι η αιτία πάσης φύσεως παθολογικών εικόνων, συνεπειών στις αντικειμενοτρόπες σχέσεις:

1. Περιπτώσεις στις οποίες η λιβιδινική ενόρμηση «πηγαίνει» μόνη της : έχουμε τότε μια ακινησία, μια καταστροφή στο πεδίο του έρωτα. Στις περιπτώσεις αυτές όλη η λιβιδώς του Εγώ μετατίθεται στο αντικείμενο. Εδώ οι ενορμήσεις της αυτοσυντήρησης του εαυτού δεν καταφέρνουν να ελέγξουν το άδειασμα της λιβιδούς του Εγώ προς το αντικείμενο, («ναρκισσιστικό άδειασμα»). Πρόκειται για τις περιπτώσεις του **ερωτικού πάθους** κατά τις οποίες προεξάρχει η ενόρμηση του θανάτου στο μέτρο κατά το οποίο η λιβιδώς του Εγώ (ναρκισσιστική λιβιδώς) αιμορραγεί προς όφελος της λιβιδούς του αντικειμένου γεγονός το οποίο αποδυναμώνει το Εγώ (ευθραυστότης του Εγώ) καθώς αυτό «φτωχαίνει» ναρκισσιστικά. Στο ερωτικό πάθος το αγαπώμενο πρόσωπο υπερεπενδύεται και έτσι γίνεται παντοδύναμο έναντι ενός υποκειμένου ταπεινού και υποταγμένου παραδομένου στο αντικείμενο το οποίο θεωρεί ότι είναι η ενσάρκωση του ιδεώδους του. Εδώ ο ερωτευμένος ενδοβαλει τον αγαπώμενο, ταυτίζεται μαζί του, γίνεται «ένα» με τον αγαπώμενο. Ο ερωτευμένος με πάθος απογυμνώνεται από την αυτοεκτίμηση του, τη χάνει προς όφελος της εξιδανίκευσης του άλλου .

Εν καταλείδι: η λιβιδώς του αντικειμένου στο υπερβολικό της ανάπτυγμα οδηγεί σε ναρκισσιστική έκπτωση (ανεπάρκεια). Πρόκειται για το ερωτικό πάθος . Εδώ έχουμε ευθραυστότητα του υποκειμένου καθώς έχει εγκαταλείψει το Εγώ του προς όφελος του άλλου.

Ο Freud συγκρίνει τον παθιασμένο έρωτα με την ύπωση με την έννοια ότι ο παθιασμένος ερωτικά όπως και ο υπνωτισμένος «αποχωρίζεται» απ'όλον τον (προστατευτικό ,απαραίτητο) ναρκισσισμό του προς

όφελος του αγαπώμενου : προκύπτουν έτσι αντικειμενοτρόπες σχέσεις «κολλώδεις» («κολλάω» πάνω στον άλλον). Πρόκειται για την κατάσταση ύπνωσης του υποκειμένου, είναι ένα θανατηφόρο του «άδειασμα» το οποίο το παραδίδει ολόκληρο στην καλή θέληση του άλλου. Ο Freud ταξινομεί το ερωτικό πάθος στο πρότυπο των ψυχώσεων.

Τω όντι, εδώ το υποκείμενο επενδύει στο αντικείμενο τόσο μαζικά, ώστε δυσκολεύεται να διαφοροποιηθεί από αυτό. «Κολλάει» σα «βεντούζα» στο αντικείμενο και δεν «ξεκολλάει. Πρόκειται για μη μετριαζόμενη, αχαλίνωτη λιβιδώ (εκφράσεις της λιβιδούς μαζικές, κολλώδεις). Πρόκειται για μια από τις δύο καταστροφικές (αρνητικές) όψεις του ναρκισσισμού (**ναρκισσισμός του θανάτου**, ο σκοτεινός σωσίας του ναρκισσισμού της ζωής) . Το υποκείμενο ζει μια διέγερση αφόρητα έντονη. Εδώ είναι αναγκαία πρόταξη η δράση ενός **αρνητικού** δηλαδή της ενόρμησης του θανάτου (μείξη, διαπλοκή) η οποία αποσυνδέοντας θα οργανώσει μια υποφερτή απόσταση ανάμεσα στο υποκείμενο και το αντικείμενο: πρόκειται για την άμβλυση και επεξεργασία της επιθυμίας μέσω της **απόστασης**.

Η ενόρμηση θανάτου αποσυνδέει, εισάγει την απόσταση η οποία είναι θεμελιακός όρος για την ύπαρξη **ψυχικής εργασίας**. Πρόκειται εγκατάσταση της απόστασης ανάμεσα στο Εγώ και το αντικείμενο: διαχωρισμοί, διαφοροποιήσεις του μέσα – έξω. Ούτε τις ψυχικές μας δομές ούτε το αντικείμενο μπορούμε να δούμε χωρίς διαφοροποίηση. Ένας ασθενής ψυχωτικός, όταν ρωτήθηκε από το θεραπευτή του να πει πώς φαντάζεται το εσωτερικό ενός σπιτιού που θαυμάζει , το περιέγραψε ως ένα ενιαίο χώρο άνευ διαμερισματοποίησης. Ηδη ο Πλάτων το ήξερε αυτό όταν έγραφε, ότι, αν όλα ήταν ενωμένα και δεν υπήρχε διαχωρισμός τότε θα επαληθευόταν το αρχικό χάος: «όλα τα πράγματα μαζί και ανάμεικτα», όπως έλεγε ο Αναξαγόρας. Κατά τον Μ.Καραγάτση (συγγραφέας) το «πάθος συνταυτίζει τον έρωτα με τον θάνατο»

Εν κατακλείδι, η ενόρμηση του θανάτου έχει και **μη θανατερές εγγραφές** στην ψυχική μας ζωή εφόσον διαχωρίζοντας διαφοροποιεί αλλά και ανακόπτει τη ροή των λιβιδινικών κινήσεων των οποίων, αν δε μετριαστεί η ορμή μπορεί να καταστούν παράγοντες αποδιοργάνωσης του Εγώ π.χ πάθος ανεξέλεγκτο.

Κλινικό παράδειγμα: γυναίκα 48 ετών χωρισμένη με υιοθετημένη κόρη. Είναι σε θεραπεία για περίπου λίγο περισσότερο από ένα χρόνο με συχνότητα συνεδριών δύο εβδομαδιαίως. Φτάνει στη θεραπεία «πεθαμένη» όπως λέει , από την οκτάχρονη σχέση – σχέση ιδιόμορφη ομολογουμένως – με κάποιον άντρα πολύ μεγαλύτερο της εξαιρετικά εύπορο, ο οποίος ασκεί πάνω της πάσης φύσεως περιορισμούς και απαγορεύσεις (ψυχική κακοποίηση). Επίσης στο παρελθόν, όταν είχαν κάποια σεξουαλική ζωή, η ασθενής

αναφέρεται σε ακατονόμαστες πράξεις στις οποίες όπως ισχυρίζεται συμμετείχε παρά τη θέλησή της (δεν τις περιγράφει). Συχνά μιλά για βιασμό, τόσο ψυχικό, όσο και σωματικό. Μιλά για οκτώ «νεκρά» χρόνια στη ζωή της με προεξάρχοντα συναισθήματα το φόβο, την ντροπή και τις ενοχές εφόσον -κατά τους ισχυρισμούς της – τα πρώτα χρόνια της σχέσης οι σεξουαλικές βλέψεις του συμβίου της (δεν αναφέρει ποτέ το όνομα του) στόχευαν εμμέσως πλην σαφώς και στην κόρη της, χωρίς όμως αρχικά η ίδια να το είχε αντιληφθεί. Υποφέρει διερωτώμενη πώς ξέπεσε σε ένα τέτοιο θάνατο. Αναφέρεται συχνά στην αγωνία της κατά τις ερωτικές σχέσεις , επειδή «κολλάει» στο αντικείμενο. Μόνη της δεν μπορεί να υπάρξει , όπως λέει , χωρίς την παρουσία ενός «δυνατού» άνδρα. Δείχνει να επαναλαμβάνει, ενδεχομένως, ένα τραυματικό βίωμα. Η καθήλωση στο τραυματικό συνιστά την ενόρμηση του θανάτου. Πρόκειται για έναν ψυχαναγκασμό της επανάληψης. επαναλαμβάνει ενδεχομένως ένα τραυματικό δεσμό (βίωμα μη ικανοποίησης), αλλά τελικά και αυτή η λήψις επι ενός τραυματικού δεσμού (η διατήρηση του τραυματικού δεσμού, η καταφυγή στο τραυματικό) είναι ανταγωνιστική, δηλαδή τελικά ωφελιμότερη, από τον ψυχικό θάνατο (δηλαδή την καταφυγή τίποτα). Έχουμε εδώ μια θανατερότερη εγγραφή της ενόρμησης του θανάτου. Είναι καλύτερη η καταφυγή στο τραυματικό (κακοποιό) αντικείμενο παρά το τίποτα (κατάσταση anobjectale). Το τίποτα θα σήμαινε για αυτήν ψυχικό σβήσιμο. Οι έως τώρα ενδείξεις που έχουμε από το κλινικό υλικό δεν αρκούν ώστε να υποθέταμε και ψυχικές κινήσεις λιβιδινοποίησης (ευχαρίστηση) του πόνου της, ώστε να μιλάμε για μαζοχισμό οπότε τα πράγματα θα ήταν πιο εξελιγμένα (πάντα βέβαια μέσα στην πρωτογονότητά τους).

2. Περιπτώσεις στις οποίες η ενόρμηση καταστροφής «πηγαίνει» μόνη της :
Προκύπτουν τότε βίαιες επαναληπτικές πράξεις ή «χτυπώ το ίδιο μου το σώμα» (π.χ ψυχοσωματικό νόσημα). Ο Freud θεωρεί ότι μόνη της η ενόρμηση θανάτου μπορεί να οδηγήσει ακόμα και στο βιολογικό θάνατο (ωμές εκφράσεις της καταστροφικότητας).

Στους ασθενείς με σοβαρή **παθολογία του ναρκισσισμού** και αλλοίωση των εσωτερικευμένων αντικειμενοτρόπων σχέσεων η συγκινησιακή ποιότητα του οργασμού μπορεί να χωλαίνει δραματικά. Εδώ προεξάρχει η ασυνείδητη **καταστροφή** των αναπαραστάσεων αντικειμένου και των εξωτερικών αντικειμένων. Αυτό καταστρέφει την ικανότητά τους να υπερβαίνουν εαυτόν προς μια μύχια αντικειμενοτρόπο σχέση και, ενδεχομένως την ικανότητά τους για ερωτικό πάθος.

Όταν μηχανικά επαναλαμβανόμενες οργασμικές εμπειρίες και σεξουαλικές διεγέρσεις δεν είναι αντικειμενοτρόπες, δηλαδή όταν ερείδονται επί μιας αποσύνδεσης εαυτού από τις εσωτερικευμένες αντικειμενοτρόπες σχέσεις, τότε δε μπορεί να επισυμβαίνει η εμπειρία της οργασμικής υπέρβασης. Εδώ η (ναρκισσιστική) σεξουαλική διέγερση διαφέρει από αυτήν της ερωτικής επιθυμίας και του πάθους. Ο ανυποτακτός συνήθως είναι αντικειμενοτρόπος (οιδιπόδειες σχέσεις από την πρώτη παιδική ηλικία και

ύστερα) και ως τέτοιος απολαυστικός. Εντελώς διαφορετική είναι η προβληματική του αυνανισμού «πέραν της αρχής της ευχαρίστησης» δηλαδή ως ψυχαναγκαστική επαναλαμβανόμενη δραστηριότητα (ενόρμηση του θανάτου). Είναι η επένδυση του κόσμου των αντικειμένων και των αντικειμενοτρόπων σχέσεων που εγγυάται τη λειτουργία του ξεπεράσματος των ορίων εαυτού και αντικειμένου οδηγώντας στην διέγερση, την ευχαρίστηση και την ικανοποίηση. Είναι ο κόσμος των αντικειμένων εσωτερικευμένων και εξωτερικών που συντηρεί ζωντανή τη σεξουαλικότητα και παρέχει όλο το δυναμικό για απόλαυση που διαρκεί.

Η περίπτωση του **Don Juan** είναι σύνθετη. Πέρα από τους παιδικόμορφους, εξεγερμένους και θηλυπρεπείς Don Juan υπάρχουν και οι-πολύ σοβαρότερες-**ναρκισσιστικές διαταραχές προσωπικότητας** που καθορίζουν την σεξουαλική ασυδοσία στους άντρες.

Η **αχαλίνωτη (ασύδοτη) σεξουαλικότητα** στις γυναίκες ως αιτιολογία διακυμαίνεται από την **ήπια μαζοχιστική ή υστερική παθολογία** μέχρι την σοβαρή **ναρκισσιστική παθολογία** του χαρακτήρα.

Διαφοροδιαγνωστικά είναι σημαντική η διαφοροποίηση ανάμεσα στη σεξουαλική ασυδοσία ασθενών με ναρκισσιστική δομή προσωπικότητας και αυτήν των ασθενών με υστερική προσωπικότητα και έντονες μαζοχιστικές τάσεις. Στις δύο τελευταίες περιπτώσεις η σεξουαλική ασυδοσία αντανακλά ασυνείδητες ενοχές ως προς την εγκατάσταση μιας σταθερής ώριμης και ικανοποιητικής αντικειμενοτρόπου σχέσης στο μέτρο κατά το οποίο αυτό ασυνείδητα θα αναπαριστούσε την απαγορευμένη οιδιπόδεια εκπλήρωση. Οι υστερικές και μαζοχιστικές ασθενείς είναι ικανές για ολοκληρωμένες και σταθερές αντικειμενοτρόπες σχέσεις σε άλλους τομείς. Επί παραδείγματι γυναίκες με έντονη υστερική προσωπικότητα και έντονες ασυνείδητες ανταγωνιστικές τάσεις με τους άντρες είναι σε θέση να κάνουν σταθερές και βαθιές σχέσεις μαζί τους όσο απουσιάζει η σεξουαλική παράμετρος. Μόνο αν αναπτυχθεί σεξουαλική οικειότητα ανάμεσά τους τότε αναδύεται ασυνείδητη εχθρότητα στη φαντασία μιας υποταγής στους άντρες ή/και ασυνείδητες (οιδιπόδειες) ενοχές. Αντίθετα η σεξουαλική ασυδοσία των ναρκισσιστικών οργάνωσεων σχετίζεται με ένα (άλλο) σώμα-κορμί το οποίο δεν ενδίδει (αντιστέκεται) ή για ένα πρόσωπο το οποίο θεωρείται ελκυστικό ή αξιόλογο από τους άλλους. Ένα τέτοιο κορμί ή πρόσωπο εκλύει φθόνο και απληστία στους ναρκισσιστικούς ασθενείς, αλλά και τον πόθο κατοχής του άλλου αλλά και μια ασυνείδητη τάση να απαξιώνουν και να καταστρέφουν αυτό ακριβώς το οποίο φθονούν. Κάτω απ' αυτές τις συνθήκες προκύπτει σεξουαλική διέγερση η οποία στιγμιαία εν ισχύει την ψευδαίσθηση της επιθυμίας του αντικειμένου: είναι ένας στιγμιαίος ενθουσιασμός για το σεξουαλικό αντικείμενο του πόθου ο οποίος θυμίζει έρωτα, μοιάζει με έρωτα. Πολύ σύντομα η σεξουαλική ικανοποίηση εκπληρώνει την (ναρκισσιστική) ανάγκη της κατάκτησης, οπότε ανασύρονται ασυνείδητες διαδικασίες υποτίμησης του σεξουαλικού αντικειμένου ενώ χάνονται τόσο η σεξουαλική διέγερση όσο και το προσωπικό ενδιαφέρον.

Στους **οριακούς** ασθενείς (χαρακτηρίζονται από **πρωτογενείς εξιδανικεύσεις**) μπορεί να προκύπτει μια εκσεσημασμένη επιθετικότητα στις σχέσεις πάθους αν τυχόν λάβει χώρα μια **διχοτόμηση (αποσύνδεση)** της μείξης μεταξύ ιδεωδών και διωκτικών εσωτερικευμένων σχέσεων αντικειμένου: τότε ο παθιασμένος έρωτας μετατρέπεται σε παθιασμένο μίσος. Σε κάποιες σοβαρές περιπτώσεις οριακών ασθενών (πρωτίστως αυτοκαταστροφικών και αυτοτραυματικών) ή ασθενών με ναρκισσιστική παθολογία, με αντικοινωνικές τάσεις και εγωσυντονική επιθετικότητα μπορεί να παρατηρείται έλλειψη της ικανότητας για **αισθησιακή ηδονή** και επιδερμικό (σωματικό) ερωτισμό, καθόλου ευχαρίστηση από τον αυνανισμό, καμία σεξουαλική αντικειμενοτρόπο επιθυμία, ανικανότητα να ερεθίζονται σεξουαλικά, μολονότι ανατομικά είναι ακέραιοι.

Στο ιστορικό τους διαφαίνεται ότι δε δέχτηκαν μια ηδονική ενεργοποίηση του σωματικού (επιδερμικού) τους ερωτισμού. Προεξάρχουν σοβαρές τραυματικές εμπειρίες, άσκηση σωματικής ή σεξουαλικής βίας εις βάρος τους, έλλειψη κάποιου τρυφερού γονιού με ενδιαφέρον και νοιάξιμο γι αυτούς. Συχνά αυτοτραυματίζονται (τραβάνε το δέρμα, τα μαλλιά κ.λ.π) λαμβάνοντας κάποιου τύπου αισθησιακή ικανοποίηση από τον πόνο αλλά **σε καμία περίπτωση σεξουαλική ηδονή και ευχαρίστηση**. Βρίθουν από αρχαϊκές φαντασίες σαδομαζοχιστικού περιεχομένου και η αναζήτηση εξουσίας συνιστά τη μόνη διαβεβαίωση ασφάλειας ενάντια στην υποταγή τους στο σαδιστικό αντικείμενο. Ακόμα και μετά από βελτίωση τους μέσα από ψυχαναλυτική ψυχοθεραπεία δε θα μπορέσουν ποτέ να αναπτύξουν **ερωτικό πάθος**. Ο Green (1990) κάνει λόγο για την **κεντρική φοβική θέση** στους οριακούς. Πρόκειται για την αποεπένδυση των συνειρμικών αλυσίδων μέσα στην ανάλυση σαν άμυνα στο φόβο του τραυματικού (ψυχική αποδόμηση) κατά την ανάλυση. Η εν λόγω ψυχική λειτουργία είναι ένα είδος αυτοακρωτηριασμού της σκέψης: είναι μια διεργασία του αρνητικού που στοχεύει στην **αναπαράσταση**. Στη βάση της τοποθετείται ο **φόνος της αναπαράστασης της μητέρας** η οποία δεν εμφανίστηκε όταν έπρεπε για να καλύψει τις ανάγκες του βρέφους. Ο φόνος του μητρικού αντικειμένου είναι ένα ισοδύναμο **εκσωμάτωσης** αυτού του αντικειμένου η οποία αφήνει ένα **κενό** που δηλώνει όχι τόσο την απουσία του μαστού όσο την απουσία της λειτουργίας του μαστού. Πρόκειται για ένα μαστό που είναι εκεί αλλά είναι κενός.

Ο οριακός παραπονείται συχνά για αίσθημα «κούφιου», «νέκρας», του «τίποτα» ή του «άδειου», το αίσθημα ότι «κάτι λείπει» ή είναι «κακό» μέσα του. Πρόκειται για εκφράσεις συναισθηματικής διαταραχής προερχόμενες από την ασυνείδητη μνήμη μιας ελαττωματικής μητρικής φροντίδας που βιώνεται σαν «άδειος μαστός», σαν μια «απούσα μητέρα» (Greenson, 1963). Γενικά ο κατακερματισμός των συναισθημάτων και αυτό το αίσθημα του κενού χαρακτηρίζει την εμπειρία των οριακών (ιδιαίτερα των σχιζοειδών).

Λιγότερο σοβαρά άρρωστοι οριακοί μπορεί να εμφανίζουν δυνατότητες για σεξουαλική διέγερση και επιθυμία αλλά υποφέρουν ως προς τις εσωτερικευμένες αντικειμενοτρόπες

σχέσεις τους: προεξάρχουν αμυντικοί μηχανισμοί διχοτόμησης των αντικειμένων σε ιδεώδεις και διωκτικές φιγούρες. Είναι ικανοί να εξιδανικεύουν σχέσεις με «μερικά αντικείμενα», όμως αυτές είναι εύθραυστες και μπορούν ανά πάσα στιγμή να επιμολυνθούν από τις «κακές» πλευρές. Τότε η εξιδανικευμένη σχέση μετατρέπεται σε διωκτική. Η ερωτική επιθυμία τους συμβαδίζει με την **πρωτόγονη εξιδανίκευση** με αντίκτυπο ξαφνικές και βαθιά έντονες αντιδράσεις απογοήτευσης, μετατροπές εξιδανικευμένων αντικειμένων σε διωκτικά και καταστροφικές σχέσεις με τα πρώην εξιδανικευμένα αντικείμενα (μάταια ψάχνουν επί της Γής το ιδανικό αντικείμενο). Πρόκειται για ένα εσωτερικό αντικείμενο τόσο βαθιά εσωτερικό, που πρόκειται για ναρκισσιστικό αντικείμενο.

Ο αμυντικός μηχανισμός της πρωτόγονης εξιδανίκευσης αποσκοπεί στο να διαψεύδει τις επιθετικές τάσεις του υποκειμένου προστατεύοντας το εξιδανικευμένο αντικείμενο από την εχθρικότητα και την καταστροφή. Τα άτομα με οριακή οργάνωση προσωπικότητας βιώνουν παθολογική **ανία** και τα ισοδύναμά της όπως αισθήματα αποξένωσης, ανημπόριας και απελπισίας. Η εμπειρία της ανίας χαρακτηρίζεται από μια αόριστη επίγνωση ότι το Εγώ έχει χάσει την ισορροπία του παγιδευμένο σ' ένα πεδίο συγκρουσιακών δυνάμεων που δεν επιτρέπουν καμία προαίρεση για δράση η οποία θα αποκαθιστούσε την ισορροπία του ατόμου και την αυτοεκτίμησή του. Υπάρχει ένα αίσθημα ανεπάρκειας το οποίο στερείται χρονικής προοπτικής, μέλλοντος ή παρελθόντος, μια αίσθηση ότι είναι κανείς κλειδωμένος στο εδώ και τώρα, σ' ένα ατελείωτο παρόν χωρίς αντικείμενο, χωρίς νόημα. Άνθρωποι που νοιώθουν μονίμως ανία καταφέρνουν να αποκλειστούν από διαπροσωπικές σχέσεις, πολιορκημένοι από ιδεοληπτικές σκέψεις και ψυχαναγκαστικές τελετουργίες. Η ανία κυριαρχεί στη ζωή των οριακών ατόμων τα οποία είναι ανίκανα να επενδύουν σε σχέσεις που δεν προσφέρουν άμεση ικανοποίηση. Κατά τον Χαρτοκόλλη (1983) η ανία του οριακού θα μπορούσε να είναι μια άμυνα απέναντι στο φόβο μήπως ο παιδικός θυμός καταστρέψει τα εσωτερικά αντικείμενα.

Οι οριακοί μπορεί να ερωτεύονται πρωτόγονα. Εδώ ανήκει η περίπτωση παθολογικών σχέσεων κάποιων γυναικών με **παιδική και οριακή προσωπικότητα** οι οποίες κρεμιώνται και κολλάνε σ' έναν άντρα εξιδανικευμένο με τόσο μη ρεαλιστικό τρόπο ώστε να είναι αδύνατο να έχει κανείς μια εικόνα αυτών των ανδρών μέσα από τις περιγραφές τους. Αυτή η εξιδανίκευση διαφέρει από την ώριμη πλευρά αυτού του

αμυντικού μηχανισμού. Συχνά το οριακό άτομο είναι σεξουαλικά ασύδοτο ή διαστροφικό, με αυτοκτονικές τάσεις και αυτοκαταστροφική συμπεριφορά. Μπορεί να εμφανίσει ψυχωτικά επεισόδια, τα οποία συνήθως είναι σύντομα, ευκόλως αναστρέψιμα και κατά κανόνα συνδέονται με κάποιο stress κατάχρηση οινοπνεύματος και ουσιών. Οι διαπροσωπικές του σχέσεις είναι ταυτόχρονα έντονες αλλά και ρηχές. Μολονότι είναι πρόθυμος για ανθρώπινες επαφές και κρυφά διψά για αυτές, η ελλιπής αίσθηση ταυτότητας και η αμυντική, **ναρκισσιστική προδιάθεσή του** (πρωτογενής ναρκισσισμός) καθιστούν δύσκολη, αν όχι αδύνατη, τη διατήρηση φιλίας ή οικειότητας και αγάπης πέρα από εφήμερους ψευτοέρωτες.

Εξαίρεση στη «δίψα για επαφή» παρατηρείται στον **σχιζοειδή ασθενή**. Ο Fairbairn (1941) που υιοθέτησε τον όρο από τον Bleuler (1916) είδε στη σχιζοειδή προσωπικότητα μια σχετικά ήπια οριακή κατάσταση.

Μπορεί να ισχυρίζονται ότι έχουν έντονα συναισθήματα τα οποία δε μπορούν να περιγράψουν, δε μπορούν να τα αναγνωρίσουν για αυτά που είναι ή δε μπορούν να τα αναγνωρίσουν στα δικά τους. Το μόνο που μπορούν να πουν όταν αισθάνονται έτσι είναι ότι ενοχλούνται, ότι τα συναισθήματά τους πληγώνουν, ότι είναι σα να πεινούν για αισθήματα, για αγάπη, για προσοχή, για μίσος. Είναι πολύ εύκολο για το οριακό άτομο να μετακινηθεί από ένα συναίσθημα σ'ένα άλλο, να βιώσει ή να εκφράσει ένα συγκεκριμένο συναίσθημα τώρα κι ένα διαφορετικό, συχνά το εντελώς αντίθετό του, λίγα λεπτά αργότερα. Πρόκειται για την ετοιμότητα του οριακού να μετακινείται από την αγάπη στο θυμό και το μίσος, από το άγχος στην ανία και την κατάθλιψη, από το αίσθημα παντοδύναμης αυτάρκειας στο αίσθημα απόλυτης ανημπόριας και μοναξιάς. Κατά τον Kernberg (1975) δυναμική της διαταραχής περιλαμβάνει μια σειρά από παλινδρομικές ναρκισσιστικές άμυνες οι οποίες συνιστούν ένα δομικό μειονέκτημα. Εκτός από την **πρωτόγονη εξιδανίκευση** αμύνονται κυρίως με τη **σχάση**, την **άρνηση**, και την **προβλητική ταύτιση** οι οποίες μπορούν να ανιχνευθούν με ψυχολογικές δοκιμασίες και να ενεργοποιηθούν εύκολα στη θεραπεία ή σε οποιαδήποτε έντονη συναισθηματική αντιπαράθεση. Φθόνος, απληστία και διωκτικό μίσος κινητοποιούνται από μια **ισχυρή επιθυμία ελέγχου** και συνιστούν τη συναισθηματική προδιάθεση της **προβλητικής ταύτισης**, μιας από τις πρωτογονότερες και δυσπροσαρμοστικότερες άμυνες που χαρακτηρίζει τις οριακές καταστάσεις.

Η αγάπη είναι πάντα επισφαλής, το **μίσος** πάντα σίγουρο. Γι αυτόν το λόγο τα άτομα αυτά φροντίζουν να δεικνύουν όσο το δυνατόν περισσότερο το είδος της μαζοχιστικής σχέσης που έχουν που έχουν επιλέξει για όσο το δυνατόν περισσότερο καιρό, δηλαδή για όσο διάστημα βρίσκουν ένα σύντροφο ο οποίος δέχεται να παίξει το ρόλο που του αναθέτουν.

Ο οριακός αναζητά διαρκώς την ψυχική εκείνη απόσταση που θα του επιτρέψει να αισθανθεί προστατευμένος από μια διπλή απειλή: την απειλή της εισβολής του άλλου και εκείνη της οριστικής του απώλειας. Ζητά την **ιδανική απόσταση** στη σχέση του με το αντικείμενο. Κατά τον A.Green (1990) αν υπάρχει πάλη ενάντια στην κατακτητική εισβολή σημαίνει ότι ίσως υπάρχει μια κρυφή επιθυμία του ατόμου να κυριευθεί εξ'ολοκλήρου από το αντικείμενο. Επιθυμεί όχι μόνο να γίνει ένα με το αντικείμενο αλλά και να περιοριστεί στην απόλυτη **παθητικότητα**, εκείνη που έχει το μικρό στην αγκαλιά της μητέρας του. Αυτό θα σήμαινε εξίσου την επιθυμία εισβολής στη μητέρα, επιθυμία να κατέχει εξ'ολοκλήρου το σώμα και το πνεύμα της. Επίσης αν το υποκείμενο (οριακός) φοβάται τόσο την **εγκατάλειψη** ή την απώλεια του αντικειμένου αυτό συμβαίνει επειδή υπάρχει μια **επιθυμία εγκατάλειψης του αντικειμένου** προκειμένου να καταφύγει σε μια μυθική αυτάρκεια που θα το απελευθερώσει απ'όλες τις διακυμάνσεις στις οποίες το υποβάλει το αντικείμενο και οι οποίες δεν του εξασφαλίζουν καμιά σταθερότητα στη σχέση μαζί του.

Ασθενείς με **ναρκισσιστική προσωπικότητα** έχουν μια καλά ανεπτυγμένη ικανότητα για σεξουαλική διέγερση και οργασμό αλλά δε μπορούν να κάνουν σχέσεις σε βάθος. Πολλοί απ'αυτούς δεν ερωτεύτηκαν ποτέ. Κάποιοι είναι ασύδοτοι σεξουαλικά. Ματαιώνονται αφάνταστα και ανυπομονούν όταν το αντικείμενο της επιθυμίας τους δεν τους είναι άμεσα διαθέσιμο: τότε μπορεί να δείχνουν ερωτευμένοι, αλλά *δεν είναι*. Αυτό γίνεται προφανές καθώς γίνονται παντελώς αδιάφοροι μόλις κατακτήσουν το αντικείμενο του πόθου τους. .

Στις σχέσεις τους με τους άλλους κάνουν αναφορές στον εαυτό τους μ'ένα ασυνήθιστα συχνό τρόπο. Έχουν μια τεράστια ανάγκη να τους αγαπούν και να τους θαυμάζουν. Ιδού μια περίεργη αντίφαση στην προσωπικότητα τους : από τη μία έχουν μια υψηλή ιδέα για τον εαυτό τους και από την άλλη ζητούν απεγνωσμένα να τους εγκωμιάζουν. Η συγκινησιακή τους ζωή είναι ρηχή. Λίγο νοιάζονται για τα συναισθήματα των άλλων . Η σχεδόν μοναδική ή σημαντικότερη χαρά στη ζωή τους είναι τα εγκώμια, τα θετικά σχόλια τα οποία δέχονται είτε από τους άλλους είτε από αυτές καθαυτές τις φαντασίες τις οποίες έχουν για τον εαυτό τους. Ζηλεύουν τους άλλους και τείνουν να **εξιδανικεύουν** εκείνους τους ανθρώπους από τους οποίους προσδοκούν «ναρκισσιστική τροφή» ενώ υποτιμούν και εκείνους από τους οποίους δεν περιμένουν τίποτα (πρόκειται συχνά για τα παλαιότερα είδωλα τους). Γενικά οι σχέσεις τους με τους άλλους είναι **εκμεταλλευτικές** και συχνά **παρασιτικές** : είναι σα να αισθάνονται ότι έχουν το δικαίωμα να ελέγχουν και να κατέχουν τους άλλους , να τους εκμεταλλεύονται και μάλιστα χωρίς ενοχές και οίκτο. Πολύ συχνά είναι σαγηνευτικοί (αποπλανητικοί) έτσι ώστε να προωθούν τα ωφελμιστικά τους συμφέροντα. Δείχνουν να είναι εξαρτώμενοι, στο μέτρο κατά το οποίο χρειάζονται την προσοχή και το θαυμασμό των άλλων, στην πραγματικότητα όμως αδυναμούν τελείως να εξαρτώνται από κάποιον εξαιτίας της δυσπιστίας και της υποτίμησης των άλλων. Ας σημειωθεί ότι είναι η διαβάθμιση και το μέγεθος της σταθερής μόνιμης εγκατάστασης των παραπάνω χαρακτηριστικών η οποία θα καθορίσει τα πράγματα περισσότερο προς μια **ναρκισσιστική προσωπικότητα** ή προς μια **ναρκισσιστική διαταραχή προσωπικότητας** .

Κατά τον O..Kernberg στην ναρκισσιστική διαταραχή προσωπικότητας η υψηλή, μεγαλειώδης συμπεριφορά αποτελεί την έκφραση μιας άμυνας κατά των παρανοειδών τάσεων οι οποίες σχετίζονται με τη

στοματική οργή (σχετίζεται με καθήλωση στο στοματικό στάδιο της ψυχοσεξουαλικής εξέλιξης : στοματική επιθετικότητα συνδεδεμένη με **φαντασίες καταβρόχθισης**, δαγκώματος κ.λ.π) η οποία είναι κεντρική σ' αυτήν την ψυχοπαθολογία . Οι αλληλεπιδράσεις των ασθενών αυτών αντανακλούν την ύπαρξη κακών, φοβιστικών εσωτερικευμένων αντικειμένων. Ο Kernberg έχει περιγράψει το **σύνδρομο του κακοήθους ναρκισσισμού** : πρόκειται για ανθρώπους ασταθείς με όλα τα χαρακτηριστικά μεγαλείου της ναρκισσιστικής προσωπικότητας . Επιπροσθέτως όμως φέρουν επιθετικά χαρακτηριστικά και εκσεσημασμένη καχυποψία τα οποία προσιδιάζουν στην παρανοειδή προσωπικότητα . Πιστεύουν ότι αυτή η εχθρικότητα τους προσδίδει αξία και δύναμη. Στο σύνδρομο του κακοήθους ναρκισσισμού συνυπάρχουν στοιχεία από τη ναρκισσιστική προσωπικότητα, την παρανοειδή προσωπικότητα, την αντικοινωνική συμπεριφορά. Η αντικοινωνική προσωπικότητα και συμπεριφορά αποτελούν μια υποομάδα της ναρκισσιστικής προσωπικότητας .

Η **ανία** και στην ακραία της μορφή η αίσθηση του κενού, είναι ένα συναίσθημα στο οποίο οι ναρκισσιστικές προσωπικότητες είναι ιδιαίτερα επιρρεπείς. Θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως ανία το αίσθημα ότι ο χρόνος είναι αργός, ότι δεν κινείται ή ότι είναι ατέρμων και ότι ο κόσμος δεν έχει νόημα, είναι άδειος ή κατοικείται από αδιάφορα αντικείμενα, ενώ ο εαυτός μας υπάρχει μόνος του, χωρίς αγάπη, χωρίς σκοπό και χωρίς αξία. Η ανία κυριαρχεί στη ζωή των ναρκισσιστικών ατόμων τα οποία είναι ανίκανα να επενδύουν σε σχέσεις και γεγονότα που δεν προσφέρουν άμεση ικανοποίηση. Ναρκισσιστικοί ασθενείς δε βρίσκουν καμιά ικανοποίηση να δίνουν από τον εαυτόν τους. Η ανάγκη τους για αγάπη είναι μονόπλευρη και ακόρεστη, απαιτητική αλλά χωρίς πίστη, απεγνωσμένα πιεστική αλλά καχύποπτη ως προς την αμοιβαιότητά της, την πιθανότητα να ικανοποιηθεί ή να βρει ανταπόκριση ανάλογη με τις μεγάλες προσδοκίες που έχουν από το αντικείμενο. Οι ανεδαφικές τους προσδοκίες καθιστούν το αντικείμενο αγάπης ανίκανο, αποστερώντας τη σχέση μαζί του από κάθε νόημα ή μέλλον. Τέτοιοι ασθενείς είναι στην ουσία ερωτευμένοι με τον έρωτα και από την αρχή της η σχέση είναι καταδικασμένη σε αποτυχία. Σύντομα διαλύουν τη σχέση απογοητευμένοι και συχνά με περιφρόνηση, αφήνοντας τον άλλο συντετριμμένο, ταπεινωμένο και γεμάτο απορία. Όπως γράφει ο Stendhal (1831) δεινός μελετητής του ναρκισσισμού «**Δεν ξέρουν ν'αγγίζουν μια καρδιά χωρίς να την τσαλακώσουν**». Φθόνος, απληστία και δικωκτικό μίσος κινητοποιούνται από μια **ισχυρή επιθυμία ελέγχου** και συνιστούν τη συναισθηματική προδιάθεση της **προβλητικής ταύτισης**, μιας από τις πρωτογενέστερες και δυσπροσαρμοστικότερες άμυνες που χαρακτηρίζει τις σοβαρές ναρκισσιστικές καταστάσεις.

Στους **ψυχωτικούς** ασθενείς με προεξάρχουσες τη **μανία** και τη **μεγαλομανία** δε μπορούμε να μιλάμε για **ερωτικό πάθος** (μολονότι μπορεί να φαίνεται ως τέτοιο).

Πρόκειται για μια έλλειψη της μείξης των «καλών» και «κακών» εσωτερικευμένων σχέσεων αντικειμένου η οποία καλλιεργείται με δραματικό τρόπο μέσα στη ζωή του ζεύγους. Το πρότυπο του απαρνημένου εραστή που σκοτώνει τον (την) αντίζηλό του και το επίορκο αντικείμενο του πόθου του και στη συνέχεια αυτοχειριάζεται είναι ενδεικτικό αυτής της σχέσης ανάμεσα στον παθιασμένο έρωτα, στους αμυντικούς μηχανισμούς διχοτόμησης, **πρωτογενών εξιδανικεύσεων** και το μίσος.

Η **ψύχωση** είναι διαταραχή οφειλόμενη στον πλεονάζοντα ναρκισσισμό: η λιβιδός του Εγώ μπορεί να επενδύσει τον εαυτόν του υποκειμένου με τρόπο κατακλυσμικό έτσι ώστε να αποσυνδέσει το υποκείμενο από τον εξωτερικό κόσμο (απόσυρση, κλείσιμο στον εαυτό του). Ο ναρκισσισμός εδώ αποτελεί έναν τύπο παλινδρόμησης της λιβιδούς (καθήλωση).

Οι έννοιες παλινδρόμηση-καθήλωση της λιβιδούς σε προηγούμενα στάδια της ψυχοσεξουαλικής εξέλιξης παραπέμπουν γενικότερα σε ψυχοπαθολογία

Κάτω από ορισμένες συνθήκες (δυσκολίες) κάποιος μπορεί να «επιστρέφει» ψυχικά από την αντικειμενοτρόπο ζωή (δούναι και λαβείν με τον εξωτερικό κόσμο) στο ναρκισσισμό (στροφή επί εαυτού) της πρώτης παιδικής του ηλικίας .

Στην καθημερινότητα μας αποσυρόμαστε - φυσιολογικά - από τα «δρώμενα», οπότε χάνουμε την επαφή μας με το εξωτερικό μας περιβάλλον, όταν κοιμόμαστε και όταν πονάμε σωματικά . Επίσης όταν ταλανιζόμαστε από υποχονδριακές ενασχολήσεις. Σ' αυτές τις περιπτώσεις αποεπενδύουμε από τον εξωτερικό κόσμο και συγκεντρωνόμαστε στο Εγώ μας : όλη η προσοχή μας στρέφεται στο Εγώ μας ως εάν αυτό να ωφελείτο εκ νέου της παντοδυναμίας που το χαρακτήριζε άλλοτε κατά το -φυσιολογικό τότε- στάδιο του πρωτογενούς ναρκισσισμού στα πρώτα χρόνια της ζωής.

Ο κ. Abraham το 1908 δουλεύοντας με ψυχικά αρρώστους περιέγραψε τη διαδικασία αποεπένδυσης του αντικειμένου (εξωτερικός κόσμος) και την αναδίπλωση στον εαυτό τους : πρόκειται για την **ψύχωση**. Ο ψυχικά ασθενής αφιερώνει σ' αυτόν τον ίδιο σα να ήταν το μόνο σεξουαλικό αντικείμενο όλη τη λιβιδώ την οποία ο υγιής άνθρωπος στρέφει προς το περιβάλλον .

Γίνεται λόγος για φυγανθρωπία, η οποία είναι είτε ανθρωποφοβία είτε μισανθρωπία. Ο ίδιος ο Ευριπίδης π.χ. εμφανίζεται ως σκυθρωπός, σύννουσ και μισόγελωσ. Λέγεται ακόμη πως διημέρευε σ' ένα σπήλαιο στη Σαλαμίνα αποφεύγοντας τις συναναστροφές μολοντί γνώριζε το κόστος της εσωστρέφειας και της μοναξιάς: «κουδείς αυτός, ευτυχεί ποτέ» (τρωάδες), «κανείς άνθρωπος που είναι επικεντρωμένος στον εαυτόν του δε γνωρίζει την ευτυχία» .Ο Αριστοτέλης χρησιμοποιεί τα επίθετο «αυτίτης» (από το αυτός, ο επικεντρωμένος στον εαυτόν του, ο καθ' αυτόν ών) και μονώτης για τον εαυτόν του. ονομάζει δε φιλόμυθο αυτόν που αγαπά τους παλαιούς μύθους-που τέρπεται με το θαυμαστό κόσμο των πλασματικών ιστοριών που είναι βυθισμένος στην ανάγνωση των παραδοσιακών- και όχι τον φλύαρο, τον αδολέσχη (πολυλογάς). Αρμόζει αυτή η ενασχόληση στον φιλόσοφο που αρέσκεται να αναλογίζεται τα αρχαιολογικά θέματα. επομένως ο αριστοτέλης ήταν αυτίτης και μονώτης γι' αυτό και φιλόμυθος. Μελαγχολικός λοιπόν και ο Αριστοτέλης; ωστόσο ο φιλόσοφος και δάσκαλος είχε διεκτραγωδήσει τη χαλεπότητα του μονήρους βίου.

Δε δίσταζε να παραδεχθεί πως ο άνθρωπος που είτε έχει δυσκολίες επικοινωνίας είτε είναι αυτάρκης θα πρέπει να θεωρηθεί είτε άγριο ζώο είτε θεός. Δήλωνε ότι ο άνθρωπος είναι από τη φύση του ζώο πολιτικόν, δηλαδή είναι πλασμένος να ζει μέσα σ'ένα οργανωμένο σύνολο, την πόλη, και να συναγελάζεται με τους πολλούς (παρετυμολογικός συσχετισμός των αρχαίων της λέξης «πόλις» με τους «πολλούς»). Με όρους της σύγχρονης επιστήμης η τάση για απομόνωση και η εσωστρέφεια του φιλοσόφου θα μπορούσαν να αποδοθούν σε ενδογενή μονοπολική κατάθλιψη (κάτι που δε μπορεί ν' αποδειχθεί).

Το Εγώ μας είναι μια μεγάλη αποθήκη λιβιδούς μέσα από την οποία αυτή κατανέμεται (επενδύει) στα διάφορα εξωτερικά αντικείμενα (περιρρέων κόσμος). Αν τα τελευταία δε μας ευχαριστήσουν (ματαιώσεις της πραγματικότητας, απογοητεύσεις) τότε η λιβιδώς μπορεί ν' αποσυρθεί απ' αυτά και να επιστρέψει στον τόπο προέλευσης της (καταγωγή) , από εκεί που ήρθε, πάλι στο Εγώ (παλινδρόμηση της λιβιδούς). Πρόκειται για την ψύχωση. Την ονομάζουμε και **δευτερογενή ναρκισσισμό** σε αντιδιαστολή με τον με τον πρωτογενή (της παιδικής ηλικίας) ο οποίος είναι ένα φυσιολογικό και απαραίτητο δομικό στάδιο της ψυχοσεξουαλικής εξέλιξης.

Ο Freud θα υιοθετήσει αυτόν τον ορισμό της ψύχωσης και θα επεξηγήσει έτσι το **παραλήρημα του μεγαλείου** στον ψυχωσικό: στην παράνοια η λιβιδώς αποεπενδύει από τα αντικείμενα του εξωτερικού κόσμου και η -με αυτόν τον τρόπο- απελευθερωμένη σεξουαλική ενέργεια προσκολλάται στο Εγώ το οποίο τοιουτοτρόπως «φουσκώνει» : ιδού το παραλήρημα του μεγαλείου . Ας σημειωθεί ότι ο Freud ονομάζει τις ψυχώσεις και ναρκισσιστικές νευρώσεις . Επομένως η παράνοια είναι η καθήλωση (παλινδρόμηση) της λιβιδούς στο στάδιο του ναρκισσισμού. Εδώ ερείδεται και η φαντασίωση του τέλους του κόσμου (εσχατολογία) στους παρανοϊκούς .

Είναι η περίπτωση των σχιζοφρενών καθώς το Εγώ τους απειλείται από την κατακλυσμική επέλαση της ψυχικής ενέργειας (λιβιδούς) επάνω του. Προκύπτει τότε κατά την εφηβική ή ενήλικη ζωή του ασθενούς μια ψυχολογική στρέβλωση (παραλήρημα μεγαλείου) μέσα από την οποία επαναλαμβάνεται μια προγενέστερη ψυχολογική κατάσταση (πρωτογενής ναρκισσισμός) κατά την οποία το Εγώ ως υπερεπενδεδυμένο λιβιδινικά απολάμβανε το απόλυτο αίσθημα παντοδυναμίας .

Η Melanie Klein περιγράφει έξοχα την παιδική παντοδυναμία και μεγαλομανία. Τις συναντάμε στους πρωτογόνους λαούς (παντοδυναμία της σκέψης , μαγική σκέψη) και στα παιδιά (μαγεία των λέξεων) : φτάνει να προφέρουν ή να σκεφτούν μια λέξη οπότε αυτή γίνεται πράγμα. Για παράδειγμα αν πει το παιδί «καρέκλα» η λέξη γίνεται (μαγικά) το πράγμα δηλαδή το αντικείμενο καρέκλα (το 'πε και έγινε...). Λίγο αργότερα καθώς το παιδί θα εξελίσσεται η λέξη π.χ. καρέκλα θα χάσει τη «μαγεία» της : θα γίνει απλά ένα

λεκτικό σύμβολο το οποίο θα παραπέμπει στο αντικείμενο καρέκλα. Η λέξη καρέκλα δεν είναι το αντικείμενο καρέκλα αλλά το συμβολίζει.

Εν κατακλείδι: Η ψύχωση συνδέεται με την εκσεσημασμένη συγκέντρωση (αύξηση) της λιβιδούς του Εγώ. Πρόκειται εδώ για μια από τις δύο καταστροφικές όψεις του ναρκισσισμού (**ναρκισσισμός θανάτου**, ο σκοτεινός σωσίας του ναρκισσισμού της ζωής). Το παραλήρημα μεγαλείου είναι η σύγχρονη, ενεστώσα εκδήλωση μιας κατάστασης η οποία υπήρξε (φυσιολογικό στάδιο) στο παρελθόν. Πρόκειται για μια **δευτερογενή κατάσταση** η οποία βασίζεται πάνω στον πρωτογενή ναρκισσισμό.

Η διαδικασία απόσυρσης των αντικειμενοτρόπων επενδύσεων και υπερεπένδυσης του Εγώ προσδίδει σ' αυτό μια σχετική αυτονομία (π.χ. ο «ναρκισσεύμενος» άνθρωπος σπάνια ζητάει βοήθεια). Ο πρωτογενής ναρκισσισμός αντιστοιχεί και συμπίπτει με την απουσία της ανάγκης για βοήθεια. Η **επιθυμία για τον άλλο** (η ετερότης, το αντικείμενο) γίνεται **επιθυμία για τον ένα** (ο εαυτός μου). Πρόκειται λοιπόν για «αντικειμενοκτόνο» διαδικασία, («σκοτώνει» το αντικείμενο). Είναι ο καταστροφικός ναρκισσισμός (ενόρμηση θανάτου). Τον αντιδιαστέλλουμε από τον θετικό, λειτουργικό ναρκισσισμό όπου η αγάπη εαυτού αντισταθμίζεται κατά τρόπον τινά από ισόποση αγάπη για τον άλλο.

7. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική

Δαμίγος Δημήτρης, επίκουρος καθηγητής Πανεπιστημίου Ιωαννίνων «Ιατρική Ψυχολογία» σημειώσεις προς τους φοιτητές του προγράμματος μεταπτυχιακών σπουδών «αντιμετώπιση του πόνου» του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.

Καραγάτσης Μιχάλης «Η μεγάλη χίμαιρα» εκδ. «Εστία», Μάρτιος 2005

Μαδιανός Μ.: Κλινική ψυχιατρική, εκδόσεις Καστανιώτης, 2003.

Μάνος Ν., : βασικά στοιχεία κλινικής ψυχιατρικής, University Studio Press, Θεσσαλονίκη 1997.

Μπακιρτζόγλου Σ.: Σημειώσεις ψυχαναλυτικής θεωρίας και πρακτικής (Πρόγραμμα Εκπαιδευτικών Σεμιναρίων Ψυχανάλυσης «Επέκεινα-Ψυχαναλυτική Πράξη», Αθήνα 2003 έως σήμερα.

Παπαδόπουλος Ν.: Λεξικό της ψυχολογίας, σύγχρονη εκδοτική, Αθήνα 2005.

Πάχτας Χ., φόρος τιμής στον Αριστοτέλη, «Ορώμενα», εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 2002

Γ. Φιλιππόπουλος : Δυναμική ψυχιατρική, Α.Καραβία , Αθήνα 1971.
Π. Χαρτοκόλλης : Εισαγωγή στην ψυχιατρική, Θεμέλιο, Αθήνα 1991 .
Α.Χουντουμιάδη-Λ.Πατεράκη, σύντομο λεξικό ψυχολογικών όρων «Δωδώνη», Αθήνα-Γιάννενα 1989.

Μεταφρασμένα

Evans D. : Εισαγωγικό λεξικό της λακανικής ψυχανάλυσης εκδ. «Ελληνικά Γράμματα» , Αθήνα 2005
Freud S.: «Ψυχοπαθολογία της καθημερινής ζωής», εκδ. «Επίκουρος», Αθήνα 1992
Freud S.: «Πέραν της αρχής της ηδονής», εκδ. «Επίκουρος», Αθήνα 2001
Green Andre «Η ιδιωτική τρέλα: ψυχανάλυση των οριακών περιπτώσεων», εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1998.
Windgassen – Tolle: ψυχιατρική, εκδ.Παρισιάνος 2003 .
Liaudet Jean-Claude: «ο Φρόντ με απλά λόγια» , εκδ. Πατάκη 2007
Χαρτοκόλλης πέτρος «Χρόνος και Αχρονικότητα», εκδ. «Καστανιώτη», Αθήνα 2006

Ξενόγλωσση

Chemana R, Vandermersch B: Dictionnaire de la Psychanalyse ,Larousse, Paris 1995 .
H-Ey, Bernard P. , Brisset Ch.: Manuel de psychiatrie, Masson, Paris 1989 .
Fenichel O.: the psychoanalytic theory of neurosis, Rutledge and Kegan Paul, London 1982 .
Freud S. “Studies on Hysteria” by Josef Breuer and S.Freud Hogarth Press 1955
Freud S.”Mosses and Monotheism” Hogarth Press 1955
Greenson R: the technique and practice of psycho -analysis, the hogarth press, london 1994 .
Kernberg Otto ”love relations” normality and pathology , Yale university press, 1995 New Haven and London.
Kernberg Otto “Severe Personality disorders” 1984, Yale University Press
Kaufmann P.: « L’apport Freudien » , Larousse, paris 1998.

Laplanche J., -Pontalis B. : « Vocabulaire de la Psychanalyse », PUF, Paris 1967
Pieron Henri : « Vocabulaire de la Psychologie », PUF., Paris 1981 .
Porot A. : « Manuel alphabetique de Psychiatrie » , PUF, 1986 .
Michel A. : « Dictionnaire de la Psychanalyse » , Encyclopedia Universalis, Paris 2001
De Mijola A: « Dictionnaire de la Psychanalyse » , Calmann –Levy , 2002.
Reich W., “Character analysis”. Ed.Noonday, New York 1991 .
Roudinesco E., Plon M.: « Dictionnaire de la Psychanalyse » , Fayard , 1997
Rycroft Ch.: “Acritical dictionary of psychoanalysis” ,Penguin,1972 .